

EUROOPAN KESKUSPANKKI

JOHDANTO JA YHTEENVETO

LÄHENTYMISRAPORTTI
2004

BCE ECB EZB EKT EKP

1000

D 001 A1100 EURO 100 EY
EURO 100 EYPQ 100 EURO 1
100 EYPQ 100 EURO 100 EYP
EURO 100 EYPQ 100 EURO 10
100 EYPQ 100 EURO 100 EYP
100 EYPQ 100 EURO 100
100 EYPQ 100 EURO 100
100 EYPQ 100 EURO 100
100 EURO 100 EYP
100 EURO 100
100 EURO 100
100 EURO 100
100 EYP
100 EYP
100 EYP
100 EYP

EUROOPAN KESKUSPANKKI

JOHDANTO JA YHTEENVETO

LÄHENTYMISRAPORTTI 2004

Vuonna 2004
kaikkien EKP:n
julkaisujen
kuva-aiheet on
valittu 100 euron
setelistä

© Euroopan keskuspankki, 2004

Käyntiosoite

Kaiserstrasse 29
60311 Frankfurt am Main
Germany

Postiosoite

Postfach 16 03 19
60066 Frankfurt am Main
Germany

Puhelinnumero

+49 69 1344 0

Internet

<http://www.ecb.int>

Faksi

+49 69 1344 6000

Teleksi

411 144 ecb d

Käännetty Suomen Pankissa.

Kaikki oikeudet pidätetään. Kopiointi on sallittu ei-kaupallisiin ja opetustarkoituksiin, kunhan lähde mainitaan.

Tämän raportin luvut perustuvat 6.10.2004 käytettävissä olleisiin tietoihin.

ISSN 1725-9363 (painettu julkaisu)
ISSN 1725-9576 (verkkajulkaisu)

SISÄLLYS

JOHDANTO JA YHTEENVETO	5
I TALOUDELLISEN LÄHENTYMISEN ARVIOINTI	7
1.1 Arviointimenetelmä	7
1.2 Talouden lähentyminen	14
Taulukko A	
Talouden lähentymistä koskevat indikaattorit	22
2 KANSALLISEN LAINSÄÄDÄNNÖN MUKAUTTAMINEN PERUSTAMISSOPIMUKSEEN	23
2.1 Johdanto	23
2.2 Mukautusten soveltamisala	24
2.3 Kansallisten keskuspankkien riippumattomuus	25
2.4 Kansallisten keskuspankkien oikeudellinen integroituminen eurojärjestelmään	30
2.5 Kansallisen lainsäädännön mukauttaminen perustamissopimukseen ja perussääntöön	32
3 MAITTAISET TIIVISTELMÄT	33

Lisätietoja taloudellisesta ja oikeudellisesta lähentymisestä saa raportin englanninkielisestä versiosta, joka on saatavissa osoitteesta <http://www.ecb.int>. Painetun julkaisun voi pyytää Euroopan keskuspankista.

LYHENTEET

MAAT

BE	Belgia	LU	Luxemburg
CZ	Tšekki	HU	Unkari
DK	Tanska	MT	Malta
DE	Saksa	NL	Alankomaat
EE	Viro	AT	Itävalta
GR	Kreikka	PL	Puola
ES	Espanja	PT	Portugali
FR	Ranska	SI	Slovenia
IE	Irlanti	SK	Slovakia
IT	Italia	FI	Suomi
CY	Kypros	SE	Ruotsi
LV	Latvia	UK	Iso-Britannia
LT	Liettua		

MUUT

BIS	Kansainvälinen järjestelypankki
BKT	bruttokansantuote
BPM5	IMF:n maksutasekäsikirja (5. laitos)
cif	kulut, vakuutus ja rahti hintaan luettuina
EKP	Euroopan keskuspankki
EKPJ	Euroopan keskuspankkijärjestelmä
EKT 95	Euroopan kansantalouden tilinpitojärjestelmä 1995
EMI	Euroopan rahapoliittinen instituutti
EMU	talous- ja rahaliitto
ERM	valuuttakurssimekanismi
EU	Euroopan unioni
EUR	euro
fob	vapaasti laivassa
HWWA	Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv
ILO	Kansainvälinen työjärjestö
IMF	Kansainvälinen valuuttarahasto
KHI	kuluttajahintaindeksi
NACE Rev. 1	Euroopan yhteisön tilastollinen toimialaluokitus
OECD	Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö
SITC Rev. 3	Kansainvälinen ulkomaankaupan tavaranimikkeistö (3. tarkistettu laitos)
YKHI	yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi

Euroopan yhteisön käytännön mukaisesti EU-maiden nimet ovat aakkosjärjestyksessä kunkin maan omakielisen nimen mukaan (eivät suomennoksen mukaan).

JOHDANTO JA YHTEENVETO

JOHDANTO

Tässä perustamissopimuksen artiklan 122 kohdan 2 mukaisessa vuoden 2004 lähentymisraportissaan Euroopan keskuspankki (EKP) tarkastelee, onko 11 euroalueen ulkopuolista EU:n jäsenvaltiota saavuttanut kestävä lähtymisen korkean tason ja ovatko niiden kansalliset keskuspankit täyttäneet säädetyt vaatimukset tulakseen erottamattomaksi osaksi eurojärjestelmää. Tarkastelussaan EKP on käyttänyt Euroopan rahapoliittisen instituutin (EMI) maaliskuussa 1998 ja EKP:n toukokuussa 2000 ja 2002 julkaisemissa lähentymisraporteissa sovellettua arviointikehikkoa.

Tässä raportissa tarkasteltavat jäsenvaltiot ovat Tšekki, Viro, Kypros, Latvia, Liettua, Unkari, Malta, Puola, Slovenia, Slovakia ja Ruotsi.

Euro otettiin käyttöön yhdessätoista jäsenvaltiossa 1.1.1999 ja Kreikassa 1.1.2001, ja Euroopan unioni (EU) laajeni kymmenellä uudella jäsenvaltiolla 1.5.2004, mutta 13 EU:n jäsenvaltioista ei vielä ole täysjäsenenä talous- ja rahaliitossa (EMU). Kahdella näistä jäsenvaltioista, eli Tanskalla ja Isolla-Britanniassa, on erityisasema. Ne ovat ilmoittaneet perustamissopimuksen liitteenä olevissa pöytäkirjoissa edellytetyllä tavalla, etteivät ne osallistu EMUn kolmanteen vaiheeseen 1.1.1999. Tästä seuraa, että kummastakaan jäsenvaltiosta ei ole laadittava lähentymisraporttia, elleivät ne itse pyydä sitä. Koska tällaisia pyyntöjä ei ole esitetty, tämän vuoden lähentymisraportissa ei käsitellä näitä kahta maata.

Laatimalla tämän raportin EKP täyttää perustamissopimuksen artiklan 122 kohdassa 2 sekä artiklan 121 kohdassa 1 määrätyn tehtävän, jonka mukaan Euroopan unionin neuvostolle (EU:n neuvosto) on annettava raporteja ”jäsenvaltioiden edistymisestä talous- ja rahaliiton toteuttamiseen liittyvien jäsenvaltioiden velvollisuuksien täyttämiseksi” vähintään keran kahdessa vuodessa tai sellaisen jäsenvaltion pyynnöstä, jota koskee poikkeus. Sama tehtävä on annettu Euroopan komissiolle. EKP:n ja komission raportit on toimitettu EU:n neuvostolle samanaikaisesti.

Lähentymisprosessin arviointi riippuu olennaisesti käytettävissä olevien tilastojen laadusta ja luotettavuudesta. Poliittiset paineet ja vaalikaudet eivät saa vaikuttaa etenkin julkista taloutta koskevien tilastojen laadintaan ja raportointiin. Maita kehoitetaan pitämään tilastojen laatua ja luotettavuutta ensisijaisen tärkeänä asiana varmistaakseen, että näiden tilastojen laadintaa valvotaan tarkoituksenmukaisesti ja että tilastoinnissa noudatetaan vähimmäisvaatimuksia. Tällaisten tilastollisten vaatimusten tulisi vahvistaa kansallisten tilastolaitosten riippumattomuutta, luotettavuutta ja tilivelvollisuutta ja auttaa osaltaan lisäämään luottamusta julkista taloutta koskevien tilastojen laatuun. Tilastovaatimuksia ja niiden noudattamista saatetaan arvioida seuraavan lähentymisraportin yhteydessä.

Johdannon ja yhteenvedon jälkeen tässä raportissa käsitellään taloudellisen ja oikeudellisen lähentymisen arvioinnin keskeisiä näkökohtia ja tuloksia. Yksityiskohtaisempi analyysi on luvuissa I ja II. Luvussa I arvioidaan taloudellista lähentymistä kussakin tarkasteltavana olevassa 11 jäsenvaltiossa. Luvussa II tarkastellaan, onko kunkin jäsenvaltion kansallinen lainsäädäntö, mukaan lukien sen keskuspankin perussääntö, yhteensopiva perustamissopimuksen artiklojen 108 ja 109 ja EKPJ:n perussäännön kanssa.

I TALOUDELLISEN LÄHENTYMISEN ARVIOINTI

I.1 ARVIOINTIMENETELMÄ

Arvioidessaan tarkasteltavien 11 jäsenvaltion taloudellisen lähentymisen tilaa EKP soveltaa samaa arviointimenetelmää kaikkiin maihin ja arvioi kunkin maan lähentymisen tilaa erikseen. Menetelmä perustuu ensiksikin perustamissopimuksen säännöksiin ja EKP:n tapaan soveltaa niitä. Säännökset koskevat hintojen, julkisen talouden alijäämäsuhteen ja velkasuhteen, valuuttakurssien ja pitkien korkojen kehitystä sekä muita tekijöitä. Menetelmän perustana ovat myös monet mennyttä ja tulevaa kehitystä osoittavat talouden indikaattorit, joiden katsotaan olevan käyttökelpoisia lähentymisen kestävyuden tarkemmassa arvioinnissa. Kehikoissa 1–4 viitataan lyhyesti perustamissopimuksen määräyksiin. Lisäksi niissä selostetaan EKP:n kuhunkin määräykseen soveltamien arviointimenetelmien yksityiskohtia.

Tämä raportti pohjautuu myös EMIn ja EKP:n edellisten raporttien periaatteisiin. Jatkuvuuden ja tasavertaisen kohtelun varmistamiseksi samoja periaatteita sovelletaan uusiin jäsenvaltioihin. EKP:llä on muutamia johtavia periaatteita lähentymiskriteereiden soveltamisessa. Ensimmäkin yksittäisiä kriteereitä tulkitaan ja sovelletaan tiukasti. Tämä periaate perustuu siihen, että kriteerien ensisijainen tarkoitus on varmistaa vain sellaisten jäsenmaiden kuuluminen euroalueeseen, joiden taloudelliset olot edistävät hintavakautta ja euroalueen elinkelpoisuutta. Toiseksi lähentymiskriteerit muodostavat yhtenäisen ja eheän kokonaisuuden, ja ne on täytettävä kaikilta osiltaan. Perustamissopimus pitää kriteereitä yhdenvertaisina eikä aseta niitä tärkeysjärjestykseen. Kolmanneksi lähentymiskriteerit on täytettävä tämänhetkisten tietojen perusteella. Neljänneksi lähentymiskriteerien soveltamisessa tulee noudattaa johdonmukaisuutta, avoimuutta ja selkeyttä. Lisäksi tässäkin on syytä painottaa, että lähentymiskriteerien noudattaminen on olennaisen tärkeää myös pysyvästi, ei pelkästään tiettyinä ajankohtana. Tämän mukaisesti maa-raporteissa käsitellään seikkaperäisesti lähentymisen kestävyyttä.

Ensin aineistoa tarkastellaan takautuvasti, periaatteessa edellisten kahdeksan vuoden ajalta. Näin voidaan paremmin päätellä, missä määrin nykyinen kehitys johtuu aidoista rakenteellisista muutoksista, ja tämän perusteella puolestaan voidaan luotettavammin arvioida taloudellisen lähentymisen kestävyyttä. Samalla on otettava huomioon, että useimpien uusien jäsenvaltioiden takautuviin tietoihin voi vaikuttaa vahvasti se siirtymäprosessi, joka näissä maissa on ollut meneillään. Toiseksi arvioidaan tulevaa kehitystä niin laajasti kuin tarpeen. Tässä yhteydessä korostetaan, että suotuisan taloudellisen kehityksen kestävyys riippuu olennaisesti siitä, reagoiko talouspolitiikka oikealla ja kestäväällä tavalla nykyisiin ja tuleviin haasteisiin. Ennen kaikkea korostetaan, että taloudellisen lähentymisen kestävyys riippuu hyvien lähtöasemien saamisesta sekä siitä, millaista politiikkaa euron käyttöönoton jälkeen harjoitetaan.

Arviointimenetelmää sovelletaan myöhemmin kuhunkin yhteentoista jäsenvaltioon. Maa-raportteja, joissa käsitellään kunkin jäsenvaltion kehitystä, tulee artiklan 121 mukaisesti tarkastella erikseen.

Hintakehitystä koskevia perustamissopimuksen määräyksiä ja tapaa, jolla EKP on soveltanut niitä, kuvataan kehikossa 1.

HINTAKEHITYS

1 Perustamissopimuksen määräykset

Perustamissopimuksen artiklan 121 kohdan 1 ensimmäisessä luetelmakohdassa on seuraava vaatimus:

”hintatason korkeatasoisen vakauden toteutuminen; tämä on ilmeistä, jos rahanarvon alenemisaste on lähellä korkeintaan kolmen hintatason vakaudessa parhaiten suoriutuneen jäsenvaltion vastaavaa astetta”.

Perustamissopimuksen artiklassa 121 tarkoitetun lähentymiskriteereitä koskevan pöytäkirjan artiklassa 1 määrätään seuraavaa:

”Tämän sopimuksen 121 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä luetelmakohdassa tarkoitetulla hintatason vakauden arviointiperusteella tarkoitetaan, että jäsenvaltio on saavuttanut kestävän hintatason vakauden ja tarkasteluajankohtaa edeltävän vuoden aikana todetun keskimääräisen rahanarvon alenemisasteen, joka ylittää enintään 1,5 prosentilla enintään kolmen hintatason vakaudessa parhaiten suoriutuneen jäsenvaltion vastaavan asteen. Rahanarvon aleneminen lasketaan kuluttajahintaindeksin avulla yhtäläisin perustein ottaen huomioon kansallisten määritelmien erot.”

2 Perustamissopimuksen määräysten soveltaminen

Tässä raportissa EKP soveltaa näitä perustamissopimuksen määräyksiä seuraavalla tavalla:

- Ensiksikin kun kyseessä on ”tarkasteluajankohtaa edeltävän vuoden aikana todettu keskimääräinen rahanarvon alenemisaste”, inflaatiovauhti on laskettu yhdenmukaistetun kuluttajahintaindeksin (YKHI) viimeisen saatavissa olevan 12 kuukauden keskiarvon kasvuna edellisten 12 kuukauden keskiarvosta. Näin ollen inflaatiovauhtia on tässä raportissa tarkasteltu syyskuusta 2003 elokuuhun 2004.
- Toiseksi käsitettä ”enintään kolme hintatason vakaudessa parhaiten suoriutunutta jäsenvaltiota”, jota on käytetty viitearvon määritelmässä, on sovellettu käyttämällä kolmen alhaisimman inflaation maan inflaatiovauhdin painottamatonta aritmeettista keskiarvoa. Nämä kolme EU-maata ovat Suomi (0,4 %), Tanska (1,0 %) ja Ruotsi (1,3 %), joten keskimääräiseksi inflaatiovauhdiksi saadaan 0,9 % ja lisäämällä siihen 1½ prosenttiyksikköä saadaan viitearvoksi 2,4 %. Tarkasteluajanjaksona Liettuan 12 kuukauden inflaatiovauhti on ollut keskimäärin -0,2 %, mihin on vaikuttanut eritystekijöiden kertyminen. Tätä inflaatiovauhtia on pidetty poikkeavana havaintona, joten Liettuan inflaatiovauhti on jätetty pois viitearvon laskennasta – muutoin se olisi saattanut vääristää viitearvoa ja vähentää sen merkitystä talouden merkittävänä viitearvona. On huomattava, että käsitteeseen ”poikkeava havainto” on viitattu jo aiemmissa lähentymisraporteissa. Se, että tietyt inflaatiovauhdit jätetään pois viitearvon laskennasta, ei tarkoita kuitenkaan mekaanisen lähestymistavan soveltamista. Käsite otettiin käyttöön EMIn lähentymisraportissa vuodelta 1998, jotta yksittäisten maiden inflaatiokehityksen potentiaalisia merkittäviä vääristymiä voitaisiin käsitellä tarkoituksenmukaisesti.

Inflaatiota on mitattu käyttämällä yhdenmukaistettuja kuluttajahintaindeksijä (YKHI), jotka on kehitetty, jotta hintavakautta koskevaa lähentymistä voitaisiin arvioida yhtäläisin perustein (ks. tilastotietoja koskevan luvun I liite).

Hintakehityksen kestävyuden yksityiskohtaisemmaksi arvioimiseksi verrataan syyskuusta 2003 elokuuhun 2004 ulottuvan vuoden pituisen tarkastelujakson keskimääräistä YKHI-inflaatiota kahdeksan edellisen vuoden hintakehitykseen jäsenvaltioissa. Tässä yhteydessä tarkastellaan rahapolitiikan linjausta ja erityisesti sitä, onko hintavakauden saavuttaminen ja ylläpitäminen ollut rahapolitiikasta vastaavien viranomaisten pääasiallisena tavoitteena, sekä arvioidaan, millainen on ollut muiden talouspolitiikan osa-alueiden vaikutus sekä kokonaistaloudellisen ympäristön vaikutus tämän tavoitteen saavuttamiseen. Hintakehitystä arvioidaan kysynnän ja tarjonnan kannalta tarkastellen mm. yksikkötyökustannuksiin ja tuontihintoihin vaikuttavia tekijöitä. Lopuksi

vertaillaan hintojen kehitystä muilla hintaindeksillä laskettuna (mm. kansallinen kuluttajahintaindeksi, yksityisen kulutuksen deflaattori, BKT:n deflaattori ja tuottajahinnat). Ennakoivasti arvioidaan lähitulevaisuuden inflaationäkymiä ja esitetään keskeisten kansainvälisten järjestöjen inflaatioennusteita. Lisäksi tarkastellaan sellaisia rakenteellisia näkökohtia, joilla on merkitystä hintavakauden kannalta otollisten olosuhteiden ylläpitämisessä euron käyttöönoton jälkeen.

Julkisen talouden kehitystä koskevia perustamissopimuksen määräyksiä sekä niihin liittyviä EKP:n soveltamis- ja menettelytapoja kuvataan kehikossa 2.

Kehikko 2.

JULKISEN TALOUDEN KEHITYS

1 Perustamissopimuksen määräykset

Perustamissopimuksen artiklan 121 kohdan 1 toisessa luetelmakohdassa on seuraava vaatimus:

”kestävä julkistalouden tilanne; tämä on ilmeistä, jos valtion julkisyhteisöjen talousarvioiden osalta on tilanne, jossa ei ole 104 artiklan 6 kohdassa tarkoitettua liiallista alijäämää”. Perustamissopimuksen artiklassa 121 tarkoitettua lähentymiskriteereitä koskevan pöytäkirjan artiklan 2 mukaan tämä arviointiperuste ”merkitsee, ettei jäsenvaltiota tarkasteluajankohtana koske tämän sopimuksen 104 artiklan 6 kohdassa tarkoitettu neuvoston päätös liiallisen alijäämän olemassaolosta kyseisessä jäsenvaltiossa”.

Perustamissopimuksen artiklassa 104 määrätään liiallisia alijäämiä koskevasta menettelystä. Euroopan komission tulee artiklan 104 kohtien 2 ja 3 mukaan laatia kertomus, jos jäsenvaltio ei täytä julkisen talouden kurinalaisuutta koskevia vaatimuksia, erityisesti jos

- a) julkisen talouden ennakoidun tai toteutuneen alijäämän suhde BKT:hen ylittää viitearvon (joka liiallisia alijäämiä koskevasta menettelystä laaditun pöytäkirjan mukaan on 3 % BKT:stä), paitsi
 - jos tämä suhde on pienentynyt olennaisesti tai jatkuvasti tasolle, joka on lähellä viitearvoa, tai vaihtoehtoisesti,
 - jos viitearvon ylittyminen on vain poikkeuksellista ja väliaikaista ja suhde pysyy lähellä viitearvoa,
- b) julkisen velan suhde BKT:hen ylittää viitearvon (joka liiallisia alijäämiä koskevasta menettelystä laaditun pöytäkirjan mukaan on 60 % BKT:stä), paitsi jos suhde pienenee riittävästi ja lähestyy riittävän nopeasti viitearvoa.

Euroopan komission kertomuksessa tulee ottaa huomioon myös se, onko julkisen talouden alijäämä suurempi kuin julkiset investointimenot, sekä kaikki muut tärkeät tekijät mukaan lukien jäsenvaltion keskipitkän aikavälin taloudellinen tilanne ja julkisen talouden rahoitusasema. Komissio voi laatia kertomuksen silloinkin, kun arviointiperusteet täyttyvät, mikäli se katsoo, että jäsenvaltiolla on riski liiallisen alijäämän syntymisestä. Talous- ja rahoituskomitea antaa lausunnon Euroopan komission kertomuksesta. Lopuksi artiklan 104 kohdan 6 mukaan EU:n neuvosto päättää määränemmistöllä komission suosituksen perusteella ja arvioituaan kokonaistilanteen sekä ottaen huomioon kyseisen jäsenvaltion mahdollisesti esittämät huomautukset, onko jäsenvaltiolla liiallista alijäämää.

2 Perustamissopimuksen määräysten soveltaminen

Lähentymisen arvioimiseksi EKP ilmaisee mielipiteensä julkisen talouden kehityksestä. Julkisen talouden kestävyden arvioimiseksi EKP tutkii tärkeimpiä julkisen talouden indikaattoreita vuodesta 1996 vuoteen 2003, pohtii julkisen talouden näkymiä ja haasteita sekä tarkastelee alijäämän ja julkisen talouden velan kehityksen välistä yhteyttä.

Perustamissopimuksen artiklan 104 artiklan mukaan EKP:llä ei – toisin kuin komissiolla – ole virallista asemaa liiallisia alijäämiä koskevassa menettelyssä. EKP:n raportissa ainoastaan kerrotaan, onko maa liiallisia alijäämiä koskevan menettelyn kohteena.

Kun kyseessä on perustamissopimuksen määräys, jossa edellytetään, että velkasuhde, joka ylittää 60 % BKT:stä, ”pienenee riittävästi ja lähestyy riittävän nopeasti viitearvoa”, EKP tarkastelee aikaisempia ja nykyisiä kehityssuuntia ja laatii EMIn ja EKP:n aiemmissa lähentymisraporteissa kehittämään arviointimenetelmään perustuvia laskelmia. Niiden maiden osalta, joissa velkasuhde on yli 60 mutta alle 80 % BKT:stä, arvioidaan velan tulevaa kehitystä erilaisia oletuksia käyttämällä.

Julkisen talouden kehityksen arviointi perustuu kansantalouden tilinpidon perusteella kerättyihin tietoihin, jotka noudattavat Euroopan kansantalouden tilinpitojärjestelmää vuodelta 1995 (EKT 95). Julkista taloutta koskevien tilastojen yhdenmukaistaminen on toistaiseksi riittämätöntä (ks. tilastotietoja koskeva luvun I liite). Useimmat tässä raportissa esitetyt luvut saatiin Euroopan komissiolta lokakuussa 2004, ja niihin sisältyvät tiedot julkisen talouden rahoitusasemasta vuosina 2002 ja 2003 sekä komission ennusteet vuodeksi 2004.

Julkisen talouden kehityksen kestävyttä arvioitaessa tarkasteluvuoden 2003 lukuja verrataan jäsenvaltioiden kehitykseen edellisten kahdeksan vuoden aikana. Aluksi arvioidaan, miten BKT:hen suhteutettu julkisen talouden velka on kehittynyt, ja tutkitaan tähän kehitykseen vaikuttaneita tekijöitä eli nimellisen BKT:n kasvuvauhdin ja korkojen välistä eroa, perusjäämää sekä alijäämä-/velkakoikaisu-eriä. Tämä näkökulma voi tuoda lisävalaistusta siihen, miten merkittävästi kokonaistaloudellinen ympäristö, erityisesti BKT:n kasvun ja korkojen yhteisvaikutus, on vaikuttanut velka-

dynamiikkaan. Näin voidaan saada tietoa myös siitä, mikä osuus on ollut julkisen talouden vakauttamistoimenpiteillä perusjäämän kehityksen perusteella arvioituna tai alijäämä-/velkakoikaisu-eriä sisältävillä erityistekijöillä. Lisäksi tarkastellaan julkisen velan rakennetta tutkien erityisesti lyhytaikaisen ja valuuttamääräisen velan osuuksia sekä niiden kehitystä. Vertaamalla näitä osuuksia velkasuhteen nykyiseen kokoon tuodaan esiin, miten herkkä julkisen talouden rahoitusasema on valuuttakurssien ja korkojen muutoksille.

Tämän jälkeen tutkitaan, miten BKT:hen suhteutettu julkisen talouden alijäämä on kehittynyt. Tässä yhteydessä on hyvä muistaa, että monet eri tekijät vaikuttavat vuotuisen alijäämäsuhteeseen. Tällaiset tekijät jaotellaan usein edelleen ”suhdannetekijöihin”, jotka kuvaavat tuotantokuilun muutosten vaikutuksia alijäämään, sekä ”ei-suhdannetekijöihin”, joiden katsotaan usein kuvaavan finanssipolitiikan rakenteellisten ja pysyvien muutosten vaikutuksia. Ei-suhdannetekijöiden, siten kuin ne on tässä raportissa esitetty, ei kuitenkaan voida välttämättä katsoa edustavan yksinomaan rakenteellisia muutoksia julkisen talouden rahoitusasemassa, koska niihin voi sisältyä myös toimenpiteitä ja muita tekijöitä, joilla on vain tilapäisiä vaikutuksia budjettitasapainoon. EU:hun 1.5.2004 liittyneiden jäsenvaltioiden suhdannekorjatuista rahoitusasemista ei ole saatavana yhtenäisiä arvioita.

Myös julkisen talouden menojen ja tulojen aikaisempia kehityssuuntia tarkastellaan lähem-

min ja tulevien vakauttamistoimien kohdealueita hahmotellaan yleisellä tasolla.

Kun tarkastellaan tulevaa kehitystä, arvioidaan vuoden 2004 budjettisuunnitelmia ja viimeaikaisia ennusteita ja otetaan huomioon lähentymisohjelmassa esitetyt finanssipolitiikan keskipitkän aikavälin strategiat. Arvioinnin kohteena ovat myös lähellä tasapainoa olevan tai ylijäämäisen julkisen talouden rahoitusaseman saavuttamista koskevat suunnitelmat vakausta kasvusopimuksen mukaisesti. Lisäksi korostetaan pitkän aikavälin haasteita julkisen talouden rahoitusaseman kestävyuden kannalta, erityisesti niitä, jotka liittyvät rahastoimattomien julkisten eläkejärjestelmien ongelmaan demografisen kehityksen muutosten yhteydessä sekä valtion takauksiin.

Valuuttakurssikehitystä koskevia perustamissopimuksen määräyksiä ja tapaa, jolla EKP on soveltanut niitä, kuvataan kehikossa 3.

Kehikko 3.

VALUUTTAKURSSIKEHITYS

1 Perustamissopimuksen määräykset

Perustamissopimuksen artiklan 121 kohdan 1 kolmannessa luetelmakohdassa on seuraava vaatimus:

”Euroopan valuuttajärjestelmän valuuttakurssijärjestelmässä määrättyjen tavanomaisten vaihteluvälien noudattaminen ainakin kahden vuoden ajan siten, ettei valuutan ulkoista arvoa ole alennettu suhteessa toisen jäsenvaltion valuuttaan.”

Perustamissopimuksen artiklassa 121 tarkoitettun, lähentymiskriteereitä koskevan pöytäkirjan artiklassa 3 määrätään seuraavaa:

”Tämän sopimuksen 121 artiklan 1 kohdan kolmannessa luetelmakohdassa tarkoitettu Euroopan valuuttajärjestelmän valuuttakurssijärjestelmään osallistumista koskeva arviointiperuste merkitsee, että jäsenvaltio on noudattanut Euroopan valuuttajärjestelmän valuuttakurssijärjestelmässä määrättyjä tavanomaisia vaihteluvälejä ilman, että sillä on ollut merkittäviä paineita, ainakin kahtena viimeisenä tarkasteluajankohtaa edeltävänä vuotena. Erityisesti jäsenvaltio ei ole omasta aloitteestaan alentanut valuutan kahdenvälistä keskusarvoa suhteessa toisen jäsenvaltion valuuttaan samana aikana.”

2 Perustamissopimuksen määräysten soveltaminen

Valuuttakurssien vakauden arvioimiseksi EKP tutkii, onko maa osallistunut ERM II:een (ERM:n tilalle tuli tammikuussa 1999 ERM II) ainakin kahtena viimeisenä tarkasteluajankoh-
taa edeltävänä vuonna ilman merkittäviä paineita ja erityisesti siten, ettei valuutan ulkoista
arvoa ole alennettu suhteessa euroon. Aiemmissa tapauksissa, joissa jäsenyysaika on ollut
lyhyempi, EMI kuvasi valuuttakurssikehitystä kahden vuoden pituisena aikana. Myös tässä
raportissa kuvataan valuuttakurssikehitystä kahden vuoden pituisena aikana.

Pääpaino valuuttakurssien vakauden arvioimisessa suhteessa euroon on asetettu siihen, ovatko
valuuttakurssit olleet lähellä ERM II -keskuskurssia. Arvioinnissa otetaan myös huomioon te-
kijät, jotka ovat saattaneet johtaa valuuttakurssin vahvistumiseen. Tämä vastaa aiempaa lähes-
tymistä. Täältä osin valuuttakurssin vaihteluvälin suuruus suhteessa ERM II:een ei vaikuta
valuuttakurssin vakautta koskevan kriteerin arviointiin.

Kysymystä ”merkittävistä paineista” on yleensä lähestytty tutkimalla, kuinka paljon valuutta-
kurssit ovat poikenneet ERM II -keskuskurssistaan suhteessa euroon. Asiaa on tutkittu käyt-
tämällä indikaattoreina mm. lyhyiden korkojen eroja suhteessa euroalueeseen, tarkastelemalla
rahamarkkinakorkojen kehitystä sekä pohtimalla valuuttainterventioiden osuutta. Koska
useimmat raportissa tarkastelluista jäsenvaltioista eivät osallistu ERM II:een ja koska ERM
II:een äskettäin liittyneiden valtioiden jäsenyysaika on ollut erittäin lyhyt, näitä näkökohtia ei
tarkastella tässä raportissa laajasti.

Kaikki lokakuusta 2002 elokuuhun 2004 ulottuvan tarkastelujakson kahdenväliset valuutta-
kurssit ovat EKP:n virallisia viitekursseja (ks. tilastotietoja koskevan luvun I liite).

Kolme tässä raportissa arvioiduista jäsenval-
tiosta on ollut mukana ERM II:ssä 28.6.2004
alkaen. Kaikkien tässä raportissa arvioitujen
jäsenvaltioiden valuuttojen kehitystä loka-
kuusta 2002 syyskuuhun 2004 tarkastellaan
vertaamalla sitä euron kehitykseen. Koska
ERM II -keskuskurssi puuttuu, lokakuun 2002
keskimääräistä kurssia on käytetty vertailukoh-
tana. Vastaavaa käytäntöä on noudatettu aiem-
missa lähentymisraporteissa. Lokakuun 2002
keskimääräisen valuuttakurssin valinnalla ei
kuitenkaan oteta millään tavalla kantaa siihen
tasoon, jolla valuuttakurssin tulisi olla. Tarkas-
teluajanjakso vastaa perustamissopimuksen ar-
tiklan 121 kohdassa 1 mainittua kahden vuo-
den vähimmäisajanjaksoa.

Sen lisäksi, että raportissa tarkastellaan nimel-
listen valuuttakurssien kehitystä suhteessa eu-
roon, tämänhetkisten valuuttakurssien kestä-
vyyttä käsitellään lyhyesti. Kestävyyttä tarkas-
tellaan tutkimalla, miten reaaliset kahdenväli-
set ja efektiiviset valuuttakurssit ovat kehitty-
neet, sekä tutkimalla maksutaseen vaihtotaset-
ta, pääomatasetta ja rahoitustasetta, euro-
alueen osuutta jäsenvaltion koko ulkomaan-
kaupasta sekä jäsenvaltion ulkomaista netto-
varallisuutta pitkällä aikavälillä.

Pitkien korkojen kehitystä koskevia perusta-
missopimuksen määräyksiä ja tapaa, jolla EKP
on soveltanut niitä, kuvataan kehikossa 4.

Kehikko 4.

PITKIEN KORKOJEN KEHITYS**1 Perustamissopimuksen määräykset**

Perustamissopimuksen artiklan 121 kohdan 1 neljännessä luetelmakohtassa on seuraava vaatimus:

”jäsenvaltion saavuttaman lähentymisen ja jäsenvaltion Euroopan valuuttajärjestelmän valuuttakurssijärjestelmään osallistumisen pysyvyys, sellaisena kuin se ilmenee pitkän aikavälin korkokantojen tasossa”.

Perustamissopimuksen artiklassa 121 tarkoitettun, lähentymiskriteereitä koskevan pöytäkirjan artiklassa 4 määrätään seuraavasti:

”Tämän sopimuksen 121 artiklan 1 kohdan neljännessä luetelmakohtassa tarkoitettu korkokantojen lähentymisperuste tarkasteluajankohtaa edeltävänä vuotena merkitsee, että jäsenvaltion pitkän aikavälin korkokantojen keskimääräinen nimellistaso on enintään kaksi prosenttiyksikköä korkeampi verrattuna enintään kolmen hintatason vakaudessa parhaiten suoriutuneen jäsenvaltion vastaavaan tasoon. Korkokantojen taso lasketaan jäsenvaltioiden pitkän aikavälin obligaatioiden ja vastaavien arvopapereiden perusteella ottaen huomioon kansallisten määrittelyjen erot.”

2 Perustamissopimuksen määräysten soveltaminen

Tässä raportissa EKP soveltaa näitä perustamissopimuksen määräyksiä seuraavalla tavalla:

- Ensiksi: Kun kysymyksessä on ”pitkän aikavälin korkokantojen keskimääräinen nimellistaso” ”tarkasteluajankohtaa edeltävää vuotena”, on pitkä korko laskettu niiden viimeisten kahdentoista kuukauden aritmeettisena keskiarvona, joista on ollut saatavana YKHI-tilastot. Raportissa käytetty tarkastelujakso ulottuu syyskuusta 2003 elokuuhun 2004.
- Toiseksi: Käsitettä ”enintään kolme hintatason vakaudessa parhaiten suoriutunutta jäsenvaltiota”, jota käytetään viitearvon määrittelemisessä, on sovellettu käyttämällä hintavakautta koskevan lähentymiskriteerin viitearvon laskennassa käytetyn kolmen maan pitkien korkojen painottamatonta aritmeettista keskiarvoa (ks. kehikko 1). Tämän raportin tarkastelujakson aikana näiden kolmen maan pitkät korot olivat 4,2 % (Suomi), 4,4 % (Tanska) ja 4,7 % (Ruotsi); tästä seuraa, että keskimääräinen korko on 4,4 %, ja kun siihen lisätään 2 prosenttiyksikköä, saadaan viitearvoksi 6,4 %.

Korot on laskettu käyttäen saatavana olleita tietoja yhdenmukaistetuista pitkistä koroista, jotka kehitettiin lähentymisen arviointia varten (ks. tilastotietoja koskeva luvun I liite).

Kuten edellä mainittiin, perustamissopimuksessa viitataan selvästi siihen, että ”lähentymisen kestävyys” ilmenee pitkien korkojen tasossa. Sen vuoksi korkokehitystä syyskuusta 2003 elokuuhun 2004 ulottuvana tarkastelujaksona verrataan pitkien korkojen kehitykseen edellisten kahdeksan vuoden aikana ja selvitetään tärkeimpiä tekijöitä, jotka vaikuttivat korkoroihin suhteessa euroalueen korkoihin.

Perustamissopimuksen artiklan 121 kohdassa 1 edellytetään, että raportissa otetaan vielä huomioon useita muita tekijöitä, nimittäin ”ecun kehitys, markkinoiden yhdentymisen tulokset, vaihtotaseiden tasapainon tilanne ja kehitys sekä yksikkötyökustannusten ja muiden hintaosoittimien kehityksen tarkastelu”. Näitä tekijöitä on käsitelty seuraavassa luvussa edellä mainittujen lähentymiskriteereiden jälkeen. Koska euro otettiin käyttöön 1.1.1999, ei raportissa enää tarkastella ecun kehitystä.

Euroopan komissio on toimittanut lähentymiskriteereiden soveltamisessa käytetyt tilastotiedot (ks. myös tilastotietoja koskeva luvun I liite). Pitkiä korkoja koskevat tiedot se on toimittanut yhteistyössä EKP:n kanssa. Hintakehitystä ja pitkien korkojen kehitystä koskevat tiedot lähentymisestä ulottuvat elokuuhun 2004, joka on viimeinen kuukausi, jolta yhdenmukaistetun kuluttajahintaindeksin mukaiset tiedot (YKHI-tiedot) olivat saatavissa. Valuuttakurssien tarkastelujakso päättyy tässä raportissa syyskuuhun 2004, joka on viimeinen EKP:n suorittamaa arviointia edeltävä kokonainen kuukausi. Tiedot julkisen talouden rahoitusasemasta ulottuvat vuoden 2003 loppuun. Eurostat on vahvistanut, että nämä tiedot ovat Euroopan kansantalouden tilinpitojärjestelmän 1995 (EKT 95, toinen laitos) sääntöjen mukaisia. Tässä ei kuitenkaan oteta ennalta kantaa julkisen talouden rahoitusaseman kestävyden arviointiin. Huomioon otetaan myös komission ennusteet vuodeksi 2004 ja 11 jäsenvaltion uusimmat lähentymisohjelmat sekä muut tiedot, joita pidetään merkityksellisinä lähentymisen kestävyden ennakoivan arvioinnin kannalta. On syytä todeta, että monien maiden tilastotietojen saatavuuteen ja

luotettavuuteen liittyvät ongelmat vaikeuttavat eräiden talousindikaattoreiden arviointia.

1.2 TALOUDEN LÄHENTYMINEN

Kaikkia tässä lähentymisraportissa tarkasteltavia 11 maata koskee poikkeus, mutta niillä ei ole erityisasemassa EMUn kolmannen vaiheen suhteen. Näin ollen näitä maita sitoo perustamissopimuksen velvoite ottaa euro käyttöön, mikä merkitsee sitä, että niiden tulee pyrkiä täyttämään lähentymiskriteerit.

Kahtena viime vuotena YKHI-inflaatio on ollut suhteellisen hidaskasvuisissa arvioiduissa euroalueen ulkopuolisissa EU:n jäsenvaltioissa. Painotettu keskimääräinen YKHI-inflaatiovauhti hidastui tarkastelluissa maissa vuoden 1997 alun lähes 10 prosentista noin 2 prosenttiin vuoden 2002 puolivälissä. Inflaatiovauhti pysyi 2 prosentin tuntumassa vuoden 2004 alkuun asti. Viime kuukausina YKHI-inflaatio on kuitenkin nopeutunut merkittävästi. Inflaation nopeutuminen on johtunut pääasiassa EU:hun liittymisestä johtuneista välillisten verojen ja hallinnollisesti säänneltyjen hintojen korotuksista, kotimaisen kysynnän nopeasta kasvusta ja energian hinnan noususta. Lisäksi viime aikojen vahva kotimainen kysyntä ja palkkakehitys johtavat lähitulevaisuudessa todennäköisesti hinnannousujen jatkumiseen monissa maissa. Tämän vuoksi eräiden maiden keskuspankit ovat nostaneet virallisia korkojaan hillitäkseen kasvavaa inflaatoriskiä.

Lisäksi julkisen talouden rahoitusaseman tasapainottaminen on yleisesti ottaen ollut liian hidasta. Suurin osa maista ei ole vielä saavuttanut tilannetta, jota laajalti tarkastellen voitaisiin pitää keskipitkällä aikavälillä kestäväenä. Rahoitusasemaa on tarpeen tasapainottaa edelleen huomattavasti, jotta pystytään täyttämään pysyvästi julkista taloutta koskevat kriteerit ja keskipitkän aikavälin tavoite lähellä tasapainoa olevasta tai ylijäämäisestä julkisen talouden rahoitusasemasta vakausta ja kasvusopimuksen mukaisesti. Tällä hetkellä kuudessa maassa on liiallinen alijäämä. Vaikka velkasuh-

teet ovatkin tällä hetkellä alle viitearvon kahta lukuun ottamatta kaikissa jäsenvaltioissa, velkasuhteet ovat kasvaneet nopeasti muutamissa EU:hun 1.5.2004 liittyneissä jäsenvaltioissa. Näistä maista monien on vastattava merkittäviin rakenteellisiin julkisen talouden haasteisiin erityisesti valtiontakauksien ja tulevien eläkevelvoitteiden takia. Nämä haasteet sekä tulevia vakauttamistoimia koskevat viimeaikaiset poikkeamat ja epävarmuustekijät ovat saattaneet enenevässä määrin näkyä valtion joukkolainojen tuottojen ja valuuttakurssien kehityksessä vuoden 2003 puolivälistä lähtien.

Pienennyttyään jokin aikaa huomattavasti pitkien joukkolainojen tuotot alkoivat kasvaa, ja erot euroalueen vastaaviin tuottoihin suurenevät tarkastelujakson aikana useissa julkisen talouden ongelmien ja inflaatiopaineiden vaivaimissa maissa, mikä on korostanut lähentymisen kestävyttä tukevien lisätoimien tarpeellisuutta.

Valuuttakurssikehityksestä voidaan todeta, ettei yksikään vuoden 2004 lähentymisraportissa mainituista maista ole ollut mukana ERM II:ssa ainakaan kahtena viimeisenä tarkastelujankohtaa edeltävänä vuonna. Viro, Liettua ja Slovenia liittyivät ERM II:een 28.6.2004. Tarkasteltaessa syyskuussa 2004 päättyneitä koko kahden vuoden tarkastelujanjaksoa voidaan havaita, että valuuttakurssien kehityksessä oli maittaisia eroja. Useissa maissa valuuttakurssien kehitys oli jokseenkin vakaa, ja lyhyiden korkojen erot suhteessa euroalueeseen pysyivät pieninä. Toisissa maissa valuuttakurssit vaihtelivat enemmän, mikä johtui osittain julkisen talouden vakauttamiseen liittyvistä epävarmuuksista ja suuresta julkisen talouden alijäämästä. Yhteensasketun vaihto- ja pääomataseen alijäämä on ollut suuri, ja kotimaisen luotonannon kasvu on ollut nopeaa. Alijäämä on kasvanut ja luotonanto on lisääntynyt useissa maissa, mikä on ollut seurausta suurten palkankorotusten ja alhaisten korkojen vauhdittamasta vahvasta kotimaisesta kysynnästä. Useimmissa maissa kotimainen luotonanto on kuitenkin aiemmin ollut vähäistä, mikä johtuu suhteellisen vähäisestä rahoituksen välityksestä.

Viime aikojen ponnisteluja on jatkettava useimmissa maissa huomattavasti pidempään kestävä lähentymisen korkean tason edistämiseksi. Useimmissa maissa onkin tarpeen harjoittaa määrätietoista ja kestävä, rakenteellisiin parannuksiin tähtäävää politiikkaa. Pysyvää politiikan sopeutusta edellyttävät monet seikat: 1) suuri julkinen sektori verrattuna maihin, joissa asukasta kohden lasketut tulot ovat yhtä suuret, 2) suuret vastuusitoumukset, 3) ennakoitujen demografiset muutokset, jotka ovat luonteeltaan nopeita ja huomattavia, ja 4) useiden maiden huomattava työttömyys, joka on useimpien analyysien mukaan rakenteellista. Lisäksi useimmissa uusissa jäsenmaissa markkinatalouteen siirtymiseen liittyvät asiat, kuten hintojen sopeutuminen markkinoilla määräytyviin hintoihin sekä tulojen lähentyminen, saattavat lisätä hintojen nousupaineita ja heikentää kilpailukykyä.

Julkista taloutta koskevista rakenteellisista haasteista todettakoon, että useimmissa tässä raportissa tarkastelluista maista BKT:hen suhteutetut tulot ja menot ovat suuria verrattuna maihin, joiden tulotaso asukasta kohti laskettuna on samansuuruinen. Näin ollen tarvittavien julkisen talouden rahoitusasemaa tasapainottavien toimenpiteiden on keskityttävä menositoumusten vähentämiseen. Nykyistä tehokkaammat ja työnteon kannustimien lisäämisen ansiosta paremmin työllisyyttä tukevat verotus- ja etuusjärjestelmät voisivat osaltaan merkittävästi tasapainottaa julkisen talouden rahoitusasemaa ja edistää samalla talouskasvua. Lisäksi Euroopan komission toimittamat tiedot osoittavat, että useissa maissa valtio on takauksien kautta tehnyt huomattavia vastuusitoumuksia. Myös ikääntymisestä johtuva väestörakenteen muutos on useimmissa tässä raportissa tarkastelluista maista vielä rajumpi kuin EU:n alueella keskimäärin. Vaikka monissa maissa onkin ryhdytty uudistamaan eläkejärjestelmiä, aiheutuu eläke- ja myös terveydenhuoltojärjestelmistä todennäköisesti joissakin maissa huomattavia paineita julkisen talouden rahoitusasemaan.

Suuria velkasuhteita on tarpeen supistaa, ja BKT:hen suhteutettujen velkojen nopea kasvu on saatava taittumaan useissa maissa ja erityisesti niissä, joiden velkasuhteet ylittävät viitearvon eli 60 % BKT:stä. On useasta syystä välttämätöntä, että velkasuhde pysyy vankasti hallinnassa. Ensinnäkin se on välttämätöntä siksi, että luotaisiin uskottavuutta julkiseen talouteen ja vähennettäisiin alttiutta koronmuutoksille. Tilannetta pahentaa suuren velkaosuuden erääntyminen maksettavaksi lyhyellä aikavälillä. Toiseksi on selviydyttävä aiempaa paremmin tulevista julkisen talouden haasteista, joita ovat esimerkiksi väestön ikääntymisen vuoksi kasvava julkisen talouden rasitus ja kannattamattomien julkisten yritysten uudistamistarpeesta johtuvat keskipitkän aikavälin haasteet. Kolmanneksi on välttämätöntä pienentää julkisen talouden epätasapainoa, jotta finanssipolitiikan joustavuus voitaisiin palauttaa ja siten antaa maille mahdollisuus reagoida epäsuotuisaan suhdannekehitykseen. Normaalioloissa julkisen talouden ali- tai ylijäämät on ts. pidettävä pieninä, jotta suhdanneautomaattikka voi toimia heikon talouskehityksen jaksoina ja jotta alijäämä voidaan samanaikaisesti pitää viitearvoa pienempänä eli alle 3 prosentissa BKT:stä.

Työmarkkinakehityksessä on ensisijaisen tärkeää tehostaa kansallista politiikkaa, joka parantaa työmarkkinoiden toimivuutta vähentämällä rakenteellisia esteitä. Vain siten voidaan vähentää pitkällä aikavälillä kestävä huolestuttava työttömyys. Samaten hyödyke- ja rahoitusmarkkinoiden nopeaan yhdentymiseen tähtäävä politiikka tehokkaan kilpailun ja riittävien riskipääomien varmistamiseksi tukisi työllisyyttä ja tuotannon kasvumahdollisuuksia. Tällainen politiikka myös lisäisi jäsenvaltioiden valmiuksia reagoida nopeasti ja tehokkaasti maakohtaiseen kehitykseen ja säilyttää kilpailukykyä sekä tukisi samanaikaisesti julkisen talouden ja hintavakauden kestävyttä.

HINTATASON VAKAUTTA KOSKEVA LÄHETYSKRITEERI

Elokuuhun 2004 ulottuneena kahdentoista kuukauden tarkastelujaksossa viitearvo oli

2,4 %. Viitearvo laskettiin lisäämällä kolmen maan YKHI-inflaatiiovauhdin painottamattomaan aritmeettiseen keskiarvoon 1,5 prosenttiyksikköä. Nämä kolme EU-maata ovat Suomi (0,4 %), Tanska (1,0 %) ja Ruotsi (1,3 %). Tarkastelujaksossa Liettuan 12 kuukauden inflaatiiovauhti on ollut keskimäärin -0,2 %, mihin on vaikuttanut erityistekijöiden kertyminen. Tätä inflaatiiovauhtia on pidetty poikkeavana havaintona, joten Liettuan inflaatiiovauhti on jätetty pois viitearvon laskennasta (ks. kehikko 1). Jos tarkastellaan yksittäisiä jäsenvaltioita, tarkastelujaksossa aikana keskimääräinen YKHI-inflaatio alitti viitearvon viidessä yhdestätoista jäsenvaltiosta (Tšekki, Viro, Kypros, Liettua ja Ruotsi). YKHI-inflaatiiovauhti oli Puolassa (2,5 %) hieman viitearvoa nopeampi ja Maltassa (2,6 %) viitearvoa nopeampi. YKHI-inflaatiiovauhti oli huomattavasti viitearvoa nopeampi Sloveniassa (4,1 %) Latviassa (4,9 %), Unkarissa (6,5 %) ja Slovakiassa (8,4 %) (ks. taulukko A).

Vuodesta 1996 alkanut ajanjakso, jolloin inflaatio on ollut suhteellisen hidas muutamissa maissa ja useimpien jäsenmaiden inflaatiiovauhdit ovat koko ajan lähentyneet, on ollut monien yhteisten tekijöiden summa. Kuten jokaisessa yksittäisessä maaraportissa todetaan, ensiksikin tähän ovat vaikuttaneet useat merkittävät politiikkavalinnat, erityisesti rahapolitiikan suuntaaminen hintavakauden tavoitteeseen. Useimpien uusien jäsenvaltioiden ja Ruotsin kansallinen lainsäädäntö on mukautettu EU-lainsäädäntöön sen jälkeen kun niiden rahapolitiikan ensisijaiseksi tavoitteeksi on otettu hintavakaus. Tämä on ristiriidassa politiikan muiden lohkojen kanssa, kuten finanssipolitiikan ja palkkakehityksen, jotka eivät yleisesti ottaen ole tukeneet hintavakautta. Keskimääräinen julkisen talouden alijäämä supistui hieman vuoteen 2001 saakka (vaikka se oli edelleen yli 3 % BKT:stä). Alijäämä on kuitenkin jälleen kasvanut, mikä on osoitus huomattavista julkisen talouden haasteista, joita useimmat uudet jäsenmaat kohtaavat. Vastavasti vaikka palkkojen nousu uusissa jäsenmaissa on keskimäärin hidastunut tarkastelujaksossa alun nopeista nousuvauhteista kes-

tävämpään suuntaan, yksikkötyökustannusten kasvu oli edelleen nopeaa lähes kaikissa maissa, ja se on nopeutunut monissa maissa viime vuosina. Muut EU:n lainsäädännön (EU:n säännöstö) hyväksymiseen liittyvät politiikka- valinnat ovat lisänneet kaupan ja rahoitus- markkinoiden yhdentymistä, hyödykkeiden hintojen ja palkkojen joustavuutta sekä tuotantokelijöiden liikkuvuutta tavalla, jonka pitäisi edistää hintavakautta, vaikka hintojen vapauttaminen tietyillä toimialoilla on usein aiheuttanut tilapäisiä hintojen nousupaineita. Toiseksi kokonaistaloudellinen tilanne on osaltaan hillinnyt hintojen nousupaineita vuonna 1999 Tšekissä, Virossa, Latviassa, Liettuassa ja Slovakiassa; se on ollut seurausta Venäjän kriisistä, kotimaisista politiikkatoimenpiteistä sekä öljyn hinnan laskusta. Maailmantalouden kasvun hidastuminen vuosina 2001 ja 2002 on osaltaan vaikuttanut maltilliseen kansainväliseen hintakehitykseen. Vahvistuvat tai jokseenkin vakaat valuuttakurssit useimmissa maissa erityisesti vuoteen 2001 asti hillitsivät osaltaan hintojen nousupaineita muissa maissa paitsi viime vuosina Puolassa ja Sloveniassa sekä jaksittäin Unkarissa.

Noin vuoden 2003 puolivälistä lähtien inflaatiovauhti on kiihtynyt Tšekissä, Latviassa, Unkarissa ja Puolassa ja kevästä 2004 lähtien Virossa, Liettuassa ja Maltassa. Tähän kehitykseen ovat vaikuttaneet kotimaisen kysynnän nopea kasvu kaikissa tarkastelluissa maissa paitsi Puolassa – mikä näkyy palkkojen ja luotonannon voimakkaana kasvuna – EU:hun liittymisestä johtuneet välillisten verojen ja hallinnollisesti säänneltyjen hintojen korotukset sekä öljyn hinnan nousu. Puolassa ja Tšekissä inflaatiovauhtiin vaikutti myös elintarvikkeiden hintojen nousu, ja valuutan heikkeneminen aiheutti tuontihintojen nousupaineita Puolassa.

Joidenkin maiden inflaatiovauhdit hidastuivat vuosina 1996–2003. YKHI-inflaatiovauhti oli Tšekissä, Virossa, Latviassa ja Liettuassa erittäin nopea eli noin 10 % tai nopeampi vuosina 1996–1997. Niiden inflaatiovauhti hidastui alle 5 prosenttiin vuoden 1999 alussa ja jatkoivat hidastumistaan vuonna 2002 ja vuoden 2003

alussa – inflaatiovauhti hidastui jopa alle 0 prosenttiin Tšekissä ja Liettuassa. Unkarissa, Puolassa ja Sloveniassa inflaatiovauhti hidastui alle 5 prosenttiin vasta vuoden 2001 puolivälissä tai myöhemmin. Viime aikoina inflaatio on nopeutunut kaikissa yllä mainituissa maissa paitsi Sloveniassa. Joidenkin maiden YKHI-inflaatiovauhti ei ole kehittynyt trendinomaisesti vuodesta 1996 lähtien: inflaatiovauhti oli keskimäärin alle 2 % Ruotsissa, noin 3 % Kyproksessa ja Maltassa ja noin 7,5 % Slovakiassa. Inflaation kehitykseen ovat toisinaan vaikuttaneet tarjontapuolen häiriöt, hintojen kansainvälinen kehitys ja hallinnollisesti säänneltyjen hintojen muutokset kyseisissä maissa.

Lähtitulevaisuudessa uudet jäsenvaltiot joutuvat kohtaamaan useita hintavakauteensa kohdistuvia riskejä ja haasteita. Useimpien maiden inflaatiovauhti nopeutuu vuonna 2004 välillisten verojen ja hallinnollisesti säänneltyjen hintojen korotusten ja öljyn hinnan nousun vuoksi. Näiden vaikutusten odotetaan kuitenkin olevan pääosin tilapäisiä. Kun ulkomaisen ja kotimaisen kysynnän odotetaan lisääntyvän ja kapasiteetin käyttöasteen nousevan, on olemassa riski palkoista johtuvista kerrannaisvaikutuksista, jotka ovat haaste hintavakaudelle keskipitkällä aikavälillä. Tämä koskee erityisesti maita, joissa inflaatio ei ole hidastunut ja joiden finanssipolitiikka ja palkkakehitys eivät vielä riittävästi tue hintavakautta. Inflaation odotetaan olevan noin 2 % tai sitä hitaampi Kyproksessa, Liettuassa ja Ruotsissa vuonna 2004. Inflaation ennustetaan kuitenkin kiihtyvän noin 3 prosenttiin Tšekissä, Virossa ja Maltassa ja olevan noin 4 % tai nopeampi Latviassa, Puolassa ja Sloveniassa. Inflaatiovauhdin arvioidaan olevan Unkarissa ja Slovakiassa jopa 7–8 % vuonna 2004. Inflaation odotetaan hidastuvan useimmissa maissa vuonna 2005, kun välillisten verojen ja hallinnollisesti säänneltyjen hintojen korotusten tilapäiset vaikutukset poistuvat. Näin odotetaan käyvän erityisesti niissä maissa, joiden inflaatiovauhti on nopea vuonna 2004. Koska elintarvikkeiden osuus kulutuskysynnästä on yhä huomattava useimmissa uusissa jäsenvaltioissa, YKHI-inflaation vaihtelut saattavat olla hieman suurempia. Niiden uusien jäsenvaltioiden, joiden tä-

mänhetkinen ja odotettu inflaatiovauhti on nopea, on pidettävä kotimaiset hintapaineensa, mm. palkkakustannukset ja finanssipolitiikkansa, tiukasti kurissa. Useiden maiden on edelleen toteutettava finanssipoliittisia toimia ja erityisesti uskottavaa vakauttamisohjelmaa hintavauhtia tukevien olosuhteiden ylläpitämiseksi, voimistamiseksi tai luomiseksi. Palkankorotukset eivät saisi olla ristiriidassa työn tuottavuuden kasvun kanssa, ja niissä olisi otettava huomioon myös kilpailijamaiden kehitys. Lisäksi uudistukset hyödyke- ja työmarkkinoilla ovat paikallaan, jotta voidaan vähentää hintapaineita ja ylläpitää talouden ja työllisyyden kasvun kannalta suotuisia olosuhteita. Useimmissa uusissa jäsenvaltioissa lähentyminen vaikuttaa todennäköisesti inflaatiovauhtiin tulevina vuosina. Vaikutuksen laajuutta on kuitenkin vaikeata arvioida.

JULKISTA TALOUTTA KOSKEVA LÄHENTYMISKRITEERI

Tarkasteltavien 11 jäsenvaltion finanssipolitiikan kehityksestä vuonna 2003 todettakoon, että kahdessa maassa (Viro ja Ruotsi) julkinen talous oli ylijäämäinen ja yhdeksässä maassa alijäämäinen. Näistä yhdeksästä maasta kolme (Latvia, Liettua ja Slovenia) pitivät julkisen talouden alijäämän alle perustamissopimuksessa määrätyn 3 prosentin viitearvon. Kuudessa maassa (Tšekki, Kypros, Unkari, Malta, Puola ja Slovakia) alijäämä ylittää 3 % BKT:stä eli kyseessä on liiallinen alijäämä. Joissakin maissa tilapäisillä toimenpiteillä on ollut tuntuvia vaikutuksia alijäämään. Euroopan komissio ennustaa, että vuonna 2004 julkinen talous on Virossa ja Ruotsissa edelleen ylijäämäinen. Alijäämien ennustetaan supistuvan neljässä maassa ja viidessä maassa alijäämäsuhteiden arvioidaan kasvavan. Niistä maista, joiden alijäämä ylitti 3 prosentin viitearvon vuonna 2003, yhdenkään ei odoteta supistavan alijäämänsä alle viitearvon vuonna 2004 (ks. taulukko A).

Julkisen velan tarkastelu osoittaa, että kahden maan (Kypros ja Malta) velkasuhteet ylittivät vuonna 2003 viitearvon eli 60 % BKT:stä. Velka kasvoi vuonna 2003 kummassakin maassa: Kyproksen velkasuhde oli 70,9 % eli 3,5 pro-

senttiyksikköä suurempi kuin vuonna 2002. Maltan velkasuhde oli 71,1 %, eli kasvua oli 8,4 prosenttiyksikköä vuodentakaisesta, mihin osittain vaikutti yksi suuri kertaluonteinen tekijä. Tämä liittyi telakkavelan siirtämiseen julkisen talouden budjettiin.

Vuosina 1996–2003 julkinen velka kasvoi huomattavasti useimmissa maissa. Vuosina 1996–2003 velkasuhde suureni eniten Maltassa (noin 31 prosenttiyksikköä BKT:stä), Tšekissä (noin 25 prosenttiyksikköä BKT:stä) ja Slovakiassa (noin 12 prosenttiyksikköä BKT:stä). Ainoastaan Virossa, Unkarissa ja Ruotsissa vuoden 2003 velkasuhde oli pienempi kuin tarkastelujakson ensimmäisenä vuotena. Velkasuhteiden kasvu johtui ensisijaisesti suurista perusalijäämistä ja huomattavista alijäämä-/velkakoikaisu-eristä. Joissakin maissa myös BKT:n kasvuvauhdin ja koron välinen ero oli lisännyt velkaa. Viime aikoina velkasuhteet näyttävät vakaantuneen eräissä maissa (Latvia, Liettua ja Slovakia) samalle tasolle kuin vuosina 2000 ja 2001, mikä on seurausta perusalijäämien pienenemisestä ja joidenkin vuosien suotuisista alijäämä-/velkakoikaisuista.

Velkasuhteen ennustetaan vuonna 2004 supistuvan edelleen hieman Virossa ja Ruotsissa ja pysyvän ennallaan Liettuassa. Muissa maissa velkasuhteen ennakoidaan suurenevan, mutta pysyvän alle 60 prosentin viitearvon. Kyproksen ja Maltan jo nyt 60 prosentin viitearvon ylittävien velkasuhteiden arvioidaan suurenevan edelleen (ks. taulukko A).

Julkisen talouden rahoitusasemaa on tarpeen tasapainottaa edelleen huomattavasti kaikissa jäsenvaltioissa, joilla on nyt alijäämä, jotta ne pystyvät pysyvästi täyttämään julkista taloutta koskevat kriteerit ja keskipitkän aikavälin tavoitteen lähellä tasapainoa olevasta tai ylijäämäisestä julkisen talouden rahoitusasemasta vakaus- ja kasvusopimuksen mukaisesti. Niiden kuuden maan, joiden alijäämät ylittävät 3 % BKT:stä, odotetaan supistavan alijäämänsä alle viitearvon. Julkisen talouden tasapainottaminen on tarpeen myös niissä kolmessa maassa, joissa alijäämät ovat alle viitearvon, mutta ra-

hoitusasemat eivät ole vielä lähellä tasapainoa. Kaikkien julkiselta taloudeltaan alijäämäisten maiden on vakaus- ja kasvusopimuksen keskipitkän aikavälin tavoitteen saavuttaakseen toteutettava rahoitusasemaa tasapainottavia toimia, jotka supistavat alijäämäsuhteita enemmän kuin lähentymisohjelmissa on ennakoitu.

Julkisen talouden kehityksen kestävyuden yleisempi tarkastelu osoittaa, että alijäämäisissä maissa tarvitaan selvästikin rahoitusasemaa tasapainottavia toimia. Kyproksen ja Maltan tapauksessa kokonaisuutensa ja perusalijäämän pitäminen nykyisellään ilman alijäämä-/velkaokaisuja ei riittäisi pienentämään velkasuhteita, vaan seurauksena olisi velkasuhteiden suureneneminen entisestään. Sama koskee myös Tšekkiä, Unkaria ja Puolaa, joissa kokonaisuutensa tai perusalijäämän pitäminen nykyisellään johtaisi siihen, että velkasuhteet suurenisivat yli 60 prosentin viitearvon lyhyessä ajassa. Tällaisen politiikan seurauksena velkasuhteet suurenisivat myös muissa maissa, joiden julkinen talous on alijäämäinen, mutta pysyivät lähitulevaisuudessa alle viitearvon eli 60 prosentin BKT:stä.

VALUUTTAKURSSEJA KOSKEVA LÄHENTYMISKRITEERI

Yksikään vuoden 2004 lähentymisraportissa arvioiduista maista ei ollut mukana ERM II:ssa koko tarkasteluajanjaksona eli lokakuusta 2002 syyskuuhun 2004. Näin ollen ne eivät täyttäneet perustamissopimuksen 121 artiklassa määrättyä vaatimusta, jonka mukaan maan on osallistuttava ERM II:een ainakin kahtena viimeisenä tarkasteluajankohtaa edeltävänä vuonna. Kaikki muut tässä raportissa arvioiduista maista paitsi Ruotsi liittyivät Euroopan unioniin vasta 1.5.2004 jäsenvaltioina, joita koskee poikkeus. Siitä lähtien jokainen euroalueen ulkopuolinen jäsenvaltio on pitänyt valuuttakurssipolitiikkaansa yhteistä etua koskevana asiana ja niillä on ollut mahdollisuus hakea ERM II:en jäsenyyttä koska tahansa. Maista kolme, Viro, Liettua ja Slovenia, liittyivät valuuttakurssijärjestelmään 28.6.2004, mikä tarkoittaa sitä, että niiden valuutat osallistuivat ERM II:een kahden vuoden tarkasteluajanjaksona noin kolmen kuukauden ajan.

Kahdeksan maata, eli Tšekki, Kypros, Unkari, Latvia, Malta, Puola, Slovakia ja Ruotsi piti valuuttansa valuuttakurssimekanismin ulkopuolella tänä ajanjaksona.

ERM II:ssa mukana olevat kolme valuuttaa – Viron kruunu, Liettuan litas ja Slovenian tolar – ovat mekanismiin liittymisestään asti jatkuvasti pysytelleet lähellä eurokeskuskurssiaan. Viron ja Liettuan valuuttakatejärjestelmän tarkoituksenmukaisuutta ja kestävyyttä arvioitiin huolellisesti ja tultiin siihen tulokseen, että molemmat valuutat liittyvät ERM II:een niin, että niiden senhetkinen valuuttakatejärjestelmä toimii yksipuolisena sitoumuksena. Näin ollen EKP:lle ei aiheudu lisävelvoitteita. Ennen liittymistään ERM II:een kruunu ja litas eivät poikenneet euroon kiinnitetystä kurssistaan, ja lyhyiden korkojen erot suhteessa euroalueeseen olivat pienet koko tarkastelujakson. Viron yhdistetty vaihto- ja pääomatase on kuitenkin viime vuosina ollut erittäin alijäämäinen, mikä on lisännyt maan ulkomaista nettovelkaa tuntuvasti. Alijäämä oli 12,7 % BKT:stä vuonna 2003. Liettuan yhdistetyn vaihto- ja pääomataseen alijäämä supistui vuodesta 1998, mutta kasvoi 6,5 prosenttiin BKT:stä vuonna 2003. Molempien maiden osalta sopimus ERM II:een liittymisestä perustui maiden viranomaisten sitoutumiseen harjoittaa tervettä finanssipolitiikkaa, mikä on välttämätöntä makrotalouden vakauden säilyttämiseksi ja lähentymisprosessin kestävyuden takaamiseksi. Vaihtotaseen alijäämän supistamiseksi ja vaihtotaseen kestävyuden varmistamiseksi maat myöntivät myös hillitsemään kotimaisen luotonannon kasvua ja varmistamaan rahoitusmarkkinoiden tehokkaan valvonnan. Viro myöntyi myös edistämään palkkamalltia.

Slovenian rahapolitiikan tavoitteena on ollut saavuttaa suhteellisen vakaa valuuttakurssi ERM II:een liittymisen jälkeen, mikä on vähentänyt tolarin valuuttakurssin asteittaista heikkenemisestä euroon nähden. Näin ollen tolar on pysytellyt lähellä eurokeskuskurssiaan valuuttakurssijärjestelmään liittymisestään asti. Koko tarkasteluajanjaksona tolarin kurssin vaihtelu euroon nähden oli yleisesti ottaen

vähäistä ja erittäin vähäistä vuoden 2003 loppua kohden ja vuonna 2004. Samaan aikaan lyhyiden korkojen ero suhteessa euroalueen vastaaviin korkoihin supistui vuosina 2003 ja 2004. Ero oli kuitenkin yhä tuntuva 1,9 prosenttiyksikköä vuoden 2004 kolmantena neljänneksenä. Slovenian liittyminen ERM II:een perustui Slovenian viranomaisten lujaan sitoutumiseen jatkaa tarpeellisia toimia inflaation hidastamiseksi kestäväällä tavalla. Näitä toimia ovat erityisesti hallinnollisesti säänneltyjen hintojen vapauttamisen jatkaminen ja indeksisidonnaisuuden purkaminen. Slovenian viranomaisten on kuitenkin edelleen oltava valppaita, jotta kotimaisten kustannusten – erityisesti palkkojen – kehitys ei ole ristiriidassa työn tuottavuuden kasvun kanssa. Finanssipolitiikalla on oltava tärkeä rooli kysynnästä aiheutuvien inflaatiopaineiden hillitsemisessä. Rahoitusmarkkinoiden valvonta auttaa osaltaan kotimaisen luotonannon hillinnässä.

Suurin osa ERM II:en ulkopuolelle jääneistä valuutoista heikkeni suhteessa euroon verrattuna niiden keskimääräisiin kurssiin lokakuussa 2002. Koska ERM II -keskuskurssit puuttuvat, näitä kurseja on käytetty vertailukohtina. Vastaavaa käytäntöä on noudatettu aiemmissa lähentymisraporteissa. Lokakuun 2002 keskimääräisen valuuttakurssin valinnalla ei kuitenkaan oteta millään tavalla kantaa siihen tasoon, jolla valuuttakurssin tulisi olla. Suurimman osan arviointijaksosta Tšekin koruna heikkeni vähitellen suhteessa euroon, mutta heikkeneminen on pysähtynyt osittain viime kuukausina. Maan yhteenlasketun vaihto- ja pääomataseen alijäämä on viime vuosina ollut ajoittain suuri. Korunan valuuttakurssin vaihtelu suhteessa euroon oli suurehkoa, ja lyhyiden korkojen erot olivat suurimman osan tarkastelujaksosta erittäin pienet.

Myös Unkarin forintti ja Puolan zloty ovat olleet lähes koko tarkastelujakson heikompia kuin niiden lokakuun 2002 keskimääräinen valuuttakurssi euroon nähden, ja myös ne ovat vahvistuneet suhteessa euroon vuonna 2004. Tämä kehitys johtui molemmissa maissa osittain finanssipolitiikan näkyymiin liittyvistä epä-

varmuuksista, jotka ilmenivät valuuttakurssien suurena vaihteluna ja lyhyiden korkojen suuri- na eroina suhteessa euroalueen vastaaviin korkoihin. Lisäksi molemmissa maissa yhteenlaskettu vaihto- ja pääomatase on ollut alijäämäinen viime vuosina; Unkarissa alijäämä on ollut suuri. Puolan ja euroalueen välisen korkoeron supistuminen on myös saattanut vaikuttaa zlotyn suhteelliseen heikkouteen vuonna 2003.

Latvian latin ja Maltan liiran heikkeneminen tarkasteluajanjaksona johtui suureksi osaksi näiden kahden maan valuuttakurssijärjestelmästä. Lati on kiinnitetty erityiseen nosto-oikeuteen, kun taas Maltan liira on kiinnitetty eurosta, Yhdysvaltain dollarista ja Englannin punnasta koostuvaan valuuttakoriin. Näin ollen Latvian ja Maltan valuuttojen heikkeneminen johtuu lähinnä euron vahvistumisesta suhteessa Yhdysvaltain dollariin ja vähäisemmässä määrin Englannin puntaan (ja Latvian tapauksessa suhteessa Japanin jeniin). Koska euron painoarvo Maltan valuuttakorissa on suuri, keskeisten valuuttojen kehitys aiheutti vain pienehköä vaihtelua liiran valuuttakurssiin, kun taas latiin kohdistunut valuuttojen vaihtelu oli suhteellisen suurta. Lisäksi Maltan ja euroalueen lyhyiden korkojen ero oli pieni, kun taas Latvian ja euroalueen välinen korkoero oli tuntuva.

Slovakian korunan valuuttakurssikehitys euroon nähden oli yleisesti ottaen vakaa vuoden 2003 kolmannelle neljännekselle asti, ja sitä seurasi korunan asteittainen vahvistuminen. Tämän seurauksena Slovakian korunan keskimääräinen valuuttakurssi oli syyskuussa 2004 vahvempi kuin lokakuussa 2002. Slovenian keskuspankki reagoi korunan valuuttakurssin vahvistamiseen liian nopeasti: se laski keskeisiä korkojaan ja intervenoi valuuttamarkkinoilla hintavakauden tavoite mielessään. Tarkastelujaksona Slovakian korunan kurssin vaihtelu suhteessa euroon oli suurehkoa, ja lyhyiden korkojen ero euroalueen vastaaviin korkoihin oli edelleen tuntuva.

Kyproksen punta ja Ruotsin kruunu olivat tarkastelujaksona lähellä lokakuun 2002 keskimääräistä kurssiaan. Ruotsin lyhyiden korko-

jen ero euroalueen vastaaviin korkoihin oli pieni, mutta Kyproksen lyhyiden korkojen ero oli suhteellisen suuri. Kyproksen valuuttakurssien vaihtelu oli erittäin vähäistä, mutta Ruotsin valuuttakurssien suhteellisen suurta.

PITKIÄ KORKOJA KOSKEVA LÄHENTYMISKRITEERI

Elokuussa 2004 päättyneenä 12 kuukauden tarkastelujaksona viitearvo oli 6,4 %. Se laskettiin lisäämällä 2 prosenttiyksikköä hintavakautta koskevan lähentymiskriteerin viitearvon laskennassa käytetyn kolmen maan – Suomi, Tanska ja Ruotsi – pitkien korkojen painottamattomaan aritmeettiseen keskiarvoon. Pitkät korot olivat Suomessa 4,2 %, Tanskassa 4,4 % ja Ruotsissa 4,7 %. Elokuussa 2004 päättyneenä 12 kuukauden tarkastelujaksona tarkasteluista jäsenvaltioista kahdeksassa (Tšekki, Kypros, Latvia, Liettua, Malta, Slovenia, Slovakia ja Ruotsi) keskimääräiset pitkät korot olivat alle viitearvon. Puolan pitkät korot (6,9 %) ylittivät viitearvon, ja Unkarin pitkät korot (8,1 %) olivat reilusti korkeammat kuin viitearvo (ks. taulukko A). Virosta ei ole käytettävissä tietoa yhdenmukaistetusta pitkästä korosta, jonka perusteella lähentymistä voitaisiin tarkastella. Kun otetaan kuitenkin huomioon maan julkisen velan vähäisyys ja laaja rahoitusmarkkinoiden analyysi, mikään ei viittaa viitearvon ylittymiseen.

Vuosina 2001 ja 2002 pitkät korot yleensä ottaen laskivat yhdeksässä tarkasteluista 10 maasta (ts. Tšekissä, Kyproksessa, Latviassa, Liettuaissa, Unkarissa, Maltassa, Puolassa, Sloveniassa ja Slovakiassa) eli ne lähenivät huomattavasti euroalueen korkotasoa. Tämä kehitys johtui lähinnä inflaatiopaineiden vähäisyydestä, EU:hun ja euroalueeseen osallistumista koskevista markkinoiden näkemyksistä ja joidenkin uusien jäsenvaltioiden tapauksessa myös rahapolitiikan uskottavuuden paranemisesta.¹

Vuoden 2003 aikana tämä kehityssuunta kuitenkin kääntyi päinvastaiseksi ja useiden maiden pitkät korot alkoivat loitota euroalueen korkotasosta. Tämä yleinen kehitys jatkui tarkastelujakson loppuun saakka. Pitkät korot vakaantuivat euroalueen korkoa korkeammiksi

Latviassa ja Slovakiassa alkuvuodesta 2003 ja Maltassa vuoden 2003 puolivälin paikkeilla, mikä heijasteli inflaatioerojen kasvua. Kyproksessa ja Tšekissä korkoeron kaventuminen pitkissä maturiteeteissa taittui selkeämmin kuin muissa maissa. Kyproksen tapauksessa pitkät korot nousivat merkittävästi vuoden 2004 puolivälissä sen jälkeen, kun Kyproksen keskuspankki oli päättänyt nostaa ohjaukorkoa 1 prosenttiyksiköllä huhtikuussa 2004 tilanteessa, jossa yhdistymisneuvottelut aiheuttivat poliittista epävarmuutta ja alijäämä suureni. Tärkeimmät Tšekin pitkien korkojen nousuun vuoden 2003 puolivälistä lähtien vaikuttaneet tekijät olivat inflaatiopaineiden kasvu sekä julkisen talouden tasapainottamistoimiin liittyvä epävarmuus. Myös Unkarissa ja Puolassa pitkät korot poikkesivat euroalueen korkotasosta. Unkarissa pitkien korkojen nousu kesäkuusta 2003 lähtien johtui lähinnä julkisen talouden jatkuvasta epätasapainosta. Puolassa pitkät korot alkoivat nousta heinäkuussa 2003 ensisijaisesti inflaatioerojen suurenemisen ja julkiseen talouteen liittyvän epävarmuuden lisääntymisen vuoksi. Liettua ja Slovenia olivat ainoat maat, joissa pitkät korot edelleen selkeästi lähenivät euroalueen vastaavia korkoja. Tämän kehityksen taustalla olivat lähinnä terve finanssipolitiikka ja markkinoiden odotukset pian tapahtuvasta osallistumisesta ERM II:een, johon kumpikin maa liittyi 28.6.2004.

MUUT TEKIJÄT

Tässä mainittujen lähentymiskriteereiden lisäksi lähentymisraportissa otetaan huomioon joukko muita tekijöitä, joihin nimenomaisesti viitataan perustamissopimuksen artiklan 121 kohdassa 1: ecun kehitys, markkinoiden yhdentymisen tulokset, vaihtotaseen tasapainon tilanne ja kehitys sekä yksikkötyökustannusten ja muiden hintaindeksien tarkastelu. Näitä tekijöitä käsitellään maakohtaisissa yhteenvetoissa lähentymiskriteereittäin. Koska euro otettiin käyttöön 1.1.1999, raportissa ei enää tarkastella ecun kehitystä.

¹ Lukuun ottamatta Tšekkiä, Sloveniaa ja Ruotsia vuosi 2001 on ensimmäinen, jolta pitkää viitekorkoa koskevat tiedot ovat saatavissa. Tšekin osalta nämä tiedot ovat saatavissa huhtikuusta 2000 lähtien ja Slovenian osalta maaliskuusta 2002 lähtien.

Taulukko A. Talouden lähentymistä koskevat indikaattorit

(ilman valuuttakurssikriteeriä)

		YKHI-inflaatio ¹⁾	Pitkä korko ²⁾	Julkisen talouden ylijäämä (+) tai alijäämä (-) ³⁾	Julkisen talouden bruttovelka ³⁾
Tšekki	2002	1,4	4,9	-6,8	28,8
	2003	-0,1	4,1	-12,6	37,8
	2004	1,8	4,7	-5,0	37,9
Viro	2002	3,6	.	1,4	5,3
	2003	1,4	.	3,1	5,3
	2004	2,0	.	0,3	4,8
Kypros	2002	2,8	5,7	-4,6	67,4
	2003	4,0	4,7	-6,4	70,9
	2004	2,1	5,2	-5,2	72,6
Latvia	2002	2,0	5,4	-2,7	14,1
	2003	2,9	4,9	-1,5	14,4
	2004	4,9	5,0	-2,0	14,7
Liettua	2002	0,4	6,1	-1,5	22,4
	2003	-1,1	5,3	-1,9	21,4
	2004	-0,2	4,7	-2,6	21,4
Unkari	2002	5,2	7,1	-9,2	57,2
	2003	4,7	6,8	-6,2	59,1
	2004	6,5	8,1	-5,5	59,9
Malta	2002	2,6	5,8	-5,9	62,7
	2003	1,9	5,0	-9,7	71,1
	2004	2,6	4,7	-5,2	73,8
Puola	2002	1,9	7,4	-3,6	41,1
	2003	0,7	5,8	-3,9	45,4
	2004	2,5	6,9	-5,6	47,2
Slovenia	2002	7,5	-	-2,4	29,5
	2003	5,7	6,4	-2,0	29,4
	2004	4,1	5,2	-2,3	30,8
Slovakia	2002	3,5	6,9	-5,7	43,3
	2003	8,5	5,0	-3,7	42,6
	2004	8,4	5,1	-3,9	44,5
Ruotsi	2002	2,0	5,3	-0,0	52,6
	2003	2,3	4,6	0,3	52,0
	2004	1,3	4,7	0,6	51,6
Viitearvo ⁴⁾		2,4 %	6,4 %	-3 %	60 %

Lähteet: EKP, Eurostat ja Euroopan komissio.

1) Vuotuinen prosenttimuutos keskimäärin. Vuoden 2004 tiedot käsittävät ajanjakson syyskuu 2003 – elokuu 2004.

2) Prosentteina, vuotuinen keskiarvo. Vuoden 2004 tiedot käsittävät ajanjakson syyskuu 2003 – elokuu 2004.

3) Prosentteina BKT:stä. Vuotta 2004 koskevat Euroopan komission ennusteet.

4) Viitearvo koskee ajanjaksoa syyskuu 2003 – elokuu 2004 YKHI-inflaation ja pitkän koron osalta ja vuotta 2003 julkisen talouden alijäämän ja velan osalta.

2 KANSALLISEN LAINSÄÄDÄNNÖN MUKAUTTAMINEN PERUSTAMISSOPIMUKSEEN

2.1 JOHDANTO

2.1.1 YLEISTÄ

Perustamissopimuksen artiklan 122 kohdassa 2 edellytetään, että EKP (ja Euroopan komissio) raportoivat EU:n neuvostolle artiklan 121 kohdan 1 mukaisesti vähintään kerran kahdessa vuodessa tai sellaisen jäsenvaltion pyynnöstä, jota koskee poikkeus. Tällaisessa raportissa tulee tarkastella, onko kunkin jäsenvaltion, jota koskee poikkeus, kansallinen lainsäädäntö, kansallisen keskuspankin perussääntö mukaan luettuna, sopusoinnussa perustamissopimuksen artiklojen 108 ja 109 sekä EKPJ:n perussäännön (”perussääntö”) kanssa. Tästä perustamissopimuksen velvoitteesta, jota sovelletaan niihin jäsenvaltioihin, joita koskee poikkeus, käytetään myös nimitystä ”oikeudellinen lähentyminen”.

JÄSENVALTIOT, JOITA KOSKEE POIKKEUS, JA OIKEUDELLINEN LÄHENTYMINEN

Kaikilla niillä jäsenvaltioilla, joiden kansallista lainsäädäntöä tässä raportissa arvioidaan, on asema jäsenvaltiona, jota koskee poikkeus. Tällä asemalla tarkoitetaan niitä 11 jäsenvaltiota, jotka eivät ole vielä ottaneet euroa käyttöön yhteisenä rahana perustamissopimuksen mukaisesti. Tanskaa ja Isoa-Britanniaa käsitellään erikseen (ks. kohta 2.1.2). Ruotsi sai sellaisen jäsenvaltion aseman, jota koskee poikkeus, EU:n neuvoston päätöksellä toukokuussa 1998. Uusista jäsenvaltioista liittymisehtoja koskevan asiakirjan artiklassa 4 määrätään seuraavasti: ”Jokainen uusi jäsenvaltio osallistuu talous- ja rahaliittoon liittymispäivästä alkaen EY:n perustamissopimuksen 122 artiklassa tarkoitettuna jäsenvaltiona, jota koskee poikkeus.”

Ottaen huomion uusien jäsenvaltioiden aseman jäsenvaltioina, joita koskee poikkeus, EKP on arvioinut oikeudellisen lähentymisen saavuttamista kussakin 11 jäsenvaltiossa ja niitä lainsäädäntötoimia, joita näissä jäsenvaltioissa on tehty tai joudutaan tekemään tämän päämäärän saavuttamiseksi.

Oikeudellisen lähentymisen arvioinnin tarkoituksena on helpottaa EU:n neuvoston päätöstä siitä, mikä jäsenvaltio ”täyttää yhteisen valuutan käyttöönoton edellytykset”. Nämä edellytykset tarkoittavat oikeudellisessa mielessä erityisesti keskuspankin riippumattomuuden saavuttamista ja kansallisten keskuspankkien oikeudellista integroitumista eurojärjestelmään.

OIKEUDELLISEN LÄHENTYMISEN ARVIOINTI

Oikeudellisen lähentymisen arvioinnissa noudatetaan suurin piirtein EKP:n ja EMIn aiempien, oikeudellista lähentymistä koskevien raporttien rakennetta. Näitä ovat erityisesti EKP:n vuoden 2002 (Ruotsia koskeva) ja vuoden 2000 (Kreikkaa ja Ruotsia koskeva) lähentymisraportti sekä EMIn vuoden 1998 lähentymisraportti. Kansallisen lainsäädännön tarkastelussa otetaan huomioon myös lainsäädännölliset muutokset, jotka on toteutettu ennen 30.9.2004.

2.1.2 TANSKA JA ISO-BRITANNIA

Tämä raportti ei koske Tanskaa ja Isoa-Britanniaa, sillä ne ovat erityisasemassa olevia jäsenvaltioita, jotka eivät ole vielä ottaneet euroa käyttöön.

Eräistä Tanskaa koskevista määräyksistä tehdyssä perustamissopimuksen liitteenä olevassa pöytäkirjassa todetaan, että Tanskan hallitus antaa EU:n neuvostolle tiedoksi kantansa osallistumisesta EMUn kolmanteen vaiheeseen ennen kuin neuvosto suorittaa perustamissopimuksen artiklan 121 kohdassa 2 tarkoitetun arviointinsa. Tanska on jo ilmoittanut, ettei se aio osallistua EMUn kolmanteen vaiheeseen. Pöytäkirjan artiklan 2 mukaan tämä merkitsee, että Tanskaa kohdellaan jäsenvaltiona, jota koskee poikkeus. Miten asiantila vaikuttaa Tanskaan, siitä on määrätty päätöksellä, jonka jäsenvaltioiden valtion- tai hallitusten päämiehet tekivät huippukokouksessaan Edinburghissa 11.–12.12.1992. Tässä päätöksessä todetaan, että Tanskalla säilyy sen nykyinen kansallisiin lakeihin ja asetuksiin perustuva rahapoliittinen toimivalta mukaan lukien Tanskan keskuspankin rahapoliittiset valtuudet. Koska

Tanskaan sovelletaan perustamissopimuksen artiklan 122 kohdan 3 mukaan perustamissopimuksen artiklaa 108, Tanskan keskuspankin on täytettävä keskuspankin riippumattomuutta koskevat vaatimukset. EMIn vuoden 1998 lähentymisraportissa tämä vaatimus todettiin täytetyksi. Tanskan lähentymistä ei ole arvioitu sitten vuoden 1998 sen erityisaseman vuoksi. Tanskan keskuspankin oikeudellista integroitumista EKPJ:hin ei tarvitse toteuttaa eikä muuta lainsäädäntöä tarvitse mukauttaa niin kauan kuin Tanska ei ilmoita EU:n neuvostolle aikovansa ottaa yhteistä rahaa käyttöön.

Eräistä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistynyttä kuningaskuntaa koskevista määräyksistä tehdyn perustamissopimuksen liitteenä olevan pöytäkirjan mukaan Iso-Britannia ei ole velvollinen siirtymään EMUn kolmanteen vaiheeseen, ellei se ilmoita EU:n neuvostolle tällaisesta aikomuksestaan. Iso-Britannia ilmoitti EU:n neuvostolle 30.10.1997, ettei se aio ottaa käyttöön yhteistä rahaa 1.1.1999 (eikä tilanne ei ole muuttunut). Tämän ilmoituksen johdosta Isoon-Britanniaan ei sovelleta tiettyjä perustamissopimuksen määräyksiä (mukaan lukien artiklat 108 ja 109) eikä perussäännön määräyksiä. Näin ollen tällä hetkellä ei ole oikeudellista velvoitetta varmistaa, että kansallinen lainsäädäntö (keskuspankin, Bank of Englandin, perussääntö mukaan lukien) on sopusoinnussa perustamissopimuksen ja perussäännön kanssa.

2.2 MUKAUTUSTEN SOVELTAMISALA

2.2.1 MUKAUTETTAVAT ALUEET

Niiden alueiden määrittämiseksi, joilla kansallista lainsäädäntöä on mukautettava, EKP soveltaa seuraavia yleisperiaatteita:

- sopusointuisuus kansallisten keskuspankkien riippumattomuutta koskevien perustamissopimuksen (artikla 108) ja perussäännön (artiklat 7 ja 14.2) määräysten sekä sallasapitomääräysten (perussäännön artikla 38) kanssa

- kansallisten keskuspankkien oikeudellinen integroituminen eurojärjestelmään (erityisesti perussäännön artiklojen 12.1 ja 14.3 suhteen).

2.2.2 ”SOPUSOINTU” JA ”YHDENMUKAISTAMINEN”

Perustamissopimuksen artiklassa 109 määrätään, että kansallisen lainsäädännön on oltava ”sopusoinnussa” perustamissopimuksen ja perussäännön kanssa. Mahdolliset ristiriitaisuudet on siksi poistettava. Tähän velvoitteeseen ei vaikuta perustamissopimuksen ja perussäännön ensisijaisuus kansalliseen lainsäädäntöön nähden eikä kulloisenkin ristiriitaisuuden luonne.

Vaatimus siitä, että kansallisen lainsäädännön on oltava ”sopusoinnussa” ei tarkoita, että perustamissopimus edellyttää kansallisten keskuspankkien perussääntöjen ”yhdensuuntaamista” toisiinsa tai perussääntöön nähden. Kansallisia eroja saa edelleen olla. Perussäännön artiklassa 14.4 sallitaankin kansallisille keskuspankeille myös muita kuin perussäännössä määrättyjä tehtäviä, jolleivät ne ole ristiriidassa EKPJ:n tavoitteiden ja tehtävien kanssa. Tällaisia muita tehtäviä mahdollistavat säännökset ovat selkeä esimerkki tapauksista, joissa kansallisten keskuspankkien perussääntöjen sallitaan edelleen poiketa toisistaan. Ilmaisuu ”sopusoinnussa” merkitsee, että kansallisia lainsäädäntöjä ja kansallisten keskuspankkien perussääntöjä on muutettava siten, etteivät ne ole ristiriidassa perustamissopimuksen ja perussäännön kanssa ja että kansalliset keskuspankit integroituvat EKPJ:hin tarvittavalla tavalla. Erityisesti on muutettava kaikki säännökset, jotka rikkovat perustamissopimuksen määräyksiä kansallisen keskuspankin riippumattomuudesta ja sen asemasta EKPJ:n erottamattomana osana. Tämän saavuttamiseksi ei siten ole riittävää luottaa yksinomaan yhteisön lainsäädännön ensisijaisuuteen kansalliseen lainsäädäntöön nähden.

Perustamissopimuksen artiklassa 109 määrätty velvoite koskee ainoastaan ristiriitaisuutta perustamissopimuksen ja perussäännön määräyk-

siin nähden. Myös sellainen kansallinen lainsäädäntö, joka on ristiriidassa yhteisön johdetun oikeuden kanssa, on kuitenkin luonnollisesti mukautettava tähän johdettuun oikeuteen. Yhteisön lainsäädännön ensisijaisuus ei poista tarvetta sopeuttaa kansallista lainsäädäntöä. Tämä yleisvaatimus perustuu yhteisön tuomioistuimen oikeuskäytäntöön.²

Perustamissopimuksessa ja perussäännössä ei määrätä, millä keinoin kansallista lainsäädäntöä on mukautettava. Se voidaan tehdä sisällyttämällä kansalliseen lainsäädäntöön joko viittauksia perustamissopimukseen ja perussääntöön tai sisällyttämällä siihen näiden määräyksiä taikka yksinkertaisesti poistamalla ristiriitaisuudet tai käyttämällä näitä menetelmiä yhdessä.

Jotta kansallisen lainsäädännön sopusointuisuus perustamissopimuksen ja perussäännön kanssa voidaan saavuttaa ja ylläpitää sitä, on yhteisön toimielinten ja jäsenvaltioiden kuuluttava EKP:tä säädösluonnoksista EKP:n toimivaltaan kuuluvilla aloilla perustamissopimuksen artiklan 105 kohdan 4 ja perussäännön artiklan 4 mukaisesti. Tämä velvoite on koskenut myös uusien jäsenvaltioiden kansallisia lainsäädäntöviranomaisia 1.5.2004 lähtien. Kesäkuun 29. päivänä 1998 annettu EU:n neuvoston päätös 98/415/EY nimenomaan kehottaa jäsenvaltioita toteuttamaan tarpeelliset toimenpiteet varmistaakseen tämän vaatimuksen noudattamisen.

2.3 KANSALLISTEN KESKUSPANKKIEN RIIPPUMATTOMUUS

Keskuspankkien riippumattomuudesta (ja sallasapitokysymyksistä) todettakoon, että uusien jäsenvaltioiden kansallista lainsäädäntöä oli mukautettava siten, että se oli 1.5.2004 perustamissopimuksen ja perussäännön määräysten mukaisesti voimassa. Sen sijaan Ruotsi oli velvollinen saattamaan voimaan tarvittavat mukautukset EKP:n perustamiseen eli 1.6.1998 mennessä.

2.3.1 KESKUSPANKIN RIIPPUMATTOMUUS

Vuonna 1997 EMI määritteli keskuspankin riippumattomuuden tunnusmerkit (siten kuin niitä kuvataan yksityiskohtaisesti vuoden 1998 lähentymisraportissa), jotka olivat tuolloin jäsenvaltioiden kansallisen lainsäädännön, erityisesti kansallisten keskuspankkien perussääntöjen arvioinnin perustana. Keskuspankin riippumattomuuden käsitteeseen sisältyy riippumattomuuden eri aspekteja, joita on arvioitava erikseen; nämä ovat toiminnallinen, institutionaalinen, henkilökohtainen ja taloudellinen riippumattomuus. Viime vuosina näitä keskuspankin riippumattomuuden aspekteja on tarkennettu edelleen EKP:n lausuntojen kautta. Niiden perusteella arvioidaan uusien jäsenvaltioiden kansallisen lainsäädännön lähentymistä perustamissopimukseen ja perussääntöön nähden (ks. jäljempänä).

TOIMINNALLINEN RIIPPUMATTOMUUS

Keskuspankin riippumattomuus ei ole päämäärä sinänsä, vaan auttaa osaltaan saavuttamaan muuta tavoitetta tärkeämmän, selkeästi määritellyn tavoitteen. Toiminnallinen riippumattomuus edellyttää selkeästi ja oikeudellisesti määriteltyä ensisijaista tavoitetta ja antaa keskuspankille tämän tavoitteen saavuttamiseksi tarvittavat keinot ja välineet mistään muusta viranomaisesta riippumatta. Perustamissopimuksen vaatimus keskuspankin riippumattomuudesta kuvastaa yleistä näkemystä, jonka mukaan hintavakaudesta pystyy parhaiten huolehtimaan täysin riippumaton instituutio, jonka toimivalta on tarkasti määritelty. Keskuspankin riippumattomuus on täysin sopusoinnussa sen kanssa, että keskuspankki on tilivelvollinen päätöksistään. Tällä on tärkeä merkitys pyrittäessä lisäämään luottamusta keskuspankin riippumattomaan asemaan. Tähän liittyy avoimuus ja vuoropuhelu kolmansien osapuolten kanssa.

Perustamissopimus on ristiriitainen sen suhteen, oliko uusien jäsenvaltioiden kansallisten keskuspankkien noudatettava jo 1.5.2004 pe-

² Ks. muun muassa oikeustapaus 167/73 *Euroopan yhteisöjen komissio v. Ranskan tasavalta* (Code du Travail Maritime).

rustamissopimuksen artiklan 105 kohdassa 1 ja perussäännön artiklassa 2 määriteltyä hintavakauden ensisijaista tavoitetta vai onko tämä sellainen oikeudellinen vaatimus, jota sovelletaan ainoastaan euron käyttöönoton yhteydessä. Vaikka perustamissopimuksen artiklan 105 kohtaa 1 ei sovelleta jäsenvaltioihin, joita koskee poikkeus (ks. artiklan 122 kohta 3), perussäännön artiklaa 2 sovelletaan näihin jäsenvaltioihin (ks. artiklan 43 kohta 1 *a contrario*). Tämän kaksiselitteisyyden huomioon ottaen EKP katsoo, että hintavakauden tulee olla ensisijaisena tavoitteena uusien jäsenvaltioiden kansallisten keskuspankkien perussäännöissä 1.5.2004 alkaen. Tämä perustuu siihen, että yhtä yhteisön johtavista periaatteista eli hintavakautta (perustamissopimuksen artiklan 4 kohta 3) sovelletaan myös jäsenvaltioihin, joita koskee poikkeus. Perusteena on myös perustamissopimuksen tavoite, jonka mukaan kaikkien jäsenvaltioiden on pyrittävä makrotalouden reaaliin lähentymiseen ja myös hintavakauteen. Tätä vartenhan EKP:n ja komission raportit laaditaan säännöllisesti. Lisäksi tämä näkemys pohjautuu keskuspankin riippumattomuusvaatimuksen oikeusperustaan (*ratio legis*); vaatimus on oikeutettu vain, jos hintavakauden yleinen tavoite on ensisijainen.

Näin ollen tämän raportin maakohtaiset arviot perustuvat uusien jäsenvaltioiden kansallisten keskuspankkien velvollisuuteen ylläpitää hintavakautta 1.5.2004 lähtien. Tämä vaatimus on koskenut Ruotsia 1.6.1998 alkaen.

INSTITUTIONAALINEN RIIPPUMATTOMUUS

Institutionaalisen riippumattomuuden periaatteeseen viitataan nimenomaisesti perustamissopimuksen artiklassa 108 ja perussäännön artiklassa 7. Näissä kahdessa artiklassa kansallisia keskuspankkeja ja niiden päätöksentekolinten jäseniä kielletään pyytämästä tai ottamasta ohjeita yhteisön toimielimiltä tai laitoksilta, jäsenvaltioiden hallituksilta ja muilta tahoilta. Lisäksi artikloissa kielletään yhteisön toimielimiä ja laitoksia sekä jäsenvaltioiden hallituksia yrittämästä vaikuttaa kansallisten keskuspankkien sellaisten päätöksentekolinten jäseniin, joiden päätökset voivat vaikuttaa

keskuspankkien toimintaan näiden suorittaessa EKPJ:hin liittyviä tehtäviään. Tässä yhteydessä EKP katsoo, että kolmansien osapuolten tietyt oikeudet ovat ristiriidassa perustamissopimuksen ja/tai perussäännön kanssa. Jäljempänä mainittujen kieltojen noudattaminen edellyttää mukauttamista.

Jos kansallinen keskuspankki on muodostettu siten, että se on valtio-omisteinen laitos, julkisoikeudellinen erityislaitos tai yksinkertaisesti osakeyhtiö, vaarana on, että omistaja saattaa omistajuutensa perusteella vaikuttaa keskuspankin päätöksentekoon EKPJ:hin liittyvissä tehtävissä. Tällainen vaikuttaminen, jota toteutetaan osakkeenomistajan oikeuden kautta tai muutoin, saattaa vaikuttaa kansallisen keskuspankin riippumattomuuteen, ja sitä tulee sen vuoksi rajoittaa lailla riippumattomuuden säilyttämiseksi.

Kielto antaa ohjeita

Kolmansien osapuolten oikeudet antaa EKPJ-tehtäviin liittyviä ohjeita kansallisille keskuspankeille, niiden päätöksentekoolimille tai jäsenille ovat ristiriidassa perustamissopimuksen ja perussäännön kanssa.

Kielto hyväksyä, keskeyttää, kumota tai lykätä päätöksiä

Kolmansien osapuolten oikeudet hyväksyä, keskeyttää, kumota tai lykätä EKPJ-tehtäviin liittyviä kansallisten keskuspankkien päätöksiä ovat ristiriidassa perustamissopimuksen ja perussäännön kanssa.

Kielto tarkastaa päätöksiä oikeudellisin perustein

Muiden laitosten kuin riippumattomien tuomioistuinten oikeus tarkastaa oikeudellisin perustein EKPJ-tehtävien suorittamiseen liittyviä päätöksiä on ristiriidassa perustamissopimuksen ja perussäännön kanssa, koska näiden tehtävien suorittamista ei saa arvioida uudelleen poliittisella tasolla. Pääjohtajan oikeus keskeyttää EKPJ:n tai kansallisen keskuspankin päätöksentekolinten päätösten toimeenpano oikeudellisin perustein ja jättää ne poliittisten elinten lopullisesti päätettäväksi vastaisi ohjeiden pyytämistä kolmansilta osapuolilta.

Kielto osallistua kansallisen keskuspankin päätöksentekuelinten toimintaan ja käyttää niissä äänioikeutta

Kolmansien osapuolten edustajien osallistuminen kansallisen keskuspankin päätöksentekuelimen toimintaan ja tähän liittyvä äänioikeus asioissa, jotka koskevat EKPJ:hin liittyvien tehtävien suorittamista kansallisissa keskuspankeissa, on ristiriidassa perustamissopimuksen ja perussäännön kanssa, vaikkei kyseessä olisikaan ratkaiseva ääni.

Kielto kuulla ennakolta kolmatta osapuolta kansallisen keskuspankin päätöksestä

Kansallisen keskuspankin nimenomainen lakisääteinen velvollisuus kuulla ennakolta kolmansia osapuolia antaa näille osapuolille virallisen väylän vaikuttaa lopulliseen päätökseen ja on sen vuoksi perustamissopimuksen ja perussäännön vastainen.

Vaikka kansallisten keskuspankkien ja kolmansien osapuolten välinen vuoropuhelu perustuisikin lakisääteisiin velvollisuuksiin antaa tietoa ja vaihtaa näkemyksiä, se on kuitenkin sopu- soinnussa perustamissopimuksen ja perussäännön kanssa, jos

- se ei vaaranna keskuspankkien päätöksentekuelinten jäsenten riippumattomuutta
- pääjohtajan erityisasemaa EKP:n yleisneuvoston jäsenenä kunnioitetaan
- perussäännön määräyksistä johtuvia salassapitovaatimuksia noudatetaan.

Vastuuvapauden myöntäminen kansallisen keskuspankin päätöksentekuelinten jäsenille

Lakisääteisissä määräyksissä kolmansien osapuolten (esimerkiksi hallitusten) myöntämästä vastuuvapaudesta kansallisen keskuspankin päätöksentekuelinten jäsenille (esimerkiksi tilinpidon osalta) tulee olla riittävät suojalausekkeet siten, että tällainen oikeus vastuuvapauden myöntämiseen ei vaikuta kansallisen keskuspankin päätöksentekuelimen yksittäisen jäsenen kykyyn tehdä itsenäisesti EKPJ-tehtäviin liittyviä päätöksiä (tai toimeenpanna EKPJ:ssä hyväksytyjä päätöksiä). Tätä koskeva nimenomainen määräys suositellaan otetta-

vaksi kansallisten keskuspankkien perussääntöihin.

HENKILÖKOHTAINEN RIIPPUMATTOMUUS

Myös perussäännön määräys kansallisen keskuspankin päätöksentekuelinten jäsenten toimikausiturvasta suojaa keskuspankin riippumattomuutta. Pääjohtajat ovat EKP:n yleisneuvoston jäseniä. Perussäännön artiklan 14.2 mukaan kansallisten keskuspankkien perussäännöissä on erityisesti määrättävä keskuspankin pääjohtajan toimikaudeksi vähintään viisi vuotta. Lisäksi artikla suojaa keskuspankkien pääjohtajia mielivaltaiselta erottamiselta, sillä sen mukaan pääjohtaja voidaan erottaa tehtävästään ainoastaan, jos hän ei enää täytä niitä vaatimuksia, joita hänen tehtävänsä edellyttävät, tai jos hän on syylistynyt vakavaan rikkomukseen. Artiklan mukaan pääjohtaja voi myös hakea muutosta erottamispäätökseen yhteisön tuomioistuimelta. Tätä määräystä on noudatettava kansallisten keskuspankkien perussäännöissä seuraavasti.

Pääjohtajien vähimmäistoimikausi

Kansallisten keskuspankkien perussäännöissä on perussäännön artiklan 14.2 mukaisesti määrättävä pääjohtajalle vähintään viiden vuoden toimikausi. Tämä ei luonnollisestikaan estä määräämästä pitempää toimikautta. Toimikauden rajoittamattomuus ei edellytä perussääntöjen mukauttamista, jos pääjohtajan erottamisperusteet ovat perussäännön artiklan 14.2 mukaiset. Kun kansallinen lainsäätäjä muuttaa kansallisen keskuspankin perussääntöä, lainmuutoksella tulee varmistaa pääjohtajan ja päätöksentekuelinten muiden jäsenten toimikausiturva perussäännön artiklan 14.2 mukaisesti.

Pääjohtajien erottamisperusteet

Kansallisten keskuspankkien perussäännöissä on varmistettava, että pääjohtajaa ei saa erottaa muista kuin perussäännön artiklassa 14.2 mainituista syistä. Tämän vaatimuksen tarkoitus on estää pääjohtajien nimitykseen osallistuvia viranomaisia, erityisesti hallitusta tai parlamenttia, käyttämästä harkintavaltaansa pääjohtajan erottamisessa. Kansallisten kes-

kuspankkien perussäännöissä on oltava joko perussäännön artiklan 14.2 mukaiset erottamisperusteet tai niissä ei saa mainita mitään erottamisperusteita, koska artiklaa 14.2 on suoraan sovellettava.

EKPJ-tehtäviä hoitavien päätöksentekaelinten muille jäsenille kuin pääjohtajille taattava toimikausiturva

Henkilökohtainen riippumattomuus voisi vaarantua, jollei määräyksiä pääjohtajien toimikausiturvasta sovellettaisi myös muihin kansallisen keskuspankin EKPJ-tehtäviä hoitavien päätöksentekaelinten jäseniin. Lukuisat perustamissopimuksen ja perussäännön määräykset edellyttävät vastaavaa toimikausiturvaa. Perussäännön artiklan 14.2 toimikausiturva ei rajoitu pääjohtajiin, ja perustamissopimuksen artiklassa 108 ja perussäännön artiklassa 7 viitataan kansallisen keskuspankin päätöksentekaelinten jäseniin eikä nimenomaisesti pääjohtajiin. Tämä koskee erityisesti tilannetta, jossa pääjohtajalla on *primus inter pares* -asema suhteessa kollegoihinsa, joilla on yhtäläinen äänioikeus, tai jossa muut jäsenet voivat joutua toimimaan pääjohtajan sijaisena.

Oikeus tuomioistuinkäsittelyyn

Rajoittaakseen poliittista harkintavaltaa erottamisperusteiden arvioinnissa kansallisten keskuspankkien päätöksentekaelinten jäsenillä tulee olla oikeus jättää heitä koskeva erottamispäätös riippumattoman tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Perussäännön artikla 14.2 määrää, että toimestaan erotettu keskuspankin pääjohtaja voi jättää päätöksen yhteisön tuomioistuimen käsiteltäväksi. Kansallisen lainsäädännön tulee joko viitata perussääntöön tai niissä ei saa mainita mitään oikeutta jättää päätös yhteisön tuomioistuimen ratkaistavaksi, koska perussäännön artiklaa 14.2 on suoraan sovellettava.

Kansallisessa lainsäädännössä tulee myös säätää kansallisen tuomioistuimen oikeudesta käsitellä muiden kansallisen keskuspankin päätöksentekaelinten EKPJ-tehtäviä hoitavien jäsenten erottamispäätöstä, joko yleisenä lain-

määräyksenä tai kansallisen keskuspankin perussäännön erityismääräyksenä.

Eturistiriitojen estäminen

Henkilökohtaisen riippumattomuuden takaamiseksi on myös varmistettava, ettei synny eturistiriitaa kansallisten keskuspankkien päätöksentekaelinten jäsenille keskuspankkeja kohtaan määrättyjen velvollisuuksien (eikä myöskään pääjohtajille EKP:tä kohtaan määrättyjen velvollisuuksien) ja muiden sellaisten tehtävien välillä, joita EKPJ-tehtäviä hoitavien päätöksentekaelinten jäsenet saattavat suorittaa ja jotka voivat vaarantaa jäsenten henkilökohtaisen riippumattomuuden. Periaatteessa jäsenyys EKPJ-tehtäviä hoitavassa päätöksentekaelimessä on ristiriidassa muiden, mahdollisesti eturistiriitaan johtavien tehtävien hoitamisen kanssa. Päätöksentekaelinten jäsenillä ei etenkään saa olla tehtävien hoitoon vaikuttavaa tointa tai intressiä joko lainsäädäntöelinten tai hallitusten edustajina taikka valtion tai alueellisten tai paikallisten hallintoelinten toimeenpano- tai lainsäädäntöelimissä olevan toimen tai yritystoiminnan kautta. Erityistä varovaisuutta mahdollisten eturistiriitojen estämiseksi tulee noudattaa silloin, kun kyseessä ovat päätöksentekaelinten muut kuin toimeenpanosta vastaavat jäsenet.

TALOUDELLINEN RIIPPUMATTOMUUS

Vaikka keskuspankki olisikin täysin riippumaton toiminnallisen, institutionaalisen ja henkilökohtaisen riippumattomuuden näkökulmasta (ts. tämä on taattu kansallisen keskuspankin perussäännön nojalla), sen yleinen riippumattomuus vaarantuu, jos se ei voi itsenäisesti käyttää riittäviä taloudellisia resursseja tehtävänsä täyttämiseksi (eli perustamissopimuksen ja perussäännön edellyttämien EKPJ-tehtävien suorittamiseksi).

Jäsenvaltiot eivät saa asettaa kansallisia keskuspankkejaan sellaiseen asemaan, että niillä ei ole riittäviä taloudellisia resursseja joko EKPJ:hin tai eurojärjestelmään liittyvien tehtävien suorittamiseksi. Perussäännön artikloissa 28.1 ja 30.4 säädetään vaatimuksista, joiden perusteella kansallisia keskuspankkeja voidaan

vaatia siirtämään EKP:lle lisää pääomia ja valuuttavarantoja.³ Lisäksi perussäännön artikkelissa 33.2 määrätään⁴, että jos EKP:n tulos on tappiollinen eikä tappiota voida täysin kattaa yleisrahastosta, EKP:n neuvosto voi päättää tappion kattamisesta kyseisen tilikauden rahoitustulolla kansallisille keskuspankeille kohdennettuun määrään asti. Taloudellisen riippumattomuuden periaate edellyttää, että näiden määräysten noudattaminen antaa kansalliselle keskuspankille mahdollisuuden esteettä suorittaa tehtävänsä.

Taloudellisen riippumattomuuden periaate merkitsee myös sitä, että kansallisella keskuspankilla on oltava riittävät mahdollisuudet paitsi suorittaa EKP:hin liittyvät tehtävänsä myös omat kansalliset tehtävänsä, kuten oman hallintonsa ja omien operaatioidensa rahoittamisen.

Taloudellisen riippumattomuuden käsitettä tulee siksi arvioida siitä näkökulmasta, voiko jokin kolmas osapuoli vaikuttaa suoraan tai epäsuorasti paitsi kansallisen keskuspankin toimintaan myös sen kykyyn (ymmärrettyinä sekä toiminnallisesti työvoiman ja taloudellisesti tarkoituksenmukaisten taloudellisten resurssien muodossa) täyttää tehtävänsä. Tässä yhteydessä erityisen tärkeitä ovat seuraavat neljä taloudellisen riippumattomuuden aspektia, jotka ovat osittain kehittyneet vähän aikaa sitten.⁵ Nämä ovat niitä taloudellisen riippumattomuuden alueita, joilla kansalliset keskuspankit altistuvat eniten ulkopuolisille vaikutteille.

Budjetista määrääminen

Kolmannen osapuolen oikeus määrätä kansallisen keskuspankin budjetista tai vaikuttaa siihen olisi ristiriidassa taloudellisen riippumattomuuden kanssa, ellei laissa ole suojalauseketta siitä, että tällainen oikeus ei rajoita taloudellisia resursseja, joita keskuspankki tarvitsee suorittaakseen EKP:hin liittyvät tehtävänsä.

Tilinpitosäännöt

Tilinpitossa tulee noudattaa joko yleisiä tilinpitosääntöjä tai kansallisen keskuspankin pää-

töksentekoelinten määrittelemiä sääntöjä. Jos kolmannet osapuolet laativat tällaiset säännöt, on ne laadittava kansallisen keskuspankin päätöksentekoelinten esityksen perusteella.

Kansallisen keskuspankin päätöksentekoelinten tulee vahvistaa tilinpäätös käyttäen apunaan riippumattomia tilintarkastajia. Tilinpäätös saattaa edellyttää kolmannen osapuolen (kuten osakkeenomistajat, hallitus) hyväksyntää jälkikäteen. Kansallisen keskuspankin päätöksentekoelinten tulee voida päättää itsenäisesti ja ammattimaisesti voitoista ja niiden laskennasta.

Jos julkisten varojen käyttöä valvova valtion tarkastusvirasto tai vastaava elin valvoo kansallisen keskuspankin toimintaa, valvonnan laajuus tulee selvästi määritellä lainsäädännössä. Valvontaa tulee myös toteuttaa siten, ettei se rajoita kansallisen keskuspankin riippumattoman ulkopuolisen tilintarkastajan toimintaa, kuten perussäännön artikkelissa 27.1 on todettu. Valtion tilintarkastus tulee suorittaa epäpoliittisesti, riippumattomasti ja täysin ammattimaisesti.

Voitonjako, kansallisten keskuspankkien pääomaa ja taloutta koskevat määräykset

Kansallisen keskuspankin perussäännössä voidaan määrätä, miten voitot tulee jakaa. Jos tällaista määräystä ei ole, kansallisen keskuspankin päätöksentekoelimen tulee päättää voitonjaoista ammatillisin perustein eikä sitä tule jättää kolmannen osapuolen harkintaan, ellei ole nimenomaista suojalauseketta, jonka mukaan näin voidaan menetellä sen rajoittamatta kan-

3 Perussäännön artikla 30.4 koskee ainoastaan eurojärjestelmää.

4 Perussäännön artikla 33.2 koskee ainoastaan eurojärjestelmää.

5 EKP:n lausunnot tältä alueelta ovat lähinnä seuraavat:

– CON/2002/16, 5.6.2002 Irlannin valtiovarainministeriön pyynnöstä Irlannin keskuspankkia ja rahoitustarkastusviranomaisista koskevasta lakiehdotuksesta, 2002.

– CON/2003/22, 15.10.2003 Suomen valtiovarainministeriön pyynnöstä hallituksen lakiehdotuksesta muuttaa Suomen Pankista annettua lakia ja muita siihen liittyviä lakeja.

– CON/2003/27, 2.12.2003 Itävallan liittotasavallan valtiovarainministeriön pyynnöstä Foundation for Research, Technology and Development -nimistä laitosta koskeneesta liittovaltion lakiehdotuksesta.

– CON/2004/1, 20.1.2004 Suomen eduskunnan talousvaliokunnan pyynnöstä hallituksen lakiehdotuksesta muuttaa Suomen Pankista annettua lakia ja muita siihen liittyviä lakeja.

sallisen keskuspankin EKPJ:hin liittyvien tehtävien suorittamiseen tarvittavia taloudellisia resursseja.

Jäsenvaltiot eivät saa vähentää kansallisten keskuspankkien pääomaa ilman keskuspankkien päätöksentekuelinten etukäteissuostumusta, jolla pyritään varmistamaan, että keskuspankeilla on edelleen käytössään riittävät taloudelliset resurssit täyttääkseen tehtävänsä EKPJ:n jäsenenä perustamissopimuksen artiklan 105 kohdan 2 ja perussäännön mukaisesti. Keskuspankeilla tulee olla vapaus laatia itsenäisesti taloutta koskevia määräyksiä tai luoda puskureita turvatakseen pääomansa ja varojensa reaalisen arvon.

Valvontaviranomaisten taloudellinen vastuu

Joissakin jäsenvaltioissa rahoitustarkastus on sijoitettu kansallisiin keskuspankkeihin. Silloin kun tällainen viranomainen toimii kansallisen keskuspankin riippumattomien päätöksentekuelinten alaisuudessa, ongelmaa ei ole. Toisaalta silloin kun laissa määrätään valvontaviranomaiselle keskuspankista erillinen päätöksenteko, on tärkeää varmistaa, että valvontaviranomaisen hyväksymät päätökset eivät vaaranna koko keskuspankin taloutta. Tällaisessa tapauksessa keskuspankille tulee kansallisessa lainsäädännössä antaa viimekäden mahdollisuus valvoa sellaista valvontaviranomaisen päätöstä, joka saattaisi vaikuttaa keskuspankin riippumattomuuteen ja erityisesti sen taloudelliseen riippumattomuuteen.

2.3.2 SALASSAPITO

Perussäännön artiklan 38 mukainen EKP:n ja kansallisten keskuspankkien henkilökunnan salassapitovelvollisuus saattaa vaikuttaa kansallisten keskuspankkien perussääntöjen tai jäsenvaltioiden lainsäädännön vastaaviin määräyksiin. Yhteisön oikeuden ja sen nojalla annettujen määräysten ensisijaisuuden vuoksi kansalliset säädökset ulkopuolisten oikeudesta saada asiakirjoja eivät saa johtaa EKPJ:n salassapitomääräysten rikkomiseen.

2.4 KANSALLISTEN KESKUSPANKKIEN OIKEUDELLINEN INTEGROITUMINEN EUROJÄRJESTELMÄÄN

Kansalliset (kansallisten keskuspankkien perussääntöihin ja muuhun lainsäädäntöön sisältyvät) säännökset, jotka estäisivät eurojärjestelmään liittyvien tehtävien suorittamista tai EKP:n päätösten noudattamista, olisivat eurojärjestelmän tehokkaan toiminnan vastaisia sen jälkeen, kun kyseinen jäsenvaltio on ottanut euron käyttöön. Sen vuoksi kansallista lainsäädäntöä on mukautettava, jotta se olisi sopusoinnussa perustamissopimuksen ja perussäännön kanssa eurojärjestelmään liittyvien tehtävien suhteen. Perustamissopimuksen artiklan 109 noudattamiseksi kansallisia lainsäädäntömenettelyjä oli sopeutettava siten, että kansallisen lainsäädännön sopusointuisuus varmistuisi Ruotsin keskuspankin osalta EKPJ:n perustamispäivään mennessä ja uusien jäsenvaltioiden kansallisten keskuspankkien osalta liittymispäivään mennessä. Säännösten kansallisten keskuspankkien täydellisestä oikeudellisesta integroitumisesta eurojärjestelmään tarvitsee kuitenkin tulla voimaan vasta silloin, kun täydellinen integroituminen toteutuu eli kun jäsenvaltio, jota koskee poikkeus, ottaa yhteisen rahan käyttöön. Perustamissopimuksen mukaisuus tarkoittaa, että ennen perustamissopimuksen artikloissa 121 ja 122 edellytettujen päätösten tekoa kansallisten keskuspankkien perussäännöt on mukautettu siten, että niissä otetaan huomioon sellaisten jäsenvaltioiden kansallisten keskuspankkien integroituminen eurojärjestelmään, joita koskee poikkeus.

Tarkastelun kohteena tässä raportissa ovatkin pääasiassa ne alueet, joilla säännökset voivat estää kansallista keskuspankkia noudattamasta eurojärjestelmän vaatimuksia. Tähän kuuluvat säännökset, jotka saattavat estää kansallista keskuspankkia osallistumasta EKP:n päätöksentekuelinten määrittelemän yhteisen rahanpolitiikan toteuttamiseen tai estää pääjohtajaa täyttämästä velvoitteitaan EKP:n neuvoston jäsenenä tai joilla ei oteta huomioon EKP:n toimivaltaa. Seuraavat alueet voidaan erottaa toisistaan: tehtävät, taloutta koskevat mää-

räykset, valuuttakurssipolitiikka ja kansainvälinen yhteistyö. On myös muita alueita, joilla keskuspankin perussääntö saattaa edellyttää mukauttamista.

2.4.1 TEHTÄVÄT

EMUn kolmanteen vaiheeseen täysimittaisesti osallistuvan jäsenvaltion kansallisen keskuspankin tehtäviä säänteleä pääasiassa sen asema erottamattomana osana eurojärjestelmää ja siten perustamissopimus ja perussääntö. Perustamissopimuksen artiklan 109 määräysten noudattamiseksi kansallisten keskuspankkien perussääntöjen määräyksiä niiden tehtävistä on verrattava perustamissopimuksen ja perussääntöjen vastaaviin määräyksiin ja ristiriitaisuudet on poistettava.⁶ Tämä koskee kaikkia sellaisia määräyksiä, jotka euron käyttöönoton ja eurojärjestelmään integroitumisen jälkeen voisivat estää EKPJ:hin liittyvien tehtävien suorittamista, ja erityisesti määräyksiä, joissa ei oteta huomioon perussääntöjen luvussa IV määriteltyä EKPJ:n toimivaltaa.

Kansallisissa säännöksissä tulee tunnustaa, että yhteisön rahapolitiikka on tehtävä, jota suoritetaan eurojärjestelmän kautta.⁷ Kansallisten keskuspankkien perussäännöissä voi olla määräyksiä rahapolitiikan välineistä. Myös näitä välineitä koskevia kansallisia määräyksiä on verrattava vastaaviin perustamissopimuksen ja perussääntöjen määräyksiin ja ristiriitaisuudet on poistettava perustamissopimuksen artiklan 109 noudattamiseksi.

Sellaisissa jäsenvaltion säännöksissä, joissa säädetään kansallisen keskuspankin yksinoikeudesta laskea liikkeeseen seteleitä, on tunnustettava EKP:n neuvoston yksinoikeus antaa lupa eurosetelien liikkeeseenlaskuun euron käyttöönoton yhteydessä perustamissopimuksen artiklan 106 kohdassa 1 ja perussääntöjen artiklassa 16 tarkoitettulla tavalla. Kansalliset säännökset, joiden nojalla hallitukset voivat vaikuttaa esimerkiksi eurosetelien nimellisarvoihin, valmistukseen, liikkeeseen laskettaviin määriin ja liikkeestä poistamiseen, on niinkään tapauskohtaisesti joko kumottava tai

niissä on tunnustettava edellä mainituissa artikloissa määrätty euroseteleihin liittyvä EKP:n toimivalta. Riippumatta kolikoista koskevasta tehtävänjaosta hallitusten ja kansallisten keskuspankkien kesken asianomaisissa säännöksissä on tunnustettava EKP:n toimivalta hyväksyä liikkeeseen laskettavien eurokolikoiden määrä euron käyttöönoton yhteydessä.

Valuuttavarantojen hoidosta⁸ todettakoon, että EMUn kolmanteen vaiheeseen osallistuvat jäsenvaltiot, jotka eivät siirrä virallisia varantojaan⁹ kansallisille keskuspankeilleen, eivät toimi perustamissopimuksen mukaisesti. Lisäksi kolmannen osapuolen, kuten hallituksen tai parlamentin, oikeus vaikuttaa kansallisen keskuspankin päätöksiin virallisten valuuttavarantojen hoitoa koskevissa asioissa ei ole perustamissopimuksen artiklan 105 kohdan 2 kolmannen luetelmakohtaan mukainen. Kunkin kansallisen keskuspankin on myös siirrettävä EKP:lle valuuttavarantosaamia suhteessa sen osuuteen EKP:n merkitystä pääomasta. Tämä merkitsee, ettei kansallisilla keskuspankeilla saa olla säädöksiin perustuvia esteitä siirtää valuuttavarantosaamia EKP:lle.

2.4.2 TALOUTTA KOSKEVAT MÄÄRÄYKSET

Taloutta koskevat perussääntöjen määräykset ovat määräyksiä tilinpidosta¹⁰, tilintarkastuksesta¹¹, pääomansiirroista¹², valuuttavarantosaamisten siirroista¹³ ja rahoitustulosta¹⁴. Kansallisten keskuspankkien on pystyttävä noudattamaan näihin määräyksiin perustuvia velvollisuuksiaan ja sen vuoksi kumottava ristiriitaiset kansalliset säännökset.

6 Erityisesti perustamissopimuksen artiklat 105 ja 106 sekä perussääntöjen artiklat 3–6 ja 16.

7 Perustamissopimuksen artiklan 105 kohdan 2 ensimmäinen luetelmakohta.

8 Perustamissopimuksen artiklan 105 kohdan 2 kolmas luetelmakohta.

9 Lukuun ottamatta valuuttamääräisiä käyttövaroja, joita jäsenvaltioiden hallitukset voivat pitää hallussaan perustamissopimuksen artiklan 105 kohdan 3 mukaisesti.

10 Perussääntöjen artikla 26.

11 Perussääntöjen artikla 27.

12 Perussääntöjen artikla 28.

13 Perussääntöjen artikla 30.

14 Perussääntöjen artikla 32.

2.4.3 VALUUTTAKURSSIPOLITIikka

Jäsenvaltion, jota koskee poikkeus, kansallisessa lainsäädännössä saatetaan määrätä, että hallitus vastaa jäsenvaltion valuuttakurssipolitiikasta ja että kansallinen keskuspankki toimii neuvonantajana ja/tai toteuttajana. Euron käyttöönoton kannalta säännöksistä on kuitenkin käytävä ilmi, että vastuu euroalueen valuuttakurssipolitiikasta on siirretty yhteisön tasolle perustamissopimuksen artiklan 111 mukaisesti. Artiklassa 111 vastuu valuuttakurssipolitiikasta on uskottu EU:n neuvostolle, joka toimii läheisessä yhteistyössä EKP:n kanssa.

2.4.4 KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ

Euron käyttöönoton kannalta kansallisen lainsäädännön tulee olla sopusoinnussa perussäännön artiklan 6.1 kanssa, jonka mukaan silloin, kun kansainväliseen yhteistyöhön liittyy eurojärjestelmälle uskottuja tehtäviä, EKP päättää, miten eurojärjestelmä on edustettuna. Lisäksi kansallisessa lainsäädännössä kansallisille keskuspankeille tulee antaa mahdollisuus osallistua kansainvälisten rahalaitosten toimintaan EKP:n hyväksymällä tavalla (perussäännön artikla 6.2).

2.4.5 MUUT MÄÄRÄYKSET

Edellä mainittujen lisäksi saattaa olla myös muita alueita, joilla kansallisia määräyksiä on mukautettava (kuten selvitys- ja maksujärjestelmät ja tietojen vaihto).

2.5 KANSALLISEN LAINSÄÄDÄNNÖN MUKAUTTAMINEN PERUSTAMISSOPIMUKSEEN JA PERUSSÄÄNTÖÖN

Kaikki jäsenvaltiot, joiden lainsäädäntöä tässä raportissa arvioidaan, ovat muuttaneet kansallisen keskuspankkinsa perussäännön EKP:n (ja aiemmin myös EMIn) raporteissa ja lausunnoissa esitettyjen kriteerien mukaisesti tai edenneet pitkälle tässä muuttamisessa.

Tšekissä, Virossa, Latviassa, Liettuassa, Unkarissa, Maltassa, Puolassa, Sloveniassa ja Ruotsissa on yhä enemmän tai vähemmän kansallisen lainsäädännön ristiriitaisuuksia perustamissopimukseen ja perussääntöön nähden keskuspankin riippumattomuutta koskevalla keskeisellä alueella.

Yhdelläkään jäsenvaltiolla, jonka lainsäädäntöä tässä raportissa arvioidaan, ei ole voimassa lainsäädäntöä, joka mahdollistaisi kansallisen keskuspankin integroitumisen eurojärjestelmään. Tämän mahdollistamiseksi lainsäädäntöä on mukautettava.

3 MAITTAISET TIIVISTELMÄT

3.1 TŠEKKI

Kestävän lähentymisen korkean tason saavuttamiseksi Tšekin on ennen kaikkea toteutettava kestävä ja uskottava julkisen talouden vakauttamisohjelmaa ja kohennettava julkisen talouden rahoitusasemaa kouriintuntuvasti. Hintavakautta tukevien olosuhteiden luomiseksi on myös tehostettava työmarkkinoiden toimivuuden parantamiseen tähtäävää kansallista politiikkaa. Tällainen politiikka voisi puolestaan edistää merkittävästi myös julkisen talouden tasapainottamista lisäämällä potentiaalisen tuotannon kasvua ja vähentämällä rakene- ja pitkäaikaistyöttömyyttä.

Tarkastelujaksona Tšekin YKHI-inflaatiovauhti on ollut 1,8 % eli perustamissopimuksen mukaista viitearvoa hitaampi. Tšekissä kuluttajahintainflaatio on pidemmällä aikavälillä hidastunut yleisesti, joskaan ei jatkuvasti, ja inflaatiovauhdista on tullut vähitellen erittäin hidas. Viime aikoina inflaatio on kuitenkin alkanut nopeutua huomattavasti elintarvikkeiden hintojen ja öljyn hinnan nousun, välillisten verojen muutosten ja hallinnollisesti säänneltyjen hintojen sopeuttamisen vuoksi. Hintojen sopeuttaminen johtuu EU:hun liittymisestä ja hallituksen toimeen panemista julkisen talouden uudistuksista. Inflaation hidastumista on tukenut rahapolitiikan suuntaaminen hintavakauden tavoitteen saavuttamiseen keskipitkällä aikavälillä. Nimelliset palkat eivät ole juuri reagoineet tuotannon vaihteluihin tai työttömyyden kasvuun, ja koko tarkastelujaksona työntekijää kohden laskettujen palkkakustannusten kasvu on ollut merkittävästi nopeampaa kuin työn tuottavuuden kasvu. Inflaatiovauhti on vaihdellut melko paljon lähinnä elintarvikkeiden hintojen ja öljyn hinnan sekä välillisen verotuksen ja hallinnollisesti säänneltyjen hintojen muutosten vuoksi. Inflaatiovauhdin ennustetaan yleisesti olevan noin 3,0–3,2 % vuonna 2004 ja 2,5–3,0 % vuonna 2005. Tänä ajanjaksona suurimmat inflaation kiihtymisen riskit liittyvät epävarmuuteen välillisten verojen muutosten ja hallinnollisesti säänneltyjen hintojen sopeutuksen kerrannaisvaikutusten voimakkuudesta. Pitkän aikavälin näkökul-

masta hintavakautta tukevien olosuhteiden ylläpitäminen riippuu Tšekissä mm. terveen finanssipolitiikan harjoittamisesta ja uskottavan vakauttamisohjelman toteuttamisesta. Yhtä tärkeää on parantaa työmarkkinoiden toimivuutta ja huolehtia siitä, etteivät palkankorotukset ole ristiriidassa työn tuottavuuden kasvun kanssa. Samalla täytyy ottaa huomioon kilpailijamaiden kehitys. Lähentyminen vaikuttaa todennäköisesti inflaatiovauhtiin tulevina vuosina. Vaikutuksen laajuutta on kuitenkin vaikeata arvioida.

Tšekki ei ole mukana ERM II:ssa. Suurimman osan arviointijaksosta Tšekin koruna heikkeni vähitellen suhteessa euroon, mutta heikkeneminen on pysähtynyt osittain viime kuukausina. Kaiken kaikkiaan kun valuuttakurssit ovat vaihdelleet voimakkaasti, Tšekin valuutta on jatkuvasti ollut heikompi kuin sen lokakuun 2002 keskimääräinen valuuttakurssi euroon nähden. Koska ERM II -keskuskurssi puuttuu, tätä kurssia on käytetty vertailukohtana. Vastaavaa käytäntöä on noudatettu aiemmissa lähentymisraporteissa. Lokakuun 2002 keskimääräisen valuuttakurssin valinnalla ei kuitenkaan oteta millään tavalla kantaa siihen tasoon, jolla valuuttakurssin tulisi olla. Samanlaisesti lyhyiden korkojen erot suhteessa kolmen kuukauden euriborkorkoon ovat myös olleet yleensä erittäin pienet. Erot kuitenkin kasvoivat hieman vuoden 2004 kolmantena neljänneksenä. Muusta ulkoisesta kehityksestä voidaan todeta, että viimeisten kahdeksan vuoden ajan Tšekin yhteenlaskettu vaihto- ja pääomatase on jatkuvasti ollut alijäämäinen. Alijäämä on ajoittain ollut suuri (yli 5 % BKT:stä). Ulkoista alijäämää on rahoitettu pitkän aikavälin pääomantuonnilla, erityisesti ulkomaisilla suorilla sijoituksilla.

BKT:hen suhteutettu julkisen talouden alijäämä oli Tšekissä 12,6 % vuonna 2003 eli reilusti yli viitearvon; vuonna 2004 alijäämän ennustetaan supistuvan 5,0 prosenttiin. Vuoden 2003 alijäämälukuun sisältyy tilapäinen alijäämää kasvattava toimenpide, jonka suuruus on 7 % BKT:stä. Tšekillä on tällä hetkellä liiallinen alijäämä. Julkisen talouden velka kasvoi 37,8

prosenttiin BKT:stä eli pysyi reilusti alle 60 prosentin viitearvon. Velkasuhteen ennustetaan kasvavan hieman eli 37,9 prosenttiin vuonna 2004. Julkisen talouden kehityksen kestävydestä voidaan todeta, että kokonaisvelkasuhteen ja perusjäämäsuhteen pitäminen nykyisellään ei riittäisi pitämään julkisen talouden velkasuhdetta alle 60 prosentissa BKT:stä keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä, minkä vuoksi rahoitusasemaa on tarpeen tasapainottaa edelleen huomattavasti. Tulevia vuosia koskevien julkisen talouden alijäämäennusteiden perusteella Tšekki ei näyttäisi saavuttavan vakaus- ja kasvusopimuksessa asetettua keskipitkän aikavälin tavoitetta lähellä tasapainoa olevasta tai ylijäämäisestä julkisen talouden rahoitusasemasta. Ottaen huomioon Tšekin suuri vaihtotaseen alijäämä on myös perusteltua noudattaa kurinalaista finanssipolitiikkaa. BKT:hen suhteutetut tulot ja menot ovat melko suuret. Tässä tilanteessa nykyistä tehokkaampi ja paremmin työllisyyttä tukeva verotus- ja etuusjärjestelmä voisi lisätä työnteon kannustimia ja myötävaikuttaa merkittäväällä tavalla julkisen talouden rahoitusaseman tasapainottamiseen sekä edistää samalla talouskasvua ja reaalityulojen lähentymistä osana lopullista siirtymistä markkinatalouteen. Euroopan komission mukaan valtion takauksista johtuvien vastuusitoumusten osuus oli Tšekissä noin 12,2 % BKT:stä. Ei ole kuitenkaan olemassa mitään sovittua menetelmää, jonka avulla valtion vastuusitoumusten (ja niiden sisältämien muiden erien) kokonaislaajuutta voitaisiin arvioida, ja arviot voivat vaihdella suuresti.

Muista julkista taloutta koskevista tekijöistä alijäämäsuhte oli vuosina 2002 ja 2003 suurempi kuin julkisten investointimenojen suhteellinen osuus BKT:stä. Väestön ikääntymisen odotetaan aiheuttavan huomattavia paineita eläkejärjestelmään, joka on edelleen rahastoitamaton (eli palkasta pidättämisen periaatteen perustuva). Selviytymistä väestön ikääntymisen aiheuttamasta kokonaisrasituksesta helpottaisi se, että julkiseen talouteen luotaisiin riittävästi liikkumavaraa ennen väestötilanteen ennakoitua heikkenemistä.

Pitkät korot olivat tarkastelujaksossa keskimäärin 4,7 % eli alle viitearvon. Tšekin pitkät korot alkoivat nousta ja ero niiden ja euroalueen joukkolainojen tuottojen välillä alkoi kasvaa vuoden 2004 aikana, joskin Tšekin korkojen nousu on toistaiseksi ollut suhteellisen maltillista. Jotta Tšekin pitkät korot eivät loittonesi enempää euroalueen vastaavista koroista, on hyvin tärkeää toteuttaa uskottavia julkista taloutta korjaavia toimenpiteitä lähitulevaisuudessa.

Tietyt Tšekin keskuspankista annetun lain määräykset, jotka koskevat 1) keskuspankin johtokunnan jäsenten henkilökohtaista riippumattomuutta sekä myös 2) salassapitoa, eivät ole perustamissopimuksen ja perussäännön mukaisia. Myöskään valvontavirastoa (Supreme Control Office) koskevan lain tietyt määräykset eivät ole perustamissopimuksen ja perussäännön mukaisia.

Keskuspankin oikeudellista integroitumista eurojärjestelmään ei ole otettu huomioon Tšekin lainsäädännössä eikä erityisesti maan keskuspankista annetussa laissa. Tšekki on jäsenvaltio, jota koskee poikkeus, ja sen on tästä syystä noudatettava kaikkia perustamissopimuksen artiklan 109 mukauttamisvaatimuksia. Tämä koskee lukuisia Tšekin keskuspankista annetun lain määräyksiä.

3.2 VIRO

Kestävän lähentymisen korkean tason saavuttamiseksi Viron on ennen kaikkea jatkettava kurinalaisen julkisen talouden harjoittamista, edistettävä määrätietoisesti palkkamalltia, hillittävä luotonannon kasvua ja samanaikaisesti taattava rahoitusmarkkinoiden tehokas valvonta. Tämä varmistaisi myös osaltaan sen, että vaihtotaseen suuri alijäämä supistuisi hallitusti kestävälle tasolle. Työmarkkinoiden toimivuuden parantaminen on tärkeä keskipitkän aikavälin politiikkatavoite, joka on välttämätön kestävä hintavakauden saavuttamiseksi, potentiaalisen kasvun lisäämiseksi ja Viron jatkuvasti suurena pysyvän työttömyysasteen laskeuttamiseksi.

Tarkastelujaksona Viron 12 kuukauden YKHI-inflaatiovauhti on ollut keskimäärin 2,0 % eli perustamissopimuksen mukaista viitearvoa hitaampi. Virossa kuluttajahintainflaatio on pidemmällä aikavälillä hidastunut yleisesti. Viime aikoina inflaatio on kuitenkin nopeutunut. Inflaation hidastumiseen ovat vaikuttaneet useat merkittävät poliittikkavalinnat, erityisesti rahapolitiikan suuntaaminen hintavakauden tavoitteen saavuttamiseen ottamalla käyttöön valuuttakatejärjestelmä vuodesta 1992 alkaen. Inflaatio hidastui sekä ajanjaksoina, joina BKT:n määrän kasvu oli voimakasta, että ajanjaksoina, joina BKT:n määrän kasvu hidastui huomattavasti. Yksikkötyökustannusten kasvu hidastui erittäin paljon vuosina 2000 ja 2001, minkä jälkeen se nopeutui hieman vuosina 2002 ja 2003. Tuontihinnat ja hallinnollisesti säänneltyjen hintojen muutokset vaikuttivat merkittävästi inflaatiovauhdin vaihteluun lyhyellä aikavälillä. Inflaatiovauhdin ennustetaan olevan noin 3,0 % vuonna 2004 ja noin 2,5–3,0 % vuonna 2005. Inflaation kiihtymisen riskit liittyvät lähinnä mahdollisiin öljyn hinnan nousun, hallinnollisesti säänneltyjen hintojen korotusten ja yksikkötyökustannusten aiheuttamiin kerrannaisvaikutuksiin. Pitkän aikavälin näkökulmasta hintavakautta tukevien olosuhteiden ylläpitäminen riippuu Virossa mm. tarkoituksenmukaisen finanssi- ja palkkapolitiikan harjoittamisesta. Tärkeää on myös parantaa työmarkkinoiden toimivuutta. Palkankorotukset eivät saa olla ristiriidassa työn tuottavuuden kasvun kanssa, ja niissä on otettava huomioon kilpailijamaiden kehitys. Lähentyminen vaikuttaa todennäköisesti myös inflaatiovauhtiin tulevina vuosina. Vaikutuksen laajuutta on kuitenkin vaikeata arvioida.

Viron kruunu on osallistunut ERM II:een noin kolmen kuukauden ajan eli vähemmän kuin kahtena viimeisenä tarkasteluaikajaksoksi edeltävänä vuotena. Viro liittyi ERM II:een niin, että sen senhetkinen valuuttakatejärjestelmä toimii yksipuolisena sitoumuksena. Näin ollen EKP:lle ei aiheudu lisävelvoitteita. Viron kruunu on pysytellyt eurokeskuskurssissaan ERM II:een liittymisestään asti. Samanaikaisesti lyhyiden korkojen erot suhteessa kolmen

kuukauden euriborkorkoon ovat myös olleet pienet. Reaaliset valuuttakurssit – sekä kahdenvälinen kurssi suhteessa euroon että efektiiviset kurssit – ovat olleet enimmäkseen lähellä pitkän aikavälin keskiarvoja. Vuonna 2003 Viron yhteenlasketun vaihto- ja pääomataseen alijäämä oli 12,7 % BKT:stä eli suurin kolmesta tarkastellusta maasta. Ulkoista alijäämää on rahoitettu suurelta osin pitkän aikavälin pääomantuonnilla. Pitkän aikavälin pääomantuonti on kuitenkin vaihdellut jonkin verran.

BKT:hen suhteutettu julkisen talouden ylijäämä oli Virossa 3,1 % vuonna 2003 eli alijäämäsuhdetta koskeva 3 prosentin viitearvo alittui reilusti. Virolla ei ole liiallista alijäämää. Vuoden 2003 odottamattoman suuren ylijäämän ennustetaan vuonna 2004 supistuvan merkittävästi ja elvyttävällä tavalla eli 0,3 prosenttiin BKT:stä suotuisasta talouskasvusta huolimatta. Julkisen talouden velkasuhde pysyi vuonna 2003 vakaasti 5,3 prosentissa BKT:stä eli reippaasti alle 60 prosentin viitearvon, ja sen ennustetaan supistuvan 4,8 prosenttiin vuonna 2004. Ottaen huomioon Viron erittäin suuri vaihtotaseen alijäämä on kuitenkin perusteltua jatkaa kurinalaista finanssipolitiikkaa. Julkisen talouden kehityksen kestävyyydestä voidaan todeta, että lähentymisohjelmaan sisältyvien julkisen talouden ylijäämäennusteiden perusteella Viro pysyy vakausti ja kasvusopimuksessa asetetussa keskipitkän aikavälin tavoitteessa lähellä tasapainoa olevasta tai ylijäämäisestä julkisen talouden rahoitusasemasta.

Väestön ikääntymistä ajatellen Viron voidaan todeta hyötyvän julkisen talouden erittäin pienen velan luomasta tilanteesta, huomattavasta julkisen talouden rahoitusomaisuudesta ja nopeasti kasvavasta täysin rahastoivasta eläkejärjestelmästä, mutta ikääntymisen odotetaan kuitenkin aiheuttavan paineita vielä jäljellä olevaan rahastoimattomaan eläkejärjestelmään.

Virossa ei ole saatavissa tietoa yhdenmukaistetusta pitkästä korosta, jonka perusteella lähentymistä voitaisiin tarkastella. Kun otetaan kui-

tenkin huomioon julkisen velan vähäisyys ja laaja rahoitusmarkkinoiden analyysi, mikään ei viittaa viitearvon ylittymiseen.

Tietyt Viron keskuspankista annetun lain määräykset, jotka koskevat keskuspankin pääjohtajan ja varapääjohtajien henkilökohtaista riippumattomuutta, eivät ole perustamissopimuksen ja perussäännön mukaisia.

Keskuspankin oikeudellista integroitumista eurojärjestelmään ei ole otettu huomioon Viron lainsäädännössä eikä erityisesti maan keskuspankista annetussa laissa. Viro on jäsenvaltio, jota koskee poikkeus, ja sen on tästä syystä noudatettava kaikkia perustamissopimuksen artiklan 109 mukauttamisvaatimuksia. Tämä koskee lukuisia Viron keskuspankista annetun lain määräyksiä. Oikeusvarmuuden vuoksi Viron perustuslain artiklan 111 muutosta suositellaan vahvasti.

3.3 KYPROS

Kestävän lähentymisen korkean tason saavuttamiseksi Kyproksen on ennen kaikkea otettava käyttöön tiukka ja uskottava keskipitkän aikavälin finanssipoliittinen strategia ja kohennettava julkisen talouden rahoitusasemaa kouriintuntuvasti ja kestävästi. Potentiaalisen kasvun edellytysten lisäämiseksi ja inflaation hidastumiseen liittyvien riskien vähentämiseksi on myös lisättävä hyödykemarkkinoiden ja peruspalvelusektorin kilpailua ja tarkistettava elinkustannusten indeksisidonnaisuutta.

Tarkastelujakson aikana Kyproksen 12 kuukauden YKHI-inflaatiovauhti on ollut keskimäärin 2,1 % eli perustamissopimuksen mukaista viitearvoa hitaampi. Kyproksessa sekä YKHI-inflaatio että kuluttajahintainflaatio ovat pidemmällä aikavälillä olleet suhteellisen vakaita, huolimatta ajanjaksoista, joina inflaatio on ollut suhteellisen nopeaa epäsuotuisten eksogeenisten tekijöiden vuoksi. Kyproksen inflaatiokehitykseen ovat vaikuttaneet useat merkittävät politiikkavalinnat, erityisesti päätös ylläpitää kiinnitettyä valuuttakurssijärjes-

telmää vuodesta 1960 ja päätös ottaa hintavakaus rahapolitiikan keskeiseksi tavoitteeksi. Suhteellisen vakaata inflaatiota on tukenut hyödykemarkkinoiden ja jakeluverkkokeskeisten toimialojen vapauttaminen. Tässä yhteydessä huomattakoon, että inflaatiokehitykseen vaikutti vuoteen 2001 saakka vahva talouskasvu. Talouskasvu kuitenkin heikkeni vuosina 2002 ja 2003. Työttömyysaste on pysynyt melko vakaana ja alhaisena. Kuluttajahintainflaation ennustetaan olevan 2,1–2,6 % vuosina 2004 ja 2005. Inflaation kiihtymisen riskit liittyvät lyhyellä aikavälillä lähinnä viimeaikaisen öljyn hinnan häiriöiden ja elintarvikkeiden hintojen kehityksen aiheuttamiin kerrannaisvaikutuksiin. Pitkän aikavälin näkökulmasta hintavakautta tukevien olosuhteiden ylläpitäminen riippuu Kyproksessa mm. kurinalaisen rahapolitiikan harjoittamisesta – kun otetaan erityisesti huomioon maksutasevirtojen vaihtelu ja äskettäin loppuun saatettu pääomanliikkeiden täydellinen vapauttaminen – sekä tiukan ja uskottavan keskipitkän aikavälin finanssipoliitiikan strategian käyttöönotosta ja julkisen talouden rahoitusaseman kouriintuntuudesta ja kestävästä kohentamisesta. Hyödykemarkkinoiden ja peruspalvelusektorin kilpailua on myös lisättävä edelleen. Palkankorotukset eivät saa olla ristiriidassa työn tuottavuuden kasvun kanssa, ja niissä on otettava huomioon kilpailijamaiden kehitys. Palkkojen ja eräiden sosiaalietuuksien (kalliinpaikanlisä) indeksisidonnaisuus on tarkistettava inflaation hidastumiseen liittyvien riskien vähentämiseksi.

Kypros ei ole mukana ERM II:ssa. Tarkastelujakson aikana, kun valuuttakurssit ovat vaihdelleet vain hienoisesti, Kyproksen punta on ollut enimmäkseen lähellä lokakuun 2002 keskimääräistä valuuttakurssiaan euroon nähden. Koska ERM II -keskuskurssi puuttuu, tätä kurssia on käytetty vertailukohtana. Vastaavaa käytäntöä on noudatettu aiemmissa lähentymisraporteissa. Lokakuun 2002 keskimääräisen valuuttakurssin valinnalla ei kuitenkaan oteta millään tavalla kantaa siihen tasoon, jolla valuuttakurssin tulisi olla. Samanaikaisesti lyhyiden korkojen erot suhteessa kolmen kuukauden euriborkorkoon ovat olleet tuntuvia.

Muusta ulkoisesta kehityksestä voidaan todeta, että viimeisten kahdeksan vuoden ajan Kyproksen, joka on pieni, avoin ja erikoistunut talous, yhteenlaskettu vaihto- ja pääomatase on jatkuvasti ollut alijäämäinen. Alijäämä on usein ollut suuri. Ulkoista alijäämää on viime vuosina rahoitettu lähinnä suoriin sijoituksiin liittyvällä pääoman nettotuonnilla ja muihin investointeihin liittyvällä pääomantuonnilla. Nämä muut investoinnit ovat olleet lähinnä ulkopuolisten tekemiä talletuksia.

BKT:hen suhteutettu julkisen talouden alijäämä oli Kyproksessa 6,4 % vuonna 2003 eli reilusti yli viitearvon. Ilman tilapäisiä toimenpiteitä alijäämä olisi ollut 7,8 % BKT:stä. Kyproksella on tällä hetkellä liiallinen alijäämä. Vuonna 2004 alijäämän ennustetaan supistuvan 5,2 prosenttiin BKT:stä. Julkisen talouden velka suhteessa BKT:hen ylittää 60 prosentin viitearvon; velka kasvoi 70,9 prosenttiin BKT:stä vuonna 2003. Julkisen talouden kehityksen kestävydestä voidaan todeta, että velkasuhteen ennustetaan kasvavan 72,6 prosenttiin vuonna 2004. Vuoden 2004 kokonaisvelkasuhteen tai perusjäämäsuhteen pitäminen ennallaan tulevina vuosina ei riittäisi vakauttamaan velkasuhdetta, minkä vuoksi rahoitusaseman tasapainottamisessa tarvitaan huomattavaa edistymistä. Tulevia vuosia koskevien julkisen talouden alijäämäennusteiden perusteella Kypros saavuttaa vakaas- ja kasvusopimuksessa asetetun keskipitkän aikavälin tavoitteen lähellä tasapainoa olevasta tai ylijäämäisestä julkisen talouden rahoitusasemasta vasta vuoden 2007 jälkeen.

Julkisen talouden tulojen ja menojen osuus BKT:stä on melko suuri. Euroopan komission mukaan valtion takauksista johtuvat vastuusitoumukset olivat Kyproksessa noin 10 % BKT:stä. Ei ole kuitenkaan olemassa mitään soveltua menetelmää, jonka avulla valtion vastuusitoumusten (ja niiden sisältämien muiden erien) kokonaislaajuutta voitaisiin arvioida, ja arviot voivat vaihdella suuresti.

Muista julkista taloutta koskevista tekijöistä alijäämäsuhte oli vuosina 2002 ja 2003 suu-

rempi kuin julkisten investointimenojen suhteellinen osuus BKT:stä. Väestön ikääntymisen odotetaan aiheuttavan huomattavia paineita eläkejärjestelmään, joka on edelleen rahastoitamaton (eli palkasta pidättämisen periaatteen perustuva). Selviytymistä väestön ikääntymisen aiheuttamasta kokonaisrasituksesta helpottaisi se, että julkiseen talouteen luotaisiin riittävästi liikkumavaraa ennen väestötilanteen ennakoitua heikkenemistä.

Pitkät korot olivat tarkastelujaksolla keskimäärin 5,2 % eli alle korkokriteerinä olevan viitearvon. Kyproksen pitkien korkojen ja euroalueen joukkolainojen keskimääräisten tuottojen välinen ero pysyi suhteellisen vakaana suurimman osan tarkastelujaksosta, mutta alkoi kasvaa merkittävästi vuoden 2004 aikana.

Keskuspankin oikeudellista integroitumista eurojärjestelmään ei ole otettu huomioon Kyproksen lainsäädännössä eikä erityisesti maan keskuspankista annetussa laissa. Kypros on jäsenvaltio, jota koskee poikkeus, ja sen on tästä syystä noudatettava kaikkia perustamissopimuksen artiklan 109 mukauttamisvaatimuksia. Tämä koskee lukuisia Kyproksen keskuspankista annetun lain määräyksiä.

3.4 LATVIA

Kestävän lähentymisen korkean tason saavuttamiseksi Latvian on ennen kaikkea toteutettava tervettä julkisen talouden vakauttamisohjelmaa ja hillittävä luotonannon vahvaa kasvua. Tämä varmistaisi myös osaltaan sen, että vaihtotaseen suuri alijäämä supistuu kestäväälle tasolle. Hintavakautta tukevien olosuhteiden luomiseksi on myös harjoitettava maltillista palkkapolitiikkaa. Hyödykemarkkinoiden joustavuuden lisääminen ja työmarkkinoiden rakenteellisten ongelmien ratkaiseminen on tärkeää potentiaalisen tuotannon lisäämiseksi ja Latvian huomattavan työttömyyden vähentämiseksi.

Syyskuusta 2003 elokuuhun 2004 ulottuneena tarkastelujaksolla keskimääräinen YKHI-

inflaatiovauhti Latviassa oli 4,9 % eli huomattavasti nopeampi kuin 2,4 prosentin viitearvo. Latviassa kuluttajahintainflaatio on pidemmällä aikavälillä hidastunut yleisesti. Hidastuminen pysähtyi kuitenkin vuonna 2003. Inflaation hidastumiseen vuoteen 2003 asti ovat vaikuttaneet useat merkittävät politiikkavalinnat, erityisesti rahapolitiikan suuntaaminen hintavakauden ensisijaisen tavoitteen saavuttamiseen ottamalla käyttöön täysin kiinteä valuuttakurssijärjestelmä vuonna 1994. Inflaatio hidastui samanaikaisesti kuin BKT:n määrä kasvoi voimakkaasti. Työttömyysaste on laskenut vähitellen, mutta se on kuitenkin edelleen korkea huolimatta nopeasta talouskasvusta. Yksikkötyökustannusten kasvu on hidastunut voimakkaasti vuodesta 1996 lähtien. Yksikkötyökustannusten kasvun hidastuminen pysähtyi vuonna 2003, kun työntekijää kohden lasketut palkkakustannukset nousivat huomattavasti. Palkkakustannusten nousu oli huomattavasti suurempi kuin tuottavuuden kasvu. Tämä johtui lähinnä palvelutoimialan kehityksestä. Useimpien merkittävien kansainvälisten laitojen ennusteiden mukaan inflaatiovauhti on noin 4–5,8 % vuonna 2004 ja 3,3–3,5 % vuonna 2005. Inflaation kiihtymisen riskit liittyvät lähinnä luotonannon nopean kasvun vauhdittaman nopean inflaatiovauhdin ja vilkkaan kotimaisen kysynnän kerrannaisvaikutuksiin. Pitkän aikavälin näkökulmasta hintavakautta tukevien olosuhteiden luominen riippuu Latviassa mm. terveen makrotalouspolitiikan harjoittamisesta ja erityisesti julkisen talouden kurinalaisuudesta. Palkankorotukset eivät saa olla suuremmat kuin työn tuottavuuden kasvu ja palkankorotukset kilpailijamaissa. Hyödyke-markkinoiden joustavuuden lisääminen ja työmarkkinoiden rakenteellisten ongelmien ratkaiseminen voivat osaltaan lisätä potentiaalista tuotantoa ja vähentää Latvian huomattavaa työttömyyttä. Lähentyminen vaikuttaa todennäköisesti inflaatiovauhtiin tulevina vuosina. Vaikutuksen laajuutta on kuitenkin vaikeata arvioida.

Latvia ei osallistu ERM II:een. Lati on kiinnitetty erityiseen nosto-oikeuteen. Näin ollen latin eurokurssin kehitykseen vaikuttivat en-

nen kaikkea euron kurssin muutokset dollariin nähden ja vähäisemmässä määrin Japanin jeniin ja Englannin puntaan nähden. Tarkastelujakson aikana, kun valuuttakurssit vaihtelivat suhteellisen voimakkaasti, Latvian valuutta on jatkuvasti ollut paljon heikompi kuin sen lokaan 2002 keskimääräinen valuuttakurssi euroon nähden. Koska ERM II -keskuskurssi puuttuu, tätä kurssia on käytetty vertailukohdana. Vastaavaa käytäntöä on noudatettu aiemmissa lähentymisraporteissa. Lokakuun 2002 keskimääräisen valuuttakurssin valinnalla ei kuitenkaan oteta millään tavalla kantaa siihen tasoon, jolla valuuttakurssin tulisi olla. Samanaikaisesti lyhyiden korkojen ero suhteessa kolmen kuukauden euriborkorkoon kasvoi 2,0 prosenttiin vuoden 2004 kolmantena neljänneksenä, kun se vuoden 2002 neljäntenä neljänneksenä oli ollut 0,8 prosenttiyksikköä. Muusta ulkoisesta kehityksestä voidaan todeta, että viimeisten kahdeksan vuoden ajan Latvian yhteenlaskettu vaihto- ja pääomatase on jatkuvasti ollut alijäämäinen. Ulkoista alijäämää on rahoitettu suoriin sijoituksiin liittyvällä pääoman nettotuonnilla.

BKT:hen suhteutettu julkisen talouden alijäämä oli Latviassa 1,5 % vuonna 2003 eli reilusti alle viitearvon. Vuonna 2004 alijäämän ennustetaan kasvavan 2,0 prosenttiin. Latvialla ei tällä hetkellä ole liiallista alijäämää. Vuonna 2003 julkisen talouden velka kasvoi 14,4 prosenttiin BKT:stä eli pysyi reilusti alle 60 prosentin viitearvon. Velkasuhteen ennustetaan kasvavan 14,7 prosenttiin vuonna 2004. Tulevia vuosia koskevien julkisen talouden alijäämäennusteiden perusteella Latvia ei näyttäisi saavuttavan vakaus- ja kasvusopimuksessa asetettua keskipitkän aikavälin tavoitetta lähellä tasapainoa olevasta tai ylijäämäisestä julkisen talouden rahoitusasemasta. Inflaatiopaineiden hillitsemiseksi ja vaihtotaseen suuren alijäämän supistamiseksi on myös tarpeen noudattaa kurinalaista finanssipolitiikkaa. Tässä tilanteessa nykyistä tehokkaampi ja paremmin työllisyyttä tukeva verotus- ja etuusjärjestelmä voisi lisätä työnteon kannustimia ja myötävaikuttaa julkisen talouden rahoitusaseman tasapainottumiseen sekä edistää samalla talouskasvua

ja reaalityulojen lähentymistä osana lopullista siirtymistä markkinatalouteen.

Muista julkista taloutta koskevista tekijöistä alijäämäsuhte oli vuonna 2002 suurempi kuin julkisten investointimenojen suhteellinen osuus BKT:stä, mutta vuonna 2003 asianlaita ei ollut näin. Väestön ikääntymistä ajatellen Latvian voidaan todeta hyötyvän julkisen talouden velan pienuuden luomasta tilanteesta, kasvavasta täysin rahastoivasta eläkejärjestelmästä sekä siitä, että rahastoimaton järjestelmä toimii nyt maksuperusteisesti ja että eläkeetuksia mukautetaan automaattisesti vakuutusmaksuperusteen ja elinajanodotteen muutosten mukaan. Siten järjestelmä todennäköisesti säilyy tasapainoisena ja eläkemaksut pysyvät vakaina väestön ikääntymisestä huolimatta. Siirtyminen uuteen järjestelmään on kuitenkin vielä kesken. Selviytymistä väestön ikääntymisen aiheuttamasta kokonaisrasituksesta helpottaisi se, että julkiseen talouteen luotaisiin riittävästi liikkumavaraa ennen väestötilanteen ennakoitua heikkenemistä.

Pitkät korot olivat tarkastelujaksona keskimäärin 5,0 % eli alle korkokriteerinä olevan viitearvon. Latvian pitkät korot lähenivät huomattavasti euroalueen korkoja, mikä oli seurausta inflaatiopaineiden vähäisyydestä ja kuralaisesta finanssipolitiikasta.

Tietyt Latvian keskuspankista annetun lain määräykset, jotka koskevat 1) toiminnallista riippumattomuutta sekä 2) keskuspankin pääjohtajan ja johtokunnan muiden jäsenten henkilökohtaista riippumattomuutta, eivät ole perustamissopimuksen ja perussäännön mukaisia.

Keskuspankin oikeudellista integroitumista eurojärjestelmään ei ole otettu huomioon Latvian lainsäädännössä eikä erityisesti maan keskuspankista annetussa laissa. Latvia on jäsenvaltio, jota koskee poikkeus, ja sen on tästä syystä noudatettava kaikkia perustamissopimuksen artiklan 109 mukauttamisvaatimuksia. Tämä koskee lukuisia Latvian keskuspankista annetun lain määräyksiä.

3.5 LIETTUA

Kestävän lähentymisen korkean tason saavuttamiseksi Liettuan on toteutettava tervettä julkisen talouden vakauttamisohjelmaa, kohennettava julkisen talouden rahoitusasemaa, tehostettava hyödykemarkkinoiden kilpailua, edettävä säänneltyjen toimialojen vapauttamisessa sekä parannettava työmarkkinoiden toimivuutta. Nämä toimet ylläpitävät osaltaan hintavakautta tukevia olosuhteita. Liettuan on myös hillittävä nykyistä luotonannon voimakasta kasvua ja valvottava rahoitusmarkkinoita tehokkaasti vaihtotaseen tuntuvan alijäämän kestävyuden varmistamiseksi.

Tarkastelujakson aikana Liettuan YKHI-inflaatiovauhti on ollut keskimäärin $-0,2$ % eli selvästi perustamissopimuksen mukaista viitearvoa hitaampi. Liettuan nykyistä inflaatiovauhtia on pidetty poikkeavana havaintona hintavakautta ajatellen; se johtuu erityistekijöiden yhteisvaikutuksesta. Liettuan kuluttajahintainflaatio on pidemmällä aikavälillä hidastunut yleisesti. Inflaation hidastumista on tukenut rahapolitiikan suuntaaminen hintavakauden tavoitteen saavuttamiseen erityisesti siten, että on otettu käyttöön valuuttakatejärjestelmä vuodesta 1994 alkaen. Inflaatio hidastui 1990-luvun lopulla samanaikaisesti kuin BKT:n määrä kasvoi suhteellisen voimakkaasti. BKT:n määrän kasvu muuttui kuitenkin negatiiviseksi vuonna 1999 Venäjän kriisin vaikutusten vuoksi. Tämä hidasti inflaatiovauhtia edelleen. Työntekijää kohden laskettujen palkkakustannusten kasvu on hidastunut merkittävästi 1990-luvun lopusta lähtien, ja tuontihintojen kehitys tuki inflaation hidastumista lähes koko tarkastelujakson ajan. Negatiivinen inflaatiovauhti vuoden 2002 puolivälin ja vuoden 2004 alun välisenä aikana johtuu pitkälti erityistekijöiden yhteisvaikutuksesta eli elintarvikkeiden, yksikkötyökustannusten, tuontihintojen ja televiestintäalan hintojen huomattavasta laskusta. Hintojen kehitys oli jossain määrin samanlainen myös useissa muissa EU:n jäsenvaltioissa, mutta se vaikutti voimakkaammin Liettuaan kuin muihin maihin. Inflaatiovauhti on vaihdellut melko paljon tarkastelu-

jaksona, mikä on ollut osittain seurausta elintarvikkeiden ja energian hintojen vaikutuksesta kuluttajahintainflaatioon Liettuassa. Inflaatiovauhdin ennustetaan nopeutuvan noin 1 prosenttiin vuonna 2004 ja 2 prosenttiin vuonna 2005. Inflaation kiihtymisen riskit liittyvät tänä ajanjaksona talouden mahdolliseen ylikuumenemiseen, luotonannon voimakkaaseen kasvuun, elvyttävään finanssipolitiikkaan ja inflaation viimeaikaisen nopeutumisen mahdollisiin kerrannaisvaikutuksiin. Pitkän aikavälin näkökulmasta hintavakautta tukevien olosuhteiden ylläpitäminen riippuu Liettuassa mm. julkisen talouden kestävästä vakauttamisohjelman toteuttamisesta, maltillisista palkankorotuksista, hyödykemarkkinoiden kilpailun tehostamisesta ja työmarkkinoiden toimivuuden parantamisesta. Lähentyminen vaikuttaa todennäköisesti inflaatiovauhtiin tulevina vuosina. Vaikutuksen laajuutta on kuitenkin vaikeata arvioida.

Liettuan litas on ollut mukana ERM II:ssa noin kolmen kuukauden ajan eli vähemmän kuin kahtena viimeisenä tarkasteluajankohtaa edeltävänä vuotena. Liettua liittyi ERM II:een niin, että sen senhetkinen valuuttakatejärjestelmä toimii yksipuolisena sitoumuksena. Näin ollen EKP:lle ei aiheudu lisävelvoitteita. Liettuan litas on pysytellyt eurokeskuskurssissaan ERM II:een liittymisestään asti. Samanaikaisesti lyhyiden korkojen erot suhteessa kolmen kuukauden euriborkorkoon ovat myös olleet pienet. Reaaliset valuuttakurssit – sekä kahdenvälinen kurssi euroon nähden että efektiiviset kurssit – ovat olleet hieman pitkän aikavälin keskiarvoa korkeammat, ja yhteenlasketun vaihto- ja pääomataseen alijäämä on ollut tuntuva. Ulkoista alijäämää on viime vuosina rahoitettu merkittävästi ulkomaisilla suorilla sijoituksilla. Ne ovat kuitenkin vähentyneet vuonna 2003.

BKT:hen suhteutettu julkisen talouden alijäämä oli Liettuassa 1,9 % vuonna 2003 eli reilusti alle viitearvon. Liettualla ei ole liiallista alijäämää. Vuonna 2004 alijäämän ennustetaan kasvavan 2,6 prosenttiin BKT:stä suotuisasta talouskasvusta huolimatta. Vuonna 2003 julkisen

talouden velka väheni 21,4 prosenttiin BKT:stä ja sen ennakoidaan vuonna 2004 pysyvän tällä tasolla eli reilusti alle 60 prosentin viitearvon. Julkisen talouden kehityksen kestävydestä voidaan todeta, että tulevia vuosia koskevien julkisen talouden alijäämäennusteiden perusteella Liettua ei näyttäisi saavuttavan vakaus- ja kasvusopimuksessa asetettua keskipitkän aikavälin tavoitetta lähellä tasapainoa olevasta tai ylijäämäisestä julkisen talouden rahoitusasemasta. Ottaen huomioon Liettuan suuri vaihtotaseen alijäämä on perusteltua noudattaa kurinalaista finanssipolitiikkaa. Tässä tilanteessa nykyistä tehokkaampi ja paremmin työllisyyttä tukeva verotus- ja etuusjärjestelmä voisi lisätä työnteon kannustimia ja myötävaikuttaa merkittäväällä tavalla julkisen talouden rahoitusaseman tasapainottumiseen ja edistää samalla talouskasvua ja reaalityulojen lähentymistä osana lopullista siirtymistä markkinatalouteen.

Muista julkista taloutta koskevista tekijöistä alijäämäsuhte ei vuosina 2002 ja 2003 ylittänyt julkisten investointimenojen suhteellista osuutta BKT:stä. Väestön ikääntymistä ajatellen Liettuan voidaan todeta hyötyvän julkisen talouden velan pienuuden luomasta tilanteesta ja nopeasti kasvavasta täysin rahastoivasta eläkejärjestelmästä, mutta väestön ikääntymisen odotetaan kuitenkin aiheuttavan paineita vielä jäljellä olevaan rahastoimattomaan eläkejärjestelmään. Selviytymistä väestön ikääntymisen aiheuttamasta kokonaisrasituksesta helpottaisi se, että julkiseen talouteen luotaisiin riittävästi liikkumavaraa ennen väestötilanteen ennakoitua heikkenemistä.

Pitkät korot olivat tarkastelujaksona keskimäärin 4,7 % eli alle korkokriteerin viitearvon. Ne lähenivät edelleen euroalueen keskimääräisiä joukkolainojen tuottoja, mikä oli seurausta inflaatiopaineiden vähäisyydestä ja luottamuksesta valuuttakatejärjestelmään.

Tietyt lainmääräykset, jotka koskevat keskuspankin pääjohtajan ja johtokunnan muiden jäsenten henkilökohtaista riippumattomuutta, eivät ole perustamissopimuksen ja perussään-

nön mukaisia. Keskuspankin riippumattomuusvaatimuksen täyttämiseksi saattaa olla välttämätöntä mukauttaa erityisesti maan perustuslakia.

Keskuspankin integroitumista eurojärjestelmään ei ole otettu huomioon Liettuan lainsäädännössä eikä erityisesti maan keskuspankista annetussa laissa. Liettua on jäsenvaltio, jota koskee poikkeus, ja sen on tästä syystä noudatettava kaikkia perustamissopimuksen artiklan 109 mukauttamisvaatimuksia. Tämä koskee lukuisia Liettuan keskuspankista annetun lain määräyksiä ja tiettyä muuta lainsäädäntöä.

3.6 UNKARI

Kestävän lähentymisen korkean tason saavuttamiseksi Unkarin on ennen kaikkea toteutettava kestävä ja uskottava julkisen talouden vakauttamisohjelmaa ja kohennettava julkisen talouden rahoitusasemaa kouriintuntuvasti. Julkisen talouden kurinalaisuuden varmistaminen on tärkeää inflaatiopaineiden hillitsemiseksi, vaihtotaseen suuren alijäämän pienentämiseksi ja uskottavuuden palauttamiseksi, mikä puolestaan myös tukisi valuuttakurssien vakautta. Maltillisen palkkapolitiikan harjoittaminen on välttämätöntä hintavakautta tukevien olosuhteiden luomiseksi. Keskipitkällä aikavälillä Unkarin on myös tärkeää parantaa työmarkkinaoloja potentiaalisen kasvun lisäämiseksi ja alhaisen työllisyysasteen nostamiseksi.

Tarkasteluajanjaksona Unkarin 12 kuukauden YKHI-inflaatiovauhti on ollut keskimäärin 6,5 % eli huomattavasti perustamissopimuksen mukaista viitearvoa nopeampi. Unkarin kuluttajahintainflaatio on pidemmällä aikavälillä hidastunut yleisesti huolimatta BKT:n määrän suhteellisen voimakkaasta kasvusta. Inflaatio on kuitenkin jälleen nopeutunut huomattavasti vuoden 2003 puolivälistä lähtien. Inflaation aiempaan hidastumiseen Unkarissa vaikuttivat useat merkittävät politiikkavalinnat, erityisesti liukuvan kiinnityksen valuuttakurssijärjestelmän käyttöönotto vuonna 1995 ja rahapolitiikan

välineistön muutokset vuonna 2001. Finanssipolitiikka oli aluksi inflaation hidastumista tukevaa, mutta muuttui elvyttäväksi vuodesta 2001 alkaen. Palkkapolitiikan kehitys oli samanlainen, mikä johti palkkojen ja yksikkötyökustannusten liialliseen kasvuun vuodesta 2000 lähtien. BKT:n määrän kasvu hidastui huomattavasti vuonna 1996 ja vuosina 2001–2003, mutta näiden vuosien välisenä ajanjaksona inflaatio hidastui samanaikaisesti kuin BKT:n määrä kasvoi suhteellisen voimakkaasti. Tuontihinnat hidastivat inflaatiota huomattavasti vuodesta 2001 lähtien. Inflaatiovauhdin ennustetaan yleisesti olevan noin 7,0 % vuonna 2004 ja noin 4,5 % vuonna 2005. Inflaation kiihtymisen riskit liittyvät lähinnä välillisten verojen korotusten mahdollisiin kerrannaisvaikutuksiin, öljyn ja kaasun hintojen nousuun inflaatio-odotusten kautta ja hallinnollisesti säänneltyjen hintojen sopeuttamiseen. Pitkän aikavälin näkökulmasta hintavakautta tukevien olosuhteiden luominen riippuu Unkarissa mm. tarkoituksenmukaisen rahapolitiikan harjoittamisesta ja julkisen talouden kestävästä vakauttamisohjelman toteuttamisesta. Unkarin on myös tärkeää saada verkkotoimialojen vapauttaminen päätökseen ja nostaa alhaista työllisyysastetta. Palkankorotukset eivät saa olla riskitidiassa työn tuottavuuden kasvun kanssa, ja niissä on otettava huomioon kilpailijamaiden kehitys. Lähentyminen vaikuttaa todennäköisesti myös inflaatiovauhtiin tulevina vuosina. Vaikutuksen laajuutta on kuitenkin vaikeata arvioida.

Tarkastelujakson aikana Unkari ei ole ollut mukana ERM II:ssa. Unkarin forintti on ollut lähes koko tarkastelujakson heikompi kuin sen lokakuun 2002 keskimääräinen valuuttakurssi euroon nähden. Koska ERM II -keskuskurssi puuttuu, tätä kurssia on käytetty vertailukohana. Vastaavaa käytäntöä on noudatettu aiemmissa lähentymisraporteissa. Lokakuun 2002 keskimääräisen valuuttakurssin valinnalla ei kuitenkaan oteta millään tavalla kantaa siihen tasoon, jolla valuuttakurssin tulisi olla. Unkarin valuuttakurssin kehitys liittyy ilmeisesti lähinnä maan finanssipolitiikkaa koskevaan markkinoiden epävarmuuteen, ja se on ilmen-

nyt myös valuuttakurssien suurena vaihteluna suurimman osan tarkastelujaksosta. Samanlaisesti lyhyiden korkojen erot suhteessa kolmen kuukauden euriborkorkoon ovat myös olleet suuret. Muusta ulkoisesta kehityksestä voidaan todeta, että viimeisten kahdeksan vuoden ajan Unkarin yhteenlaskettu vaihto- ja pääomatase on lähes jatkuvasti ollut erittäin alijäämäinen. Viime aikoina ulkomaisiin suoriin sijoituksiin liittyvä nettomääräinen pääomantuonti Unkariin on vähentynyt.

BKT:hen suhteutettu julkisen talouden alijäämä oli Unkarissa 6,2 % vuonna 2003 eli reilusti yli viitearvon. Ilman tilapäisiä toimenpiteitä alijäämä olisi ollut 7,7 % BKT:stä. Unkarilla on liiallinen alijäämä. Vuonna 2004 alijäämän ennustetaan supistuvan 5,5 prosenttiin BKT:stä. Vuonna 2003 julkisen talouden velka kasvoi 59,1 prosenttiin BKT:stä eli pysyi alle 60 prosentin viitearvon, ja sen ennustetaan kasvavan 59,9 prosenttiin vuonna 2004. Julkisen talouden kehityksen kestävydestä voidaan todeta, että kokonaisvelkasuhteen tai perusjäämäsuhteen pitäminen nykyisellään ei riittäisi pitämään julkisen talouden velkasuhdetta alle 60 prosentissa BKT:stä, minkä vuoksi rahoitusasemaa on tarpeen tasapainottaa edelleen huomattavasti. Tulevia vuosia koskevien julkisen talouden alijäämäennusteiden perusteella Unkari ei näyttäisi saavuttavan vakaus- ja kasvusopimuksessa asetettua keskipitkän aikavälin tavoitetta lähellä tasapainoa olevasta tai ylijäämäisestä julkisen talouden rahoitusasemasta. Inflaatiopaineiden hillitsemiseksi ja vaihtotaseen suuren alijäämän supistamiseksi on myös tarpeen noudattaa kurinalaista finanssipolitiikkaa. Julkisen talouden tulojen ja menojen osuus BKT:stä on melko suuri. Tässä tilanteessa nykyistä tehokkaampi ja paremmin työllisyyttä tukeva verotus- ja etuusjärjestelmä voisi lisätä työnteon kannustimia ja myötävaikuttaa merkittäväällä tavalla julkisen talouden rahoitusaseman tasapainottumiseen sekä edistää samalla talouskasvua ja reaalityulojen lähentymistä osana lopullista siirtymistä markkinatalouteen. Meno- ja alijäämätavoitteissa tulisi pysyä. Euroopan komission mukaan valtion takauksista johtuvat vastuusitoumukset olivat

Unkarissa noin 5,4 % BKT:stä. Ei ole kuitenkaan olemassa mitään sovittua menetelmää, jonka avulla valtion vastuusitoumusten (ja niiden sisältämien muiden erien) kokonaislaajuutta voitaisiin arvioida, ja arviot voivat vaihdella suuresti.

Muista julkista taloutta koskevista tekijöistä alijäämäsuhte oli vuosina 2002 ja 2003 suurempi kuin julkisten investointimenojen suhteellinen osuus BKT:stä. Väestön ikääntymistä ajatellen Unkarin voidaan todeta hyötynvän nopeasti kasvavasta täysin rahastoivasta eläkejärjestelmästä, mutta väestön ikääntymisen odotetaan kuitenkin aiheuttavan paineita vielä jäljellä olevaan rahastoimattomaan eläkejärjestelmään. Selviytymistä väestön ikääntymisen aiheuttamasta kokonaisrasituksesta helpottaisi se, että julkiseen talouteen luotaisiin riittävästi liikkumavaraa ennen väestötilanteen ennakoitua heikkenemistä.

Pitkät korot olivat tarkastelujaksena keskimäärin 8,1 % eli reilusti yli viitearvon. Unkarin pitkät korot ovat pysyneet suhteellisen korkeina, ja ero niiden ja euroalueen joukkolainojen tuottojen välillä on pysynyt suhteellisen suurena, ts. Unkarin pitkät korot eivät ole systemaattisesti lähentyneet euroalueen korkoja.

Tietyt Unkarin keskuspankista annetun lain määräykset, jotka koskevat 1) keskuspankin institutionaalista riippumattomuutta sekä 2) keskuspankin neuvoston (Monetary Council) jäsenten henkilökohtaista riippumattomuutta, eivät ole perustamissopimuksen ja perussäännön mukaisia.

Keskuspankin integroitumista eurojärjestelmään ei ole otettu huomioon Unkarin lainsäädännössä eikä erityisesti maan keskuspankista annetussa laissa. Unkari on jäsenvaltio, jota koskee poikkeus, ja sen on tästä syystä noudatettava kaikkia perustamissopimuksen artiklan 109 mukauttamisvaatimuksia. Tämä koskee lukuisia Unkarin keskuspankista annetun lain määräyksiä.

3.7 MALTA

Kestävän lähentymisen korkean tason saavuttamiseksi Maltaan on ennen kaikkea otettava käyttöön tiukka ja uskottava keskipitkän aikavälin finanssipoliittinen strategia ja tasapainotettava julkisen talouden rahoitusasemaa kouriintuntuvasti ja kestävästi. Hintavakauden edellytysten parantamiseksi ja potentiaalisen kasvun lisäämiseksi tarvitaan toimia, jotka parantavat työmarkkinoiden toimivuutta ja lisäävät kilpailua hyödykemarkkinoilla ja jakeluverkkokeskeisillä toimialoilla.

Tarkastelujakson aikana Maltaan 12 kuukauden YKHI-inflaatiovauhti on ollut keskimäärin 2,6 % eli perustamissopimuksen mukaista viitearvoa nopeampi. Maltaan YKHI-inflaatio on pidemmällä aikavälillä ollut suhteellisen vakaa. Inflaatiokehitykseen ovat vaikuttaneet useat merkittävät politiikkavalinnat, erityisesti päätös ylläpitää kiinnitettyä valuuttakurssia vuodesta 1964 ja päätös ottaa hintavakaus rahapolitiikan ensisijaiseksi tavoitteeksi. Suhteellisen vakaata inflaatiota ovat myös tuoneet ulkomaankaupan vapauttaminen ja jakeluverkkokeskeisten toimialojen sääntelyuudistukset. Tässä yhteydessä huomattakoon, että inflaatiokehitykseen vaikutti vuoteen 2000 saakka vahva talouskasvu. Talouskasvu kuitenkin heikkeni huomattavasti vuosina 2001–2003. Työttömyysaste on noussut viime vuosina, ja vuonna 2003 se oli 8,2 %. Tuontihinnat ovat vaihdelleet, mihin ovat vaikuttaneet ennen kaikkea elektroniikkakomponenttien ja öljyn hinnan sekä Maltaan liiran ja Yhdysvaltain dollarin välisen kurssin vaihtelu. YKHI-inflaation ja kuluttajahintainflaation väliset erot johtuvat siitä, että hotelli- ja ravintolahintojen paino on suurempi YKHI-korissa. IMF:n viimeisin kuluttajahintainflaatiota koskeva ennuste viittaa siihen, että hintojen nousuvauhti on noin 3,0 % vuonna 2004 ja 2,0 % vuonna 2005. Myös Maltaan keskuspankin viimeaikainen ennuste viittaa siihen, että inflaatio on noin 3 % vuonna 2004. Inflaation kiihtymisen riskit liittyvät lähinnä öljyn hinnan häiriöiden ja välillisten verojen muutosten mahdollisiin kerrannaisvaikutuksiin. Pitkän aikavälin näkö-

kulmasta hintavakautta tukevien olosuhteiden ylläpitäminen ja vahvistaminen riippuu Mallassa mm. siitä, että rahapolitiikkaa harjoitetaan kurinalaisesti koska pääomaliikkeet ovat juuri vapautuneet täydellisesti, ja että otetaan käyttöön tiukka ja uskottava keskipitkän aikavälin finanssipoliittinen strategia julkisen talouden tasapainottamiseksi kouriintuntuvasti ja kestävästi. Hyödykemarkkinoiden ja jakeluverkkokeskeisten toimialojen kilpailua on myös edistettävä ja työmarkkinoiden toimintaa tehostettava. Lisäksi palkankorotukset eivät saa olla ristiriidassa työn tuottavuuden kasvun kanssa, ja niissä on otettava huomioon kilpailijamaiden kehitys. Dieselpolttoaineita koskevien tukipalkkioiden asteittaisen poistamisen ja nykyisen valuuttakurssijärjestelmän vuoksi öljyn hinnan häiriöt saattavat tulevaisuudessa välittyä nykyistä nopeammin kotimaiseen inflaatioon. Lähentyminen vaikuttaa todennäköisesti inflaatiovauhtiin tulevina vuosina. Vaikutuksen laajuutta on kuitenkin vaikeata arvioida.

Malta ei osallistu ERM II:een. Tarkastelujakson aikana Maltaan liira on ollut enimmäkseen heikempi kuin sen lokakuun 2002 keskimääräinen valuuttakurssi euroon nähden. Koska ERM II -keskuskurssi puuttuu, tätä kurssia on käytetty vertailukohtana. Vastaavaa käytäntöä on noudatettu aiemmissa lähentymisraporteissa. Lokakuun 2002 keskimääräisen valuuttakurssin valinnalla ei kuitenkaan oteta millään tavalla kantaa siihen tasoon, jolla valuuttakurssin tulisi olla. Ottaen huomioon Maltaan valuuttakurssijärjestelmä liiran kehitys johtui lähinnä Yhdysvaltain dollarin heikkenemisestä suhteessa euroon samana ajanjaksona. Samanaikaisesti lyhyiden korkojen erot suhteessa kolmen kuukauden euriborkorkoon ovat olleet pääosin vähäiset. Muusta ulkoisesta kehityksestä voidaan todeta, että Maltaan yhteenlaskettu vaihto- ja pääomatase on ollut alijäämäinen vuodesta 1996 lähtien. Alijäämä on ollut ajoittain suuri. Sen rahoittamisen osalta pääoman nettovienti yhteenlaskettuina suorina ja arvopaperisijoituksina on ollut huomattavaa vuodesta 2002, kun taas suurin osa pääomantuonnista on ollut muihin investointeihin liittyvää pääomantuontia.

BKT:hen suhteutettu julkisen talouden alijäämä oli Maltassa 9,7 % vuonna 2003 eli reilusti yli viitearvon (lukuun sisältyvien tilapäisten alijäämää kasvattavien toimenpiteiden osuus BKT:stä oli 3,0 %). Maltalla on tällä hetkellä liiallinen alijäämä. Vuonna 2004 alijäämän ennustetaan supistuvan 5,2 prosenttiin BKT:stä. Vuonna 2003 julkisen talouden velka kasvoi 71,1 prosenttiin BKT:stä eli pysyi yli 60 prosentin viitearvon, ja velkasuhteen ennustetaan kasvavan 73,8 prosenttiin vuonna 2004. Julkisen talouden kehityksen kestävydestä voidaan todeta, että kokonaisvelkasuhteen tai perusjäämäsuhteen pitäminen nykyisellään ei riittäisi supistamaan julkisen talouden velkasuhdetta, minkä vuoksi rahoitusasemaa on tarpeen tasapainottaa edelleen huomattavasti. Tulevia vuosia koskevien julkisen talouden alijäämäennusteiden perusteella Malta ei näyttäisi saavuttavan vakaus- ja kasvusopimuksessa asetettua keskipitkän aikavälin tavoitetta lähellä tasapainoa olevasta tai ylijäämäisestä julkisen talouden rahoitusasemasta. Julkisen talouden tulojen ja menojen osuus BKT:stä on melko suuri. Tässä tilanteessa nykyistä tehokkaampi ja paremmin työllisyyttä tukeva verotus- ja etuusjärjestelmä voisi lisätä työnteon kannustimia ja myötävaikuttaa merkittäväällä tavalla julkisen talouden rahoitusaseman tasapainottumiseen sekä edistää samalla talouskasvua ja reaalityulojen lähentymistä. Maltan lähentymisohjelman mukaan valtion takauksista johtuvat vastuusitoumukset vuoden 2003 lopussa olivat noin 15 % BKT:stä. Ei ole kuitenkaan olemassa mitään sovittua menetelmää, jonka avulla valtion vastuusitoumusten (ja niiden sisältämien muiden erien) kokonaislaajuutta voitaisiin arvioida, ja arviot voivat vaihdella suuresti.

Muista julkista taloutta koskevista tekijöistä alijäämäsuhte oli vuosina 2002 ja 2003 suurempi kuin julkisten investointimenojen suhteellinen osuus BKT:stä. Väestön ikääntymisen odotetaan aiheuttavan huomattavia paineita eläkejärjestelmään, joka on edelleen rahastoitamaton (eli palkasta pidättämisen periaatteen perustuva). Selviytymistä väestön ikääntymisen aiheuttamasta kokonaisrasituksesta helpottaisi se, että julkiseen talouteen luotai-

siin riittävästi liikkumavaraa ennen väestötilanteen ennakoitua heikkenemistä.

Pitkät korot olivat tarkastelujaksona keskimäärin 4,7 % eli alle korkokriteerinä olevan viitearvon. Maltan pitkät korot ovat yleensä ottaen laskeneet, ja ero niiden ja euroalueen joukkolainojen tuottojen välillä on vastaavasti pienentynyt, ts. Maltan pitkät korot ovat lähentyneet euroalueen korkoja.

Tietyt Maltan lainsäädännön määräykset, jotka koskevat keskuspankin 1) institutionaalista riippumattomuutta sekä 2) taloudellista riippumattomuutta, eivät ole perustamissopimuksen ja perussäännön mukaisia.

Keskuspankin oikeudellista integroitumista eurojärjestelmään ei ole otettu huomioon Maltan lainsäädännössä eikä erityisesti maan keskuspankista annetussa laissa. Malta on jäsenvaltio, jota koskee poikkeus, ja sen on tästä syystä noudatettava kaikkia perustamissopimuksen artiklan 109 mukauttamisvaatimuksia. Tämä koskee lukuisia Maltan keskuspankista annetun lain määräyksiä.

3.8 PUOLA

Kestävän lähentymisen korkean tason saavuttamiseksi Puolan on ennen kaikkea toteutettava kestävä ja uskottavaa julkisen talouden vakauttamisohjelmaa ja kohennettava julkisen talouden rahoitusasemaa kouriintuntuvasti. Hyödykemerkkinoiden kilpailun tehostamiseen tähtäävää kansallista politiikkaa on myös voimistettava ja yksityistämisen on edettävä nykyistä määrätietoisemmin. Lisäksi tarvitaan työn tuottavuutta lisääviä ja työmarkkinoiden toimivuutta parantavia toimenpiteitä hintavakautta tukevan ympäristön ylläpitämiseksi.

Tarkastelujakson aikana Puolan YKHI-inflaatiovauhti on ollut 2,5 % eli perustamissopimuksen mukaista viitearvoa hieman nopeampi. Puolassa kuluttajahintainflaatio on pidemmällä aikavälillä hidastunut yleisesti, joskaan ei jatkuvasti, ja inflaatiovauhdista on tullut vähi-

tellen erittäin hidas. Viime aikoina inflaatio on kuitenkin alkanut nopeutua voimakkaasti, mikä on johtunut lähinnä tilapäisistä tekijöistä. Inflaation hidastumista on tukenut rahapolitiikan suuntaaminen hintavakauden tavoitteen saavuttamiseen keskipitkällä aikavälillä siten, että on otettu käyttöön inflaatiotavoite. Inflaatio hidastui 1990-luvun lopulla samanaikaisesti kuin BKT:n määrä kasvoi suhteellisen voimakkaasti. BKT:n määrän kasvu hidastui huomattavasti vuoden 2000 lopussa, vaikka palkat reagoivat hitaasti talouskasvun hidastumiseen. Inflaatiouauhti on vaihdellut melkoisesti, mikä on ollut seurausta elintarvikkeiden ja öljyn hinnan kehityksestä. Inflaatiouauhdin ennustetaan yleisesti olevan 3–4 % vuosina 2004 ja 2005. Inflaation kiihtymisen riskit liittyvät julkisen talouden epätasapainoon, kotimaisen kysynnän vahvistumiseen ja palkkakehitykseen, jotka ovat seurausta elintarvikkeiden hintojen ja öljyn hinnan noususta ja EU:hun liittymisestä johtuvien veronkorotusten mahdollisista kerrannaisvaikutuksista. Pitkän aikavälin näkökulmasta hintavakautta tukevien olosuhteiden ylläpitäminen riippuu Puolassa mm. tarkoituksenmukaisen rahapolitiikan harjoittamisesta, terveestä finanssipolitiikasta, kohtuullisista palkankorotuksista, talouden uudelleenjärjestelyjen jatkumisesta, hyödykemarkkinoiden kilpailun vahvistamisesta, työn tuottavuuden lisäämisestä ja työmarkkinoiden toimivuuden parantamisesta. Lähentyminen vaikuttaa todennäköisesti inflaatiouauhtiin tulevina vuosina. Vaikutuksen laajuutta on kuitenkin vaikeata arvioida.

Puola ei ole mukana ERM II:ssa. Tarkastelujakson aikana, kun valuuttakurssit ovat vaihdelleet voimakkaasti, Puolan zloty on ollut lähes jatkuvasti paljon heikompi kuin sen lokaan 2002 keskimääräinen valuuttakurssi euroon nähden. Koska ERM II -keskuskurssi puuttuu, tätä kurssia on käytetty vertailukohana. Vastaavaa käytäntöä on noudatettu aiemmissa lähentymisraporteissa. Lokakuun 2002 keskimääräisen valuuttakurssin valinnalla ei kuitenkaan oteta millään tavalla kantaa siihen tasoon, jolla valuuttakurssin tulisi olla. Puolan valuuttakurssin kehitys johtui lähinnä Puolan

ja euroalueen välisen korkoeron kehityksestä sekä maan poliittisesta ja finanssipoliittisesta epävarmuudesta. Samanaikaisesti lyhyiden korkojen erot suhteessa kolmen kuukauden euriborkorkoon ovat olleet suuret. Muusta ulkoisesta kehityksestä voidaan todeta, että viimeisten kahdeksan vuoden ajan Puolan yhteenlaskettu vaihto- ja pääomatase on ollut usein tuntuvasti alijäämäinen. Alijäämä on kuitenkin supistunut voimakkaasti vuodesta 2000 lähtien samanaikaisesti kuin ulkomaisiin suoriin sijoituksiin liittyvä pääomantuonti on vähentynyt.

BKT:hen suhteutettu julkisen talouden alijäämä oli Puolassa 3,9 % vuonna 2003 eli reilusti yli viitearvon. Puolalla on tällä hetkellä liiallinen alijäämä. Vuonna 2004 alijäämän ennustetaan kasvavan jyrkästi eli 5,6 prosenttiin suotuisasta talouskasvusta huolimatta. Vuonna 2003 julkisen talouden velka kasvoi 45,4 prosenttiin BKT:stä eli pysyi alle 60 prosentin viitearvon. Velkasuhteen ennustetaan kasvavan 47,2 prosenttiin vuonna 2004. Julkisen talouden kehityksen kestävydestä voidaan todeta, että kokonaisvelkasuhteen tai perusjäämäsuhteen pitäminen nykyisellään ei riittäisi pitämään julkisen talouden velkasuhdetta alle 60 prosentissa BKT:stä, minkä vuoksi rahoitusasemaa on tarpeen tasapainottaa edelleen huomattavasti. Tulevia vuosia koskevien julkisen talouden alijäämäennusteiden perusteella Puola ei näyttäisi saavuttavan vakaus- ja kasvusopimuksessa asetettua keskipitkän aikavälin tavoitetta lähellä tasapainoa olevasta tai ylijäämäisestä julkisen talouden rahoitusasemasta. Julkisen talouden tulojen ja menojen osuus BKT:stä on melko suuri. Tässä tilanteessa nykyistä tehokkaampi ja paremmin työllisyyttä tukeva verotus- ja etuusjärjestelmä voisi lisätä työnteon kannustimia ja myötävaikuttaa merkittäväällä tavalla julkisen talouden rahoitusaseman tasapainottumiseen ja edistää samalla talouskasvua ja reaalityulojen lähentymistä osana lopullista siirtymistä markkinatalouteen.

Muista julkista taloutta koskevista tekijöistä alijäämäsuhte oli vuosina 2002 ja 2003 suurempi kuin julkisten investointimenojen suh-

teellinen osuus BKT:stä. Väestön ikääntymistä ajatellen Puolan osittain rahastoivan eläkejärjestelmän voidaan todeta toimivan maksupestustaisen järjestelmän periaatteiden mukaisesti. Järjestelmän kahdesta pakollisesta osasta tulevaisuudessa saatavat etuudet riippuvat suoraan eläkemaksusuoritusten määrästä ja elinajanodotteesta vakuutusmatemaattisesti tasapainotettuna. Siirtyminen uuteen järjestelmään on kuitenkin vielä kesken. Selviytymistä väestön ikääntymisen aiheuttamasta kokonaisrasituksesta helpottaisi se, että julkiseen talouteen luotaisiin riittävästi liikkumavaraa ennen väestötilanteen ennakoitua heikkenemistä.

Pitkät korot olivat tarkastelujaksona keskimäärin 6,9 %, eli ne ylittivät korkokriteerinä olevan viitearvon. Näin ollen korkoero Puolan ja euroalueen välillä on tällä hetkellä suhteellisen suuri.

Tietyt Puolan keskuspankista annetun lain määräykset, maan perustuslaki ja muut säädökset, jotka koskevat keskuspankin 1) institutionaalista ja 2) taloudellista riippumattomuutta sekä myös 3) keskuspankin pääjohtajan henkilökohtaista riippumattomuutta, eivät ole perustamissopimuksen ja perussäännön mukaisia.

Keskuspankin oikeudellista integroitumista eurojärjestelmään ei ole otettu huomioon Puolan lainsäädännössä eikä erityisesti maan keskuspankista annetussa laissa. Puola on jäsenvaltio, jota koskee poikkeus, ja sen on tästä syystä noudatettava kaikkia perustamissopimuksen artiklan 109 mukauttamisvaatimuksia. Tämä koskee lukuisia Puolan keskuspankista annetun lain määräyksiä. Puolan perustuslakia on mukautettava euron käyttöönoton yhteydessä.

3.9 SLOVENIA

Kestävän lähentymisen korkean tason saavuttamiseksi Slovenian on toteutettava tervettä julkisen talouden vakauttamisohjelmaa ja mallittilista palkkapolitiikkaa sekä jatkettava raken-

neuudistusten toteuttamista. Erityisesti työmarkkinoiden joustavuuden lisääminen ja talouden vapauttamisen jatkuminen tehostavat kilpailua hyödykemarkkinoilla ja auttavat osaltaan luomaan hintavakautta ja potentiaalisen kasvun lisääntymistä tukevan ympäristön.

Tarkastelujakson aikana Slovenia on saavuttanut 4,1 prosentin YKHI-inflaation, joka on huomattavasti perustamissopimuksen mukaisesta viitearvosta nopeampi. Sloveniassa kuluttajahintainflaatio hidastui vähitellen vuoteen 1999 asti, jolloin hidastuminen keskeytyi. Hidastuminen jatkui kuitenkin jälleen vuoden 2000 jälkeen. Inflaatiokehitykseen ovat vaikuttaneet useat merkittävät politiikkavalinnat, erityisesti kahteen pilariin perustuvan rahapolitiikan, jonka ensisijainen tavoite on hintavakaus, käyttöönotto vuonna 2001. Tässä yhteydessä huomattakoon, että suurimman osan tarkastelujaksosta inflaatiokehitykseen ovat vaikuttaneet BKT:n määrän melko vahva kasvu sekä melko vakaa työmarkkinatilanne. Palkkojen nousu, mitattuna työntekijää kohden laskettujen nimellisten palkkakustannusten perusteella, hidastui vuoteen 1999 asti, sen jälkeen se nopeutui huomattavasti vuonna 2000 ja hidastui jälleen hieman vuonna 2003. Tuontihinnat sekä hallinnollisesti säänneltyjen hintojen ja verojen muutokset ovat vaikuttaneet huomattavasti inflaatiiovauhdin vaihteluun. Inflaatiiovauhdin ennustetaan yleisesti olevan noin 3,6–3,8 % vuonna 2004 ja 3,2–3,3 % vuonna 2005. Tänä ajanjaksona suurimmat inflaation kiihtymisen riskit liittyvät kotimaisen kysynnän lisääntymiseen ja hallinnollisesti säänneltyjen hintojen lisäkorotuksiin. Pitkän aikavälin näkökulmasta hintavakautta tukevien olosuhteiden luominen riippuu Sloveniassa mm. tarkoituksenmukaisen raha- ja finanssipolitiikan toteuttamisesta, jolla on oltava keskeinen asema kysynnästä aiheutuvien inflaatiopaineiden hillitsemisessä. Rakenteellisia uudistuksia, erityisesti palkkojen ja tiettyjen tulonsiirtojen indeksisidonnaisuuden poistoa, on myös nopeutettava. Työmarkkinoiden joustavuutta on myös lisättävä sekä huolehdittava siitä, että palkankorotukset eivät ole ristiriidassa työn tuottavuuden kasvun tai kilpailijamaiden kehi-

tyksen kanssa. Yhtä tärkeää on jatkaa talouden vapauttamista hyödykemarkkinoiden kilpailun tehostamiseksi. Lähentyminen vaikuttaa todennäköisesti inflaatiovauhtiin tulevina vuosina. Vaikutuksen laajuutta on kuitenkin vaikeata arvioida.

Slovenian tolar on ollut mukana ERM II:ssa 28.6.2004 lähtien eli vähemmän kuin kahtena viimeisenä tarkasteluajankohtaa edeltävänä vuotena. Slovenian tolar liittyi ERM II:een eurokeskuskurssilla 239,64, mikä oli erittäin lähellä sen senhetkistä markkinakurssia. Ennen liittymistään ERM II:een tolar oli vähitellen heikentynyt euroon nähden. Valuuttajärjestelmässä Slovenian rahapolitiikka tähtää vakaan eurokurssin saavuttamiseen. Näin ollen tolar on pysytellyt lähellä eurokeskuskurssiaan. Muusta ulkoisesta kehityksestä voidaan todeta, että Slovenian yhteenlaskettu vaihto- ja pääomatase on viimeisten kahdeksan vuoden aikana ollut jokseenkin tasapainoinen.

BKT:hen suhteutettu julkisen talouden alijäämä oli Sloveniassa 2,0 % vuonna 2003 eli alle viitearvon. Vuonna 2004 alijäämän ennustetaan kasvavan 2,3 prosenttiin. Slovenialla ei tällä hetkellä ole liiallista alijäämää. Vuonna 2003 julkisen talouden velka pysyi jokseenkin vakaasti 29,4, prosentissa eli reilusti alle 60 prosentin viitearvon. Velkasuhteen ennustetaan kasvavan 30,8 prosenttiin vuonna 2004. Julkisen talouden kehityksen kestävydestä voidaan todeta, että tulevia vuosia koskevien julkisen talouden alijäämäennusteiden perusteella Slovenia ei näyttäisi saavuttavan vakausta kasvusopimuksessa asetettua keskipitkän aikavälin tavoitetta lähellä tasapainoa olevasta tai ylijäämäisestä julkisen talouden rahoitusasemasta. Koska Slovenian inflaatiovauhti on huomattavasti nopeampi kuin viitearvon mukainen vauhti, on perusteltua noudattaa kurinalaista finanssipolitiikkaa. Julkisen talouden tulojen ja menojen osuus BKT:stä on melko suuri. Tässä tilanteessa nykyistä tehokkaampi ja paremmin työllisyyttä tukeva verotus- ja etuusjärjestelmä voisi lisätä työnteon kannustimia sekä myötävaikuttaa merkittäväällä tavalla julkisen talouden rahoitusaseman tasapainot-

tumiseen ja edistää samalla talouskasvua ja reaalityulojen lähentymistä osana lopullista siirtymistä markkinatalouteen. Tuoreimpien tietojen mukaan valtion takauksista johtuvat vastuusitoumukset olivat Sloveniassa noin 6,6 % BKT:stä vuonna 2002 ja 7,5 % vuonna 2003. Ei ole kuitenkaan olemassa mitään sovittua menetelmää, jonka avulla valtion vastuusitoumusten (ja niiden sisältämien muiden erien) kokonaislaajuutta voitaisiin arvioida, ja arviot voivat vaihdella suuresti.

Muista julkista taloutta koskevista tekijöistä alijäämäsuhte ei vuosina 2002 ja 2003 ylittänyt julkisten investointimenojen osuutta BKT:stä. Väestön ikääntymistä ajatellen Slovenian voidaan todeta hyötyvän julkisen talouden velan pienuuden luomasta tilanteesta, mutta väestön ikääntymisen odotetaan kuitenkin aiheuttavan huomattavia paineita eläkejärjestelmään, joka on edelleen lähinnä rahastoimaton (eli palkasta pidättämisen periaatteeseen perustuva). Selviytymistä väestön ikääntymisen aiheuttamasta kokonaisrasituksesta helpottaisi se, että julkiseen talouteen luotaisiin riittävästi liikkumavaraa ennen väestötilanteen ennakoitua heikkenemistä.

Pitkät korot olivat tarkastelujaksona keskimäärin 5,2 % eli alle korkokriteerinä olevan viitearvon. Slovenian pitkät korot lähenivät tasaisesti euroalueen keskimääräisiä joukkolainojen tuottoja, missä näkyi erityisesti luottamus Slovenian keskuspankin harjoittamaan, inflaation hillintään tähtävään strategiaan sekä yleensä talouden ja julkisen talouden kehitykseen Sloveniassa.

Tietyt Slovenian keskuspankista annetun lain määräykset, jotka koskevat 1) keskuspankin institutionaalista riippumattomuutta sekä 2) keskuspankin pääjohtajan henkilökohtaista riippumattomuutta, eivät ole perustamissopimuksen ja perussäännön mukaisia.

Muusta lainsäädännöstä kuin Slovenian keskuspankista annetusta laista EKP toteaa, että korruption estämistä koskevaa kansallista lainsäädäntöä on mahdollisesti mukautettava pe-

russäännön artiklan 14.2 edellyttämällä tavalla.

Keskuspankin oikeudellista integroitumista eurojärjestelmään ei ole täysin otettu huomioon Slovenian lainsäädännössä eikä erityisesti maan keskuspankista annetussa laissa. Slovenia on jäsenvaltio, jota koskee poikkeus, ja sen on tästä syystä noudatettava kaikkia perustamissopimuksen artiklan 109 mukauttamisvaatimuksia. Tämä koskee lukuisia Slovenian keskuspankista annetun lain määräyksiä.

3.10 SLOVAKIA

Kestävän lähentymisen korkean tason saavuttamiseksi Slovakian on ennen kaikkea toteutettava kestävä ja uskottava julkisen talouden vakauttamisohjelmaa. Hintavakautta tukevien olosuhteiden luomiseksi on myös tärkeää jatkaa rakenteellisten uudistusten toteuttamista. Talouden kilpailun tehostaminen, työmarkkinoiden toimivuuden parantaminen ja maltillisen palkkapolitiikan harjoittaminen ovat välttämättömiä, jotta jatkuvasti korkeana pysyttelevä työttömyysaste laskisi, työllisyys kohenisi ja luotaisiin paremmat edellytykset potentiaalisen tuotannon kasvun lisääntymiselle.

Tarkastelujakson aikana Slovakian 12 kuukauden YKHI-inflaatiovauhti on ollut keskimäärin 8,4 % eli perustamissopimuksen mukaista viitearvoa huomattavasti nopeampi. Slovakian kuluttajahintainflaatio ei ole pidemmällä aikavälillä kehittynyt trendinomaisesti. Slovakia luopui valuuttakurssin kiinnityksestä vuonna 1998. Siitä lähtien inflaation kehitykseen on vaikuttanut rahapoliittinen välineistö, jota voidaan parhaiten kuvata implisiittiseen inflaatiotavoitteeseen perustuvana strategiana, johon liittyy valuuttakurssin ohjaus. Vuodesta 1999 lähtien inflaation kehitykseen ovat vaikuttaneet pääasiassa hallinnollisesti säänneltyjen hintojen sopeuttaminen ja välillisten verojen muutokset. Tässä yhteydessä huomattakoon, että suurimman osan tarkastelujaksosta inflaatiokehitykseen on vaikuttanut BKT:n määrän suhteellisen vahva kasvu. Tästä huoli-

matta työttömyysaste on jatkuvasti ollut erittäin korkea. Palkkojen nousu on ajan mittaan vaihdellut huomattavasti, mutta pysytellyt suhteellisen nopeana. Tuontihinnat, elintarvikkeiden hinnat, hallinnollisesti säännelty hinnat ja veromuutokset ovat vaikuttaneet huomattavasti inflaatiovauhdin vaihteluun. Inflaatiovauhdin ennustetaan yleisesti olevan noin 7,6–8,2 % vuonna 2004 ja 3,0–4,5 % vuonna 2005. Inflaatiovauhtiin vaikuttaa lähinnä se, että säänneltyjen hintojen ja välillisten verojen sopeuttaminen saadaan päätökseen. Inflaation kiihtymisen riskit liittyvät pääasiassa viimeaikaisen nopean inflaatiovauhdin ja palkkakehityksen mahdollisiin kerrannaisvaikutuksiin. Pitkän aikavälin näkökulmasta hintavakautta tukevien olosuhteiden luominen riippuu Slovakiassa mm. siitä, että toteutetaan tarkoituksenmukaista rahapolitiikkaa, jatketaan julkisen talouden kestävä vakauttamisstrategian toteuttamista ja että palkkamallit ja talouden uudelleenjärjestelyt jatkuvat. Lähentyminen vaikuttaa todennäköisesti inflaatiovauhtiin tulevina vuosina. Vaikutuksen laajuutta on kuitenkin vaikeata arvioida.

Slovakia ei osallistu ERM II:een. Slovakian korunan valuuttakurssi euroon nähden oli yleisesti ottaen vakaa vuoden 2003 kolmanteen neljännekseen asti, minkä jälkeen se vahvistui asteittain lokakuun 2002 kurssiinsa nähden. Koska ERM II -keskuskurssi puuttuu, lokakuun 2002 kurssia on käytetty vertailukohtana. Vastaavaa käytäntöä on noudatettu aiemmissa lähentymisraporteissa. Lokakuun 2002 keskimääräisen valuuttakurssin valinnalla ei kuitenkaan oteta millään tavalla kantaa siihen tasoon, jolla valuuttakurssin tulisi olla. Korunan vahvistuminen näyttää johtuneen lähinnä Slovakian talousnäkymien paranemisesta, viennin vahvasta kasvusta sekä positiivisesta korkoerosta euroalueeseen nähden. Lyhyiden korkojen erot suhteessa kolmen kuukauden euriborkorkoon pienivät. Erot olivat kuitenkin tuntuvat vuoden 2004 kolmantena neljänneksenä. Muusta ulkoisesta kehityksestä voidaan todeta, että viimeisten kahdeksan vuoden ajan Slovakian yhteenlaskettu vaihto- ja pääomatase on lähes jatkuvasti ollut

hyvin alijäämäinen. Alijäämä tosin supistui 0,5 prosenttiin BKT:stä vuonna 2003. Supistuminen saattaa kuitenkin johtua osittain autotoimialan erityistekijöistä. Ulkomaisiin suoriin sijoituksiin liittyvällä nettomääräisellä pääomantuonnilla on ollut tärkeä merkitys Slovakialle vuoden 1998 jälkeen, mikä johtuu yksityistämisestä ja uusinvestoinneista.

BKT:hen suhteutettu julkisen talouden alijäämä oli Slovakiassa 3,7 % vuonna 2003 eli yli viitearvon. Alijäämän ennustetaan kasvavan 3,9 prosenttiin BKT:stä vuonna 2004 suotuisasta suhdannetilanteesta huolimatta. Slovakiassa on tällä hetkellä liiallinen alijäämä. Vuonna 2003 julkisen talouden velka supistui 42,6 prosenttiin BKT:stä eli se pysyi alle 60 prosentin viitearvon, ja velkasuhteen ennustetaan kasvavan 44,5 prosenttiin vuonna 2004. Julkisen talouden kehityksen kestävydestä voidaan todeta, että tulevia vuosia koskevien julkisen talouden alijäämäennusteiden perusteella Slovakia ei näyttäisi saavuttavan vakausta ja kasvusopimuksessa asetettua keskipitkän aikavälin tavoitetta lähellä tasapainoa olevasta tai ylijäämäisestä julkisen talouden rahoitusasemasta. Koska Slovakian inflaatiovauhti on huomattavasti nopeampi kuin viitearvon mukainen vauhti, on kuitenkin perusteltua noudattaa kurinalaista finanssipolitiikkaa. Muun muassa sosiaaliturvan rakenteellisten uudistusten jatkaminen voisi osaltaan auttaa merkittävästi julkisen talouden tasapainottumista ja siten myös edistää talouskasvua ja reaalityulojen lähentymistä. Vuoden 2004 kattavassa verouudistuksessa otettiin käyttöön kiinteä veroaste ja siirryttiin välittömästä verotuksesta välilliseen verotukseen.

Muista julkista taloutta koskevista tekijöistä alijäämäsuhte oli vuosina 2002 ja 2003 suurempi kuin julkisten investointimenojen suhteellinen osuus BKT:stä. Väestön ikääntymistä ajatellen voidaan todeta, että Slovakian vanhushuoltosuhteen odotetaan kasvavan huomattavasti vuoden 2010 paikkeilta lähtien. Slovakian odotetaan hyötyvän eläkejärjestelmän pakollisen rahastoivan osan käyttöönotosta vuonna 2005 ja rahastoimattoman jär-

jestelmän uudistuksista. Siirtymisen uuteen järjestelmään odotetaan kuitenkin lisäävän julkiseen talouteen kohdistuvaa taakkaa.

Pitkät korot olivat tarkastelujaksona keskimäärin 5,1 % eli alle viitearvon. Slovakian pitkät korot laskivat, ja ero niiden ja euroalueen joukkolainojen tuottojen välillä pieneni alkuvuoteen 2003 asti. Tämän jälkeen korkoero pysyi melko vakaana tarkastelujakson loppuun asti.

Keskuspankin oikeudellista integroitumista eurojärjestelmään ei ole vielä otettu huomioon Slovakian lainsäädännössä eikä erityisesti maan keskuspankista annetussa laissa. Slovakia on jäsenvaltio, jota koskee poikkeus, ja sen on tästä syystä noudatettava kaikkia perustamisopimuksen artiklan 109 mukauttamisvaatimuksia. Tämä koskee lukuisia Slovakian keskuspankista annetun lain määräyksiä.

3.11 RUOTSI

Ruotsi on saavuttanut kestäväen lähentymisen korkean tason. Makrotaloudellista vakautta edistävien olosuhteiden ylläpitäminen edellyttää kuitenkin tarkoituksenmukaisen raha- ja finanssipolitiikan harjoittamista keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. Ruotsilla on raha- ja finanssipolitiikan hoitoa varten hyvin toimiva institutionaalinen rakenne. Ruotsin on edelleen noudatettava budjettilyijäämää koskevaa sääntöään ja vähennettävä julkista velkaa ja julkisen velan hoitokustannuksia tulevia julkisen talouden paineita silmällä pitäen. Työllisyyden ja talouden kasvumahdollisuuksia on lisättävä tehostamalla talouden joustavuutta ja pitämällä siten yllä julkisen talouden kestävyttä ja hintavakautta. Tämän vuoksi tarvitaan myös hyödyke- ja työmarkkinoiden toimivuuden parantamiseen tähtäävä kansallinen politiikka. Lisäksi työmarkkinaosapuolten on varmistettava, että palkkojen kehitys ei ole ristiriidassa työn tuottavuuden ja kilpailijamaiden kehityksen kanssa.

Tarkastelujakson aikana Ruotsin 12 kuukauden YKHI-inflaatiovauhti on ollut keskimäärin

1,3 % eli selvästi perustamissopimuksen mukaista viitearvoa hitaampi. Ruotsin YKHI-inflaatio on pysytellyt jo useita vuosia tasolla, joka vastaa hintavakautta. Inflaatioon ovat kuitenkin ajoittain vaikuttaneet tilapäiset tekijät, jotka ovat johtuneet lähinnä erilaisista tarjontapuolen häiriöistä. Inflaatiokehitykseen ovat vaikuttaneet useat merkittävät politiikkavalinnat, erityisesti rahapolitiikan suuntaaminen hintavakauden saavuttamiseen. Rahapolitiikan tavoite on vuodesta 1993 alkaen ilmaistu suorana inflaatiotavoitteena, joka on vuodesta 1995 lähtien määritelty kuluttajahintaindeksin 2 prosentin nousuna, johon sisältyy 1 prosenttiyksikön vaihteluväli molemmin puolin. Finanssipolitiikka on ollut suurin piirtein hintavakautta tukevaa vuodesta 1998 lähtien, ja hyödykemarkkinoiden kilpailun lisääntyminen on myös tukenut hintavakautta 1990-luvun lopussa. Vuosina 1996–2000 Ruotsin kuluttajahintainflaatio ja YKHI-inflaatio olivat jatkuvasti alle 1 %. Niitä hidastivat erityisesti välillisten verojen ja tukipalkkioiden pieneneminen sekä markkinoiden vapauttamisen vaikutukset sekä kuluttajahintainflaatiota lisäksi asuntolainojen korkojen laskun vaikutukset. Vuodesta 2001 lähtien inflaatio on ollut lähes jatkuvasti hieman yli 2 %. Inflaatio nopeutui tilapäisesti yli 3 prosenttiin sähkön hinnan nousun vuoksi. Vuonna 2001 inflaation nopeutumiseen vaikutti korkea kapasiteetin käyttöaste. Vuosina 2000 ja 2001 kruunun arvon huomattava heikkeneminen lisäsi tuontihintojen nousupaineita. Yksikkötyökustannusten kasvu on ollut viime vuosina vaimeaa, ja inflaatio on ollut myös muilla indikaattoreilla arvioiden alhainen. Inflaatiovauhdin ennustetaan yleisesti olevan alle 2 % vuosina 2004 ja 2005. Viimeaikaiset maltilliset palkkaratkaisut, odotettua parempi työn tuottavuus ja maltilliset tuontihinnat viimeisen vuoden aikana tukevat suotuisia inflaationäkymiä. Öljyn hinnan kehitys saattaa tosin lisätä ulkoisia hintapaineita hieman, mikä saattaa aiheuttaa nykyistä kovempia palkan- korotusvaatimuksia.

Ruotsi ei osallistu ERM II:een. Kuten vuoden 2000 ja 2002 lähentymisraportissa todettiin, Ruotsia koskee poikkeus mutta se ei ole erityis-

asemassa EMUn kolmannen vaiheen suhteen. Perustamissopimuksen mukaisesti Ruotsi on siten sitoutunut ottamaan euron käyttöön, mikä tarkoittaa sitä, että sen tulee pyrkiä täyttämään kaikki lähentymiskriteerit mukaan lukien valuuttakurssikriteeri. Tarkastelujakson aikana Ruotsin kruunu on vaihdellut lähellä sen lokakuun 2002 keskimääräistä valuuttakurssia euroon nähden. Koska ERM II -keskuskurssi puuttuu, tätä kurssia on käytetty vertailukohtana. Vastaavaa käytäntöä on noudatettu aiemmissa lähentymisraporteissa. Lokakuun 2002 keskimääräisen valuuttakurssin valinnalla ei kuitenkaan oteta millään tavalla kantaa siihen tasoon, jolla valuuttakurssin tulisi olla. Lyhyiden korkojen erot suhteessa kolmen kuukauden euriborkorkoon ovat olleet pienet. Erot supistuivat erittäin pieniksi vuoden 2004 aikana. Muusta ulkoisesta kehityksestä voidaan todeta, että vuodesta 1996 lähtien Ruotsilla on ollut tuntuvasti ylijäämäinen yhteenlaskettu vaihto- ja pääomatase ja suhteellisen tuntuva nettovelka ulkomaille. Ulkomainen nettovelka on kuitenkin supistunut nopeasti vuodesta 2000 lähtien.

BKT:hen suhteutettu julkisen talouden ylijäämä oli Ruotsissa 0,3 % vuonna 2003 eli alijäämäsuhdetta koskeva 3 prosentin viitearvo alitui reilusti. Ruotsilla ei tällä hetkellä ole liiallista alijäämää. Vuonna 2004 ylijäämän ennustetaan kasvavan 0,3 prosenttiyksikköä. Vuonna 2003 julkisen talouden velka supistui hieman eli 0,6 prosenttiyksikön verran 52,0 prosenttiin BKT:stä ja oli siten alle 60 prosentin viitearvon. Velkasuhteen ennustetaan pienenevän 51,6 prosenttiin BKT:stä vuonna 2004. Julkisen talouden kehityksen kestävyyydestä voidaan todeta, että lähentymisohjelmaan sisältyvien julkisen talouden kehitystä koskevien ennusteiden perusteella Ruotsi pysyy vakaas- ja kasvusopimuksessa asetetussa keskipitkän aikavälin tavoitteessa lähellä tasapainoa olevasta tai ylijäämäisestä julkisen talouden rahoitusasemasta.

Muiden julkista taloutta koskevien tekijöiden suhteen Ruotsilla näyttää olevan hyvät mahdollisuudet selviytyä väestön ikääntymisen ai-

heuttamista budjettipaineista, koska sen maksuperusteisessa järjestelmässä eläke-etuuksia mukautetaan automaattisesti vakuutusmaksuperusteen ja elinajanodotteen muutosten mukaan. Ruotsin on kuitenkin syytä vastedeskin noudattaa omaa ylijäämä sääntöään sekä vähentää riittävästi julkista velkaa ja velanhoitokustannuksia, jotta se selviytyy väestön ikääntymisen aiheuttamasta kokonaisrasituksesta ennen kuin väestötilanteen ennustettu heikkeneminen alkaa.

Ruotsin pitkät korot olivat tarkastelujaksolla keskimäärin 4,7 % eli alle viitearvon. Ero Ruotsin pitkien korkojen ja euroalueen joukkolainojen tuottojen välillä pieneni suurimman osan tarkastelujaksosta, mikä kuvastaa epävarmuuden vähenemistä, julkisen talouden rahoitusaseman vahvistumista ja suhteellisen vähäisiä inflaatio-odotuksia. Tarkastelujaksolla Ruotsin pitkät korot siis lähenivät huomattavasti euroalueen vastaavia korkoja.

Tietyt Ruotsin keskuspankista annetun lain määräykset, erityisesti määräykset keskuspankin taloudellisesta riippumattomuudesta, eivät ole vielä perustamissopimuksen ja perussäännön mukaisia. Keskuspankin oikeudellista integroitumista eurojärjestelmään ei ole otettu huomioon maan keskuspankista annetussa laissa. Erityisesti hallitusmuotoa tulisi mukauttaa keskuspankin rahapoliittista toimivaltaa ja sen setelien ja kolikoiden liikkeeseenlaskua koskevien oikeuksien suhteen. Muusta lainsäädännöstä kuin keskuspankista annetusta laista EKP toteaa, että julkisten asiakirjojen saatavuudesta annettu lainsäädäntö sekä salassapitolaki on mukautettava perussäännön artiklan 38 mukaiseen salassapitojärjestelmään.

EKP toteaa, että perustamissopimus on velvoittanut Ruotsia mukauttamaan kansallista lainsäädäntöään tätä tarkoitusta varten 1.6.1998 lähtien ja että viime vuosina Ruotsin viranomaiset eivät ole ryhtyneet lainsäädännöllisiin toimiin korjatakseen tässä ja edellisissä raporteissa kuvatut ristiriitaisuudet.

